THE BOOK WAS DRENCHED

UNEVEN PAGES

UNIVERSAL LIBRARY
OU_204197
UNIVERSAL LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. T83/S94L Accession No. T 323

Author సుబ్బారావు

Title అశ్రీకుమారి 1915

This book should be returned on or before the date last marked below.

Checked 1965

లలితకుమారి

CHECKED 1950

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రింపఁబడెను.

1915.

[illegible] | [వెల 0 - 10 - 0

Checked 1969

పీఠిక

ఈచిన్ననవలను సుమారు మూడుసంవత్సరములక్రితమే ప్రారంభించి చిరకాలమునకుఁ బూర్తిఁజేయఁగలిగితిని. దీనికిపూర్వము (1) సీతావసంతము (2) రుద్రమదేవి (మానవతి) (3) ప్రతాపసింహ మొదలగు పెద్దనవలలఁ గొన్నిటి వ్రాసియుంటినికాని యవిధనాభావమునను, ముఖ్యముగ నవి నాతొలిగ్రంథములగుటను బ్రకటించలేకపోతిని. సులేబహారు, రెండువేలకట్నము, ఉప్పునా పెండ్లి, మొదలగు చిన్ననవలలు సుమారిరువది వ్రాసి కొన్నిపత్రికలలోఁ బ్రకటించియుంటిని. మఱియుఁ జిన్నదకాని, మఱియుఁ బెద్దదియుఁగాని యీనవల, యొకానొకసమయమునఁ గలిగిన ప్రోత్సాహము కతమున రచియించితిని కాని, యిదియు నేఁటివఱకుఁ బ్రకటింప నర్హత నొందియుండలేదు. రాజమహేంద్రవరమునందు నూతనముగఁ బ్రారంభించిన యీసంఘమువారు నన్నొకనవల నీయుమని కోరినప్పుడు నేనందులకు సంతోషపూర్వకముగ నంగీకరించితిని. దీనిప్రథమ ముద్రణమును సంఘమువారొనరించుకొనుట కంగీకరించితిని. ప్రసిద్ధుఁడను ప్రజ్ఞావంతుఁడను గాని నానవలను బ్రకటించిన సంఘమువారియెడ కృతజ్ఞుఁడను.

ఇంతవఱకు నేను రచియించియున్న సుమారు నలువదినవలలను గ్రమముగఁ బ్రకటించుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్నాను. కాళిదాసాదులకు దోషలేశములుండును. ఈచిన్నతనపు కార్యమునందు గుణలేశచిహ్నములుండిన ప్రయోజనకరమైన ధన్యుఁడను. ఇప్పుడింతకంటె నేచెప్పఁదగినది లేదు.

ఈగ్రంథముద్రణ సమయమున నేనుగాని సంఘమువార పండితులుగాని లేకయుండినందువలనను, కొన్నిపుటలు ప్రథమమున నే వ్రాసిన చిత్తునుసరించియే రచియింపఁబడిన ప్రతులననుసరించి ముద్రింపఁబడుటవలనను, కొన్నిచోట్ల ముద్రాపకులును, చిత్తులను సవరించినవారును నాయభిప్రాయములను గ్రహింపకపోయినందునను, యిందు బాలుఁడొనరింపని దోషములుఁగూడ దొరలినవి. ఇందు కుప్పలుగనున్న వ్యాకరణదోషములకు నచ్చుతప్పులకును శుద్ధపత్రికను బ్రకటించిన మఱియొన్ని పుటలగునని మానితిని. ముందు ముద్రణమున వలయుమార్పు లొనరించుకొనెదను.

నేనుముద్రించిన ప్రతిచిన్నగ్రంథవిషయమును బ్రజలకుఁ దెలుపునవసరమున్న కొన్నివిషయములున్నవి. అవియన్నియు నొకపెద్దనవలలో ముందుచెప్పఁదలఁచి, యాంధ్రభాషకు సేవచేయు ప్రయత్నములయందున్న నామిత్రులగు పెద్దలకు నమస్కరించి యింతతో విరమించెదను.

అభిప్రాయము సంపూర్ణముగ మారినకొన్ని తప్పులీక్రిందఁ జూపఁబడినవి.

గ్రంథకర్త.

శుద్ధపత్రిక

—:o:—

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
10	25	కొండలు!	కొండలనుమించి;
12	7	మిక్కిని	మిక్కిలి
,,	10	దుర్గమగు	దుర్గమమగు
13	20	మంజులత్వమును	మంజులత్వమున
15	11	యుండును	యుండెను.
18	2	గీ॥ చదువనుకు	చదువు రాజునుక
21	2	తాను నామె	తానుగ నామె
22	22	క్షమణీయ	క్షంతవ్య
28	20	గౌరవనీయులు	గౌరవార్హులు
30	8,9	రాజునకు చాటుపనిచేయుచున్న తండ్రిని జూపెను	చాటుపనిచేయుచున్న తండ్రిని రాజునకుఁ జూపెను.
31	18	హారములేయ	హారమువేయ
40	8	వారెంతసేపుమాటలాడినను	వారెంతసేపును
50	24	లలితకు భయము	భయము
58	15	పై చెను	పై చికొనెను
78	5,6	కప్పడి	కప్పుపడి

పెక్కుకోట్ల సైన్యము అనుటకు సయిన్యము అని ముద్రించిరి.

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
84	21	రసాయన	ధర్మరసాయన
91	7	యేడ్చెదరను	నేడ్చెదరనిదౌలత్ ఖాన్
102	13	ఁజేసి	ఁజేయరా
104	21	బంధించియున్నది	బంధింపఁబడియున్నది.
118	9	యుయ్యాలతో	యుయ్యాలలో

వ్యాకరణదోషములు నచ్చుతప్పులు నిందు జేర్చలేదు.

భూమిక.

మేము గ్రంథప్రచురణము లారంభించి సుమారైదుమాసము లయినను మాకు సంప్రాప్తమయిన చిక్కులనుబట్టియు, నందులకొలది గ్రంథములు వెలువడుచున్న యీరాజమహేంద్రవరమునకు తగిన ముద్రాక్షరశాలలు లేకపోవుటయు, మాయీద్వితీయగ్రంథము వెలువడుట కయిన యాలస్యమును చదువరులు గ్రహింపఁగోరెదము.

ఇఁక నొకమాసము దినములలోనే 3, 4, 5 గ్రంథములు వెలువడుటకు తగిన యేర్పాటులు చేసుకొంటిమని విన్నవించుచున్నారము.

ఈగ్రంథకర్తలగు శ్రీయుత వంగూరం సుబ్బారావుగారు ప్రారంభకులయినను, విమర్శకులు గ్రంథము నామూలాగ్రముగఁ జదివి మంచిచెడ్డలను చర్చించి మమ్మును గ్రంథకర్తలను కృతార్థులను చేయఁ గోరుచున్నారము.

మేమనుకొనినటుల గాక గ్రంథము నూటపాతిక పుటలకు తగ్గినను మాచందాదారుల కేలోటు "కళాసుందరి" యను మారాభాపు నవలవలన తీరగలదని విన్నవించుచున్నారము.

సంపాదకులు.

లలితకుమారి.

ప్రథమపరిచ్ఛేదము.

"మంచుకెరళ్లు గురియుచుండెను"

చ. చలి! మమ్మిట్లతి బాధపెట్టెదవు నీసామర్థ్యముల్ నట్టి నీ
దలపై గాక ధగద్ధగాయితమణి స్తంభోన్నతాంగణ పుర
స్థలసంవాసిత కామినీస్పృహ పటిష్ఠాంగాంగుళులందు యుక్తి ని
శ్చలులౌ భోగులమీద లేశమును నీజంజాటముల్ సాగునే.

[చాటుధార]

హేమంతఋతువు సందొకనాటి తెల్లవారుజామున నొకబాలిక, సు ... పురమున కొంక మెలుదూరమునందున్న గల చిన్నగొల్లపల్లెయందలి వీధి ... బడి శిరమున పై దట్టముంచుకొని వడివడి బోవుచుండెను. చలిగాలి ... లితీవ్రముగ వీచుచుండెను. ఇంటిలోని జరుగుబాటుగలవారెవ్వరు ... పకు మెలుకువగాంచి యుండలేదు. మేలుకొనియున్నను బయటికి ... ట లేదు. అది కొండప్రదేశమగుటచే నసలే శీతలమధికముగనుండును. ... రములుగాని దుస్తులుగాని మంచివిలేకుండ, పగలైనను బయటికి ... ట యాదినములయందు మిక్కిలి గష్టము. నేడదేమికారణమువననో ... మదిపటుకుగంటె నెక్కుడుగనున్నది. ఎక్కువగనన మీరుకు దెలియదు. ... మ కెరళ్లు గురియుచుండెను! ఆచలిగాలిసోకిన రక్తోష్ణము మందగించి, ... ము కట్టుబారిపోవును. చలియంత మిక్కుటముగ నున్నను బాలిక ... గొనక తనదారినిబోవుచునే యుండెను. ఇంతి పెందలకడ నీకఠినపోట ... ట కామె కేదయిన రహస్యకార్యముండవలెను. కాని యామెస్థితిగతు

లనుబట్టి కొంచెముపరికించి చూచినవారట్లనుకొనరు. ఆమెకు పూర్తిగా దుస్తులైనను లేవు. కప్పుకొనుటకొక దుప్పటమైన లేదు. అట్లేపోవుచు మార్గమధ్యమున నొకటిరెండుచోట్ల నెవ్వరో బాటసారులో—బీదజనులో—మంటవేసికొని చలిగాచుకొనుచుండుటఁ జూచినది. అక్కడకుఁబోయి చలిబాధ నించుక నివారించుకొన నిచ్ఛజనించినది. కాని యామె యచ్చటికిఁ బోయినదికాదు. చరచరనడుచుచు నూరిబయటికి వచ్చినది. వచ్చి యక్కడ కొక మైలుదూరమునఁగల చిన్నపల్లెకుఁ బోవు కాలిబాటను పోవుచుండెను. ఆబాట యించుక మెరకపల్లములుగను—రాళ్ళురప్పలుగను నుండెను.

ఎండయనక—వానయనక—చలియనక—కష్టమనక—యహోరాత్రములు బీదలు కష్టపడుచునే యుందురు. అందు వ్యవసాయకులకీకష్టములు మఱియు నధికము "ఈమె యట్టికర్షకుల బాలికయైయుండునేమో!" అని చూచువారికిఁ దోచును.

సువర్ణపుర మొక పెద్దగ్రామము. గ్రామమే కాదు. పట్టణమనఁ జెల్లును. ఈపట్టణమునందొక పురాతనదుర్గము కలదు. పూర్వ మీదేశ రాజీకోటయందే నివసించి యుండువాఁడుకాని యది కొండొకకాలము మహమ్మదీయఫిరంగులధాటి కోర్వఁజాలనందున యిప్పుడు శిథిలమైపోనది. ఆరాజీకోటనువిడిచి దగ్గరనే మఱియొకకొండపై నొకక్రొత్త బట్టణము నిర్మించుకొని నివసించుచుండెను. ఇప్పుడు సువర్ణపురమున గొప్పతనామాత్రము కలదు. విజయవర్మయను రాజబంధువుఁడు ప్రస్తుత మీతాలూకాధికారి. రాజుచే సర్వాధికారములు నీతని కీయఁబడినవి.

అప్పటి కాలానుసరణముగఁ జిన్నచిన్నరాజ్యములకుఁగూడ సర్వాధికారము లుండెడివి. పూర్వమూరాజులు తమదేశముయొక్క వివిధభాగములయందు కొంతసైన్యమునిచ్చి, ప్రతినిధుల నేర్పఱచి, వారికే సర్వాధికారమొసఁగి తమరాజ్యమునంతయుఁ బరిపాలించుచుండిరి. విశ్వాసనీయులు సమర్థులునగు నుద్యోగులుండినచో నీపద్ధతి మిగులమంచిదయేగాని లేని

మొదల మిక్కిలి యపాయకరము! ఈకారణముననే తనురాజ్యమునందలి చిన్నయుద్యోగియులుకూడ, నొక్కొక్కసమయమునందు స్వతంత్రులై, రాజుపైకి తిరుగఁబడుచుండుటయుఁ గలదు. ఈవిషయము హిందూరాజులయభివృద్ధికి మిక్కిలి యంతరాయముగ నుండెడిది. దీనిని సంస్కరించుట కెవ్వరును బ్రయత్నించియుండలేదు. అప్పటిరాజుల కంతఃకలహములే లేకుండిన—సామంతుల తిరుగుబాటులే లేకుండిన—మననాగరికత యెట్లభివృద్ధిఁగాంచియుండెడినో? మనకీరాచకీయ విషయికప్రసక్తి యేల? కథ నరుగమింతము!

మన బాలిక, కంటకప్రతిమానములగు మట్టిబెడ్డలు గ్రుచ్చుకొన, బాధపడుచు, నిప్పటికొక యరమైలుదూరము వచ్చినది. తెలతెలవారుచుండెను. పాఠకమహాశయా! ఇంత కొంచెముదూరమే బాలిక నడువ గలిగినదేమి యనుచుంటివా? అట్లయిన బాలిక లతికోమలగాత్రి యని యెఱుఁగుదువా? అందుచే బాలిక పదములు తిన్ననౌదారి కాకుండుటచే మిక్కిలి బాధ నొందుచున్నవి. మన కింకను సరిగ నడచుటలేదు కాని కెందామరలవలె పాదము లెఱ్ఱఁబారి రక్తము క్రమ్మినవి!

చలికాలమున నలిగియు నలుగకయున్న బెడ్డలదారిని నీవెప్పుడయిన నడచియుంటివా? అట్లయినచో బాలిక మందగమనమును గుఱించి మమ్ముప్రశ్నింపవు. స్త్రీపాఠకు లిట్టిమార్గముల యందలి బాధను కొంత తామ నెఱిఁగియుందురు! పాపము! కాలికొకయాకు జోడైన ధరింపఁజాల నంత[illegible]బాలిక!

[illegible]లికపోవుమార్గము ప్రక్కనొక వటవృక్షము గలదు. ఆవృక్షము[illegible] మన బాలికపోవలయును. వృక్షమునకుఁ గొంచెమావలప్రక్క[illegible]యము కలదు. అది మిక్కిలి శిథిలమై యుండెను. దేవాలయ[illegible]పోయినది. అది పూజారియింట వంటపాత్రముగా మారిపోయి[illegible]ంచుచుఁ దెలియుము! [illegible] లొక్కశిఖరమునకు బదు లనేక లతా

గుల్మములు లాదేవాలయముపైం బెరుగుటకు విత్తనములను జల్లినవి. ఇప్పుడు దేవాలయము పైభాగమంతయు గురివింద, రావి, జువ్వి, మొదలగు లతలును, వృక్షజాతులును, మనకింకనుం బేరులు తెలియనట్టియు, వైద్యులత్యాదరముతో నప్పుడప్పుడుం గోసికొని పోవునట్టియు, దట్టమగు పొదలా దేవాలయోపరిభాగమున పెరిగియున్నవి. గాలిచే నవి యిటునటు కదలుచుండును. ఆలతిలకును దైవభక్తియున్నదా? ప్రథమమున నంత గాంభీర్యమవలంబించి ద్వారముకడకు రాకున్నను, యిప్పుడిప్పుడు దేవాలయాంతర్భాగము నందలి, దేవతాదర్శన కుతూహలమునం గావలయు నుయ్యల లూగుచు నాతీగలు ద్వారముకడం బ్రాకుచున్నవి! కాని యసూయాపరులగు మానవు లెప్పుడైన నచ్చటకు వచ్చుచు, క్షుద్రజన్యములగు నాలతలను చేతితో లాగివైచి, వానికి గమననిరోధము గావించుచుందురు. ఎప్పటికైన నీలుకలుగునని కావలయును! లతి లచ్చటనే యాశతో వేచియుండును. ఆదేవాలయముపై పావురములు, మొదలగు పక్షులు తమనెలవులంగూడ నేర్పఱచుకొనియున్నవి. ఆదేవాలయమునందొక కాళీవిగ్రహముండెను. దేవాలయమునకుం బ్రస్తుతము పూజారి కాని, ధూపదీపనైవేద్యంబులుం గాని లేవు. కాళీవిగ్రహము వికృతము జేయంబడియున్నది. మహమ్మదీయు లాకాళినట్లు పరిభవించుటచే నాజగజ్జనని యిప్పు డాదేవాలయమును విడిచిపెట్టెనని ప్రజలునమ్ముదురు! కాని బాటసారు లేరైన మాత్రమిప్పుడచ్చట నాగుచుందురు. వారైన నేబైరాగులో బిచ్చగాండ్రో యైయుందురు. దగ్గరనే గ్రామముండుటచే సంసారులెంతయో యవసరమైనంగాని యాచోటనిలువరు.

బాలిక యీదేవాలయ సమీపమునకు వచ్చుసరికి బాగుగ తెల్లవారినది. గుడిముందర కొందఱుజనులు మూగియుండిరి. మరి బాలిక యది యేమియుమాడకయే తనదారిని పోవుచుండెను. ఇంతలో ... గుంపునుండి దీర్ఘకాయుడగు యేబదిసంవత్సరముల పురుషు...

బాలికకడకు వచ్చి "లలితా! పోవుదమిటురా" మ్మని తన వెంటఁ బెట్టుకొని దేవాలయముకడకుఁ దీసికొనిపోయెను. ఈబాలిక పేరు లలితకుమారి! తలిదండ్రులు నిరుగుపొరుగువారు సౌకర్యార్థము "లలిత" యని పిలుచుటయుఁ గలదు. లలిత పదునాలేండ్ల బాలిక!

బాలికను దీసికొనిపోయినప్పుడుఁ డామెతట్టనొకపక్కను బెట్టించి మూగియున్న జనము నొత్తిగించి, లోపల సాముద్రికముఁ జెప్పుచున్న బైరాగికడకు బాలికను గొనిపోయి యామెహస్తమును బరీక్షింపుమని ప్రార్థించెను.

బైరా—ఈబాలిక నీకేమి కావలయును సంముఁడా!

పురు—నాబాలిక!

బైరా—దుహితయా?

పురు—అవును.

బైరా—కొంచెము తాళుమని అతఁ డెద్దియోగ్రంథమును బరీక్షించుచుండెను. లలిత యింతవఱకును కొంచెము భయముచేతనో, వినయముననో, యట్లేచూచుచు నొక్కనిట్టూర్పుఁ బుచ్చెను. తన యెడమచేతిని బైరాగికి చూపించుచున్నప్పు డుంచినట్లే యుంచెను; బైరాగి కొంచె మాలోచించి హస్తముకొఱకు చూచెను. ఆబాలికహస్త మట్లే యున్నది. తిరిగి పరిశీలనగాఁ జూచెను. బాలికల యమాయికపుచిరునవ్వు, వారి కటాక్షవీక్షణమిళితమగు ప్రార్థాప్రార్థమందహాస మందఱకుఁ బ్రియమే! సంసారత్యాగులగు సన్యాసులకును బ్రియమే యగునా?

బైరా—బాలికా! నీకు పెండ్లియైనదా?

లలి—ప్రత్యుత్తరము చెప్పలేదు. (తల వంచుకొనినది)

పురు—మీరే సెలవీయవలెను.

బైరా—ఈమెపే రెవరు?

పురు—లలితకుమారి!

బైరా—లలితకుమారీ! నీకు మంచిమగఁడు కావలయునా?

లలితకుమారి కదిచాలును. సిగ్గుపడకుండుట కామె యంతబాలిక కాదు! తనచేయి వెనుకకు లాగుకొని "బాబా! మనము పోవుదమా?" యనెను. అప్పు డామె వదనమునఁగల కోపమున కించుక మందహాసము మిళితమై యాకోపము కల్పితమని ప్రదర్శించుచుండెను. ఆకల్పితకోపము—ఆపుకొనునవ్వు—ఆకుంచిత వదనము—ఎంతమనోహరము! ఆపెండ్లికూతురు తన మెంతసంతోషజనకము! వెంటనే "అయ్యా! నీబాలిక గొప్ప యదృష్టవంతురాలు! రాణియగును. పో" మ్మనియెను. అక్కడ జేరి యున్నవా రందఱు లలితనుజూచి నవ్విరి. "లలితా! నీవు రాణివైన మమ్మును జ్ఞాపక ముంచుకొనెదవా?" యని కొందఱనిరి. "బీదగొల్లలపై దయ యుంచెదవా?" యని మఱికొందఱనిరి. వారిరువురు బైరాగియొద్ద సెలవుతీసికొని వెడలిపోయిరి.

ద్వితీయప్రకరణము.

ఆపురుషుఁడెవరు?

సీ. చక్రవర్తులసర్వ సంపదలను బాసి పరిణసించుచు ఘోరగహనములందో?
తత్త్వాదులైనను దలమోయఁదగినట్టి యధములీశులై రాజ్యంబులందో?
మునివాంఛప్రాయముల్ మలఁడిపోనేడ్చుచు సుముఖులకాంగ్ర హతంబులందో?
సుతులఁ గాటికబంపు పతులఁగొంతులఁగోయు ఘూర్తులు బంగారు తొట్టెలందొ?
గీ. శమదమాధ్యులౌ మునులు గం నులవోలు
లందో? పరమఖండాలులౌ సనుగూహాతకు
లామునుల మగువలపక్క లందొ? యకట!
దైవమా మంచిచెష్టలు లేవె నీకు?

[పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు.]

[illegible]దుఁడు మిక్కిలి బీదవాఁడు! ఆతఁడే లలితకుమారి తండ్రియే! న[illegible]ంతకాలమునుండి గొల్లపల్లెయందు నివసించుచుండెనది మనకుఁ దెలియును. ఆతఁడు గొల్లపల్లెయందు పూర్వము రేపల్లెయందు నందుని వలె నాయకుఁడై యుండెను. నందునకు వ్యవసాయము కలదు. పాడి పంటలు సమృద్ధిగ నున్నవి. ఆతఁడు గొల్లపల్లెయందలి, యందఱికంటె నించుక నాగరికత గలవాఁడు. ఆతని కిప్పుడు లలితకుమారి యొక్కతెయే పుత్రిక! ఆతఁ డామెను మిక్కిలి ప్రేమించుననుట పితృస్వభావమే. వారి కన్నవస్త్రములకు లోపములేదు. కాని యది వర్షాధారముపై నాధారపడియున్నది. వారెట్లో దినములఁ బుచ్చుచుండిరి.

నందునకు పొలమున కన్న మందించుటకై సను పురుషులు లేరు. గోపబాలికలు మందలకుఁబోయి పాలను దెచ్చుచుండుట సుప్రసిద్ధమే! కాని నందునివంటి నాయకుని బాలికనుగూడ నీపనికి నియమించుట క్రూరము. ఏమైననేమి? లలిత తండ్రికిఁ బ్రతిదిన మన్నముఁ దీసికొని పొలమునకుఁ బోవలసియుండును. పిమ్మట నామె క్షీరము నింటికిఁ దెచ్చి తిరిగి తమ పొలమునందుఁగల జొన్నచేనునుండి పక్షులను దోలుటకై తండ్రికి సహాయ మొనరించుటకుఁ బోవలసియుండును. లలిత యీడు వచ్చినబాలిక! తనకుఁ బుత్రులు లేనందున నందుఁ డామె నీపనుల యందుఁ బ్రవేశముఁ గలుగఁజేయవలసి వచ్చినది.

ఆదినములయం దాప్రాంతపుజనుల కందఱకు నాయుధములు దగ్గర నుంచుట యావసరము. ఆబాలవృద్ధు లందఱు నేదైన నొక యాయుధము లేకుండ బయటికిపోరు. సాధారణముగఁ బ్రతివారు నించుకయైన శరలాఘవమునందు నైపుణ్యమును గలిగియుందురు. తత్ప్రాంతారణ్యములు క్రూరమృగసంకీర్ణము లగుటయే దీనికిఁ గారణము. ఆయుధోపయోగ వ[illegible]సియుంచుట యవసరమా? ఆప్రాంతముల కప్పుడప్పుడు డాక సి[illegible] మహమ్మదీయులు వ[illegible]డి గ్రామములను దోఁచుకొనిపోవు

వాంఛయుఁ గలదు. ఆత్మసంరక్షణార్థ మాయుధధారణ మాడువారికిని నగత్యమే యైనది.

బయటికి పోవుటయందు మిక్కిలి యవసరమున్న మన లలిత కుమారికి ధనుర్విద్యయందు ప్రీతిమెండు. ఆమె కత్తినిగాని, విల్లమ్ములను గాని మిక్కిలి నిపుణతతో నుపయోగించఁగలదు. నందుఁడు ప్రీతిపూర్వకముగఁ దన బాలిక కీవిద్యను గఱపుచుండును. పురుషసంతానము లేనివాఁ డగుటచేతనో—బాలికయైన బాలుఁడైన తన కామెయే యగుటనో—క్రూరమృగములయెడఁగల భయముననో—నందుఁడు లలితకు విద్యను, శరలాఘవవిద్యను, గఱపుచు వచ్చెను. మఱియు లలిత తాను పాటుఁబడ వలసిన కాలమునం దెట్లో తీరికఁజేసికొని సంపూర్ణముగా చదువను, వ్రాయను, నేర్చినది. కొన్ని గ్రంథములనుగూడ రాత్రి చదువుకొను చుండును.*

శరలాఘవసాధనమున కామె కీదినములు మిక్కిలి ప్రియమైనవి. జొన్నచేలమధ్య మంచెపై కెక్కి పక్షులఁ దోలుటకు వడిసెలరాళ్లను విసరుటయేగాక యామెధనస్సును దీసికొని సాధనముచేయుట కవకాశము కూడ కలదు. తండ్రి కన్నము తీసుకొనిపోయి యాతని భోజనసమయమున లలిత ధనుర్విద్య నేర్చికొనుచు, తండ్రి నడిగి యావిద్యయందలి రహస్యముల నప్పుడప్పుడు గ్రహించుచుండును. లలితకుమారి యేచెట్టు కొమ్మనైన గుఱిచూచుకొని బాణములు తాను తండ్రివలెఁ గొట్టఁ గలుగుదునేమోయని ప్రయత్నించుచుండును. గుఱిచూచుకొని కొట్ట వలయునని ప్రయత్నించుటలో జయము కలుగువఱకు సాధనముఁ జేయుచుండుట ప్రతివారికి సహజము. లలితకుమారియు ముందు చేరువనున్న వస్తువులను గుఱిచూచుకొని, కొట్టుచుండెడిది. క్రమముగా దూరమునందలి లక్ష్యములను దీసికొని ధనుర్విద్యయందు మెల్లగ పరిచయము కలిగించుకొనినది. ఎప్పుడైన నామె గుఱితప్పిన నిరుత్సాహముఁ జెందదు.

బుద్ధిమంతులకు వారిప్రయత్నములయందలి జయాపజయముల చెంతే యందును నుత్సాహము పట్టుదలయు నభివృద్ధిఁ జెందుచుండును. అట్టివారు నిరుత్సాహము నొందరు. వారి నిఘంటువునం దసాధ్యమను పదము లేకనో—సుసాధ్యమను పదమునుగాని, సత్ప్రయత్నము జయమునొందు నను వాక్యముఁగాని వారెఱిఁగియుండుటనో—చేయుపని నట్టివారుమానరు. అట్టియోపిక—అట్టి పట్టుదల—కలవారికే యెంతటి కష్టకార్యమయినను సులభసాధ్యమగును!

అలవాటుచొప్పున లలితకుమారి పొలమునకుఁ జలిలోఁ బోవుచుండ నందుఁ డామెను, బైరాగికడకుఁ దీసికొనిపోయెను. అప్పు డామె మనకుఁ గృతపరిచితయైనది.

లలితకుమారి యిప్పుడు ప్రతిదినము జొన్నకంకులపై వ్రాలు పక్షులతోఁ గలసి సువర్ణరంజిత, రక్తకాంతులుగ సమయోచితముగ మార్పుఁ జెందుచుండు సూర్యకాంతియందు వినోదించుచున్నది. ఆకుసుమకోమల గాత్రి వడిసెలఁ ద్రిప్పుచు మంచెపై నిలువఁబడి పక్షులను దోలుచుండుట చూపరులకు వినోదముగనే యుండును. ఒకొక్కప్పుడు కనికరమును గలుగుచుండును.

ఆనవకోమలాంగిఁ మిసమిసల నీను శరీరముగల లలిత—పక్షులను దోలుటయందు మిక్కిలి యుత్సాహముతో వడిసెలఁ ద్రిప్పుచు శ్రమ యనక బాణములను వేయుచు వినోదించుచుండును. ఆబాలిక కది వెట్టి వినోదము! వినోదము వెట్టిదగునా? లలితను జూడుఁడు! తనశరీర మాశీతకాలమున ముచ్చెమ్మటలు గ్రమ్మునటుల—తన హస్తములు కంది యెఱ్ఱబారునటుల—నదేపనిగ వినోదించుచుండిన వినోదము వెట్టిది గాదా? వినోదము వెట్టిది కాదందురేని, వినోదించుచున్న లలితను, వెట్టి దనుటకేయభ్యంతరము లేదుకదా! ఈకష్టమును లలిత యిష్టపడి తెచ్చిపెట్టుకొనుచుండిన మన కవసరములేదు. ఇది యామె వెట్టితనముచే

దెచ్చిపెట్టుకొనుచుండినవో మనము తప్పక నామెవిషయమై జాలిపడ వలెను! ఆమె బీదతనమే యామె నట్లు చేయించుచున్నదా? అవును. లలిత తన విధాయకకృత్యమును సంతోషపూర్వకముగ వినోదముగ నెర వేర్చుచున్నది.

సుకుమారిశరీరులైనను, బీదలైనవో కష్టపడకుండిన దినములు జరుగవు. క్రూరదారిద్ర్యమా! నీవు కుసుమకోమలుల మంజులశరీరము లపైనైన నించుక దయ, జూపఁజాలవా? చూపలేవు! ఎన్నటికిని చూప లేవు!! ఎట్టివారినైన కష్టపెట్టుట నీకు స్వభావము!

వాడుక ననుసరించి నందుఁడానాఁడు పొలములో పనిచేయు చుండఁగఁ గాళికాలయమునకడ నొకమూక చేరెను. వారిలో కొందఱు పరువులెత్తుచుండిరి. అతఁడాప్రక్కకుఁ జూచునరికె గ్రామ మంటుకొని మంటలు, పొగయు నాకస మంటుచుండెను; నందుఁడు పని విడిచి గ్రామముపైపునకుఁ బరుగెత్తుకొనిపోయెను. జను లెల్లెడల తమ యిండ్ల యందుఁగల మంచములను, పెట్టెలను బయట పారవైచుకొనుచుండిరి. కొందఱు తమ యిండ్లపై కెక్కి పూరి తడుపుచుండిరి. మఱికొందఱు తగులఁ బడుచున్న యిండ్లను వినోదముగఁ జూచుచుండిరి. ఇంకఁ గొందఱు కాలి పోవుచున్న యిండ్లప్రక్కనున్న గుడిసెల పైకప్పులను విప్పివేయుచుండిరి. దొంగల సందడి చెప్పనేల?

కొందఱుస్త్రీలు బుగ్గలు నొక్కుకొనుచు "మాయముండకొడు కులు! పులిందునియిల్లు దూరిరట! సొమ్ములు, రత్నాభరణము లుండు నాగొల్లల యిండ్లయందు పులిందుని పెద్దకూతురు నెత్తుకొనిపోయిరట!— యీతురకల దుండగము లెప్పుడమ్మా!—అంతరించునది" అనుచుండిరి. కొందఱు "రజస్వలయైన కన్యకల నవివాహితలగా నుంచుట ప్రమాద కర"మనుచుండిరి. "ఈమాటలకేమి? పోవుచు నాపరమదుర్మార్గు లీగృహదహన మేల చేయవలయుననిరి. వేరు కొందరు! "లేనియెడల

మన మందిరము పుళిందునితోఁ బోయి సాయపడి వారితో యుద్ధమొనర్తు మని యిండ్లు నంటించిరి" అని యొకబాలుఁడు పరుగెత్తెను.

ఈసమయమునకు నందుఁ డచ్చటకుఁ జేరెను. తనగృహమునందలి సరకులనైన తీయక మండుచున్న పరులగృహమును జేరెను. మంటలోని కురికెను! నాయకుఁ డగునందుఁడు రావేగమే జనులందఱు మంటలార్పుటకుఁ బూనుకొనిరి. మఱియొకగడియలో మంటలు చల్లారెను. కాని నందుని మనస్సంతయు కలవలపడెను.

మహమ్మదీయులు పుళిందుని తనూజాత నెత్తుకొనిపోవుటయే గాక గ్రామము నంటించిరని విని, యిప్పుడు నందుఁడు గృహమును జేరెను. అదృష్టవశమున నావైపున కగ్ని రాలేదు. లలిత యింటికి రాలేదు? నోటనే మాటయు పలుకకడకుఁ బరుగెత్తెను. నాఁటిదినమున నందుఁడు మిక్కిలి విచారమనస్కుఁడై యుండెను. గ్రామసంగ్రహణ మొనర్చి లలితతో జరిగిన సంగతియంతయుఁ జెప్పుదు నింటికి వచ్చునటిక భార్య, తనూజాతకుఁ ద్వరలో వివాహముఁ జేయకున్న కీడు దొసగగునని విచారించుచుండెను. నందునకు మఱింత విచారము హెచ్చెను. తగినసంబంధము దొరకకయుఁ, లలితను విడువలేకయుఁ, తన కున్న ధనమంతయు పాత్రమునకుఁ జేర్చువా రుండరనియుఁ, నందుఁడు లలిత వివాహప్రయత్న మిట్లొనర్చుదమని భార్యతో ముచ్చటించలేదు. ఆతఁడు నాఁడు భుజింపలేదు. లలిత వివాహవిచారమా? మహమ్మదీయుల కృత్యములకుఁ గోపమో! మనము నిర్ణయింపఁజాలము. తుద కాతఁ డొక్కటిగా తీర్మానించుకొనెను! ఆతని మనస్సునం దేమికలదో యిప్పుడే తెలియుము!

తృతీయప్రకరణము.

వ్యాఘ్రమునుగొట్టినదెవరు ?

శా. భీమంబై తలద్రుంచి ప్రాణముల బాపెం జక్రమాశుక్రియన్
హేమక్ష్మాధర దేహముం జకితవన్యేభేంద్ర సందోహముం
గామక్రోధన గేహమున్ గరటి రక్తస్రావ గేహంబు ని
స్సీమోత్సాహము వీతదాహము జయశ్రీమోహమున్ గ్రాహమున్.

(పోతనామాత్యుఁడు)

మహేంద్రసింహుఁడు మిక్కిలి జనరంజకుఁడగు రాజు. సింహనగర మాతనికి ప్రధానస్థానము. సింహనగరము చుట్టును బలమైనకోట యొకటి కలదు. దానిని ప్రజలు సింహనగరము, సింహదుర్గము ననికూడఁ బిలుచుచుందురు. సింహదుర్గము శత్రుదుర్గమగు పెద్దపర్వతపంక్తిపైఁ గట్టఁబడినది. మనమెఱిఁగిన సువర్ణపురి యాతనిరాజ్యములోనిదే! మహేంద్రసింహుఁడు కొంచెము వృద్ధుఁడు. "వయసునందును, బుద్ధియందును, రాజనీతియందును, గూడ నతఁడు వృద్ధుఁడే! ఇతఁడు మిగులనేర్పుతో రాజకార్యములనెల్లను చక్కఁబెట్టుకొనుచుండెను. ఈతనిరాజ్యమునందు, బీదసాదలందఱు సమానగౌరవమునందుచుండుటచేఁ బ్రజలందఱకు నీతఁడిష్టుఁడై యుండెను" అని శత్రురాజులుగూడఁ దలయూచుచుందురు.

కిశోరసింహుఁడు మహేంద్రసింహుని కుమారుఁడు. వయసిరువది యిరువదిరెండుసంవత్సరములుండును. వేటయనినఁ గిశోరునకు మిక్కిలి ప్రీతి. అతనికడ నైదారుగురు బలముగల మల్లులుగలరు. కిశోరుఁడు సాధారణముగా ప్రతిదినము వేటకుఁ బోవుచుండును. వేటకుఁ బోనిదినమున గుఱ్ఱపుసవారికైనఁ బోవుచుండును.

ఒకనాఁడు సువర్ణపురమునుండి విజయవర్మ యాగ్రామప్రాంతమున నొకపులివచ్చినందున మృగములకు, జనులకు, బాధకరముగ నుండెనని మహేంద్రసింహునకొక వర్తమానముఁ దెలియనంపెను. విజయవర్మ యేల పులినిజంపుటకుఁ బోఁగూడదందురా ? "సువర్ణపురమునకు విజయవర్మ ప్రాణేశ్వరాలై కొందఱుభటులకు నాయకుఁడుగానుండెను. కాని యాతనికి యుద్ధమనినను, వేటయనినను, మిక్కిలిభయము. ఆతనిపిఱికితనము బయట పడకుండుటకొఱక యవకాశముగూడ గలిగినది" అని యాతని లేఖకు లనుచుండ వింటిమి.

కిశోరసింహుఁడు తనరాజ్యమునం దెక్కడ దుష్టమృగములువచ్చినను, రాజధానిపట్టణమునకుఁ దెలియఁబఱుచవలయునని, యొకచట్టమును జేయించెను. సువర్ణపురప్రాంతమునందుఁగల పులి మిక్కిలి గొప్పదగుటచే నాపులిని జంపినవారికి వేయివరహాలు బహుమాన మొసంగఁబడునని మహేంద్రుఁడు తక్షణము ప్రకటింపఁజేసెను. బహుమతికాసపడి కాదు—కిశోరసింహుఁ డాపులిని జంపుట కాదినముననే బయలుదేరెను. సముచితపరివారముతో కిశోరుఁడు సువర్ణపురప్రాంతమునందుఁ బులియున్నదను కొను నరణ్యమునకుఁ బోయెను. "కిశోరుఁడు ప్రజాసంరక్షణమునందుఁగల ప్రీతిచే వేఁటకుఁబోవును. ఆతనికది వ్యసనము మాత్రము కాలేదు." అని తండ్రియే తనయుని గుఱించి పలుకుచుండును !

కిశోరసింహుఁడు మిక్కిలి సుందరాకారుఁడని చెప్పినఁ జాలదు. ఆతనిశరీర మంజులత్వమును, పరాక్రమ ప్రదర్శకములగు సుందరచిహ్నములు ప్రకాశమైయున్నవి. సుందరులకు—అందు సౌరవనితలకు—పరాక్రమవంతులగు పురుషులన్న మిక్కిలిప్రేమము. సౌందర్యమునకే యాస కన్యలుమోహించుచుండుట నెఱుఁగుదుము. ఒక్కశౌర్యప్రతాపమునకే యాసపడి యట్టిపురుషులను—పడుచుదనము—రూపము—యువిభావముగ నున్నను—కన్యకలు ప్రేమించి వరించుట యెఱుఁగుదుము.

“రెండునుగలియుట దుర్లభము! కలిసినస్వర్గమే!” అని కన్యలు తల చెదరు!

సౌందర్యము సంపూర్ణముగ వివరించి వర్ణించుట యసాధ్యము! రూపపటమునందు చిత్రించుట మఱియు దుర్లభము! జీవకళగల సౌందర్యమును చూడవలయును! అందు కోమలి తాను తనకన్నులం జూచి సౌందర్యమును మెచ్చుకొనవలసియుండును. కాని పరాక్రమము మాత్ర మట్టిదికాదు. శౌర్యము దానంతటనదియే యోధుఁడొనరించు సాహస కార్యమునందలి ఫలముననుసరించి ప్రకటిత మగుచుండును. పరాక్రమమును వర్ణించుట మఱియుఁ గష్టము కాదా? కిశోరసింహుని ప్రతాపములను దేశమున నందఱు వినుచుందురు. అందవివాహితలగు క్షత్రియుల కన్యల కదే వినఁబడుచుండును.

ఇంతవఱకుఁ గిశోరుని పరాక్రమమునే వినియున్న కన్నియల కాతని పసితనమును, సుందరాకారమును, కన్నులంబడిన నేమగును? విస్మితులగుదురని చెప్పవలెనో నాపదము యొక్క పటుత్వము చాలకయుండును- కిశోరసింహుని శరలాఘవ నైపుణ్యమత్యద్భుతముగ నుండునని వేట కాండ్రు చెప్పుకొనుచుందురు. ఆతఁడు జంపఁదలచినమృగ మాతనికింటఁ బడినదో నిఁకనది ప్రాణములతో నుండుట యరుదియట!

నేఁడు పులినిజంపుట కశ్వారూఢుఁడై, కామినీ జనసమ్మోహనా కారుఁడై కిశోరుఁడు పోవుచుండ నిఁకనీప్రపంచమున వాఁడొక మన్మథుఁడు లేఁడనవలయును! ఆతని [illegible] [illegible]! అని ప్రక్కనే ప్రదర్శించు మన్నదేమో. [illegible]! వడివడిగి ధైర్యసూచకములుగ నున్న యాతనిమీసములపొందును, సుందరమగునాసికతీరును, విశాల ఫాలముక్రింద కందినట్లుండు నేత్రద్వయముతో పరాజిల్లు నాముఖపద్మము నౌరను, చూచినకన్ను లాతని మన్మథుఁడేయనియు సౌందర్యమూర్తి యనియు చెప్పును. మనమువమాత్ర మతని యాత్మ యని సంభావ

బనిలేదు. కిశోరుఁ డశ్వారూఢుఁడై పోవునప్పు డాతనిగుణములను వర్ణించనివారును, రూపమునుజూచి యబ్బురపడనివారును నుండరు. ఆతని యుపయవస్మరణ కేవలము, మూఢుల నలంకార శాస్త్రజ్ఞులనుగా నొనరించుచుండును.

నాఁడు పులిని వెదకుచుఁ గిశోరుఁడు పరివారముతో నరణ్యామంత యుఁదిరిగెను. పులి దొరకలేదు. ఆభాగమునుండి యదితప్పించుకొనిపోయి, యుండునని తలఁచి యాతఁ డరణ్యభాగమునకుఁ బ్రక్కనేయున్న మైదానములోనికివచ్చి పరికించుచుండెను. ఆమైదానమున కొకప్రక్క పర్వతముల బారును, రెండవప్రక్కను గొన్నిపంటచేలును, పర్వతములనుండి ప్రవహించు పెద్దసెలయేరును మధ్య చిన్నచిన్న డొంకలు, పొదలును, బెరిగియుండును. ఈతఁడు పరివారమును వెనుకనుండి రమ్మని సంజ్ఞనిచ్చి యామైదానమున వెదకుచుండెను. ఆతఁడు కొండయేటికడ కరుదెంచెను. పంటచేలకడనుండు రైతులేరయిన పులిప్రచారము నెఱిఁగింతురను నాశచే నాతఁడు నదిని దాటుటకు గుఱ్ఱమును దాటించెను. గుఱ్ఱమతినేర్పుతో నది నొక్కకనురెప్పపాటున దాటి, యేటవాలుగనుండిన యేటిగట్టు నెక్కుచుండెను.

ఇంతలో ప్రక్కపొదనుండి పులి యీవలకువచ్చి గుఱ్ఱముపై కురుకుట కొడుపువేయుచుండెను. రాకొమరుఁడు పులిని చూడలేదు, వెనుకనుండి పరివారము వచ్చుచుండెను. ఇంతలో పులి మఱియొకపొద చాటునకు మరలి వెనుకనుండివచ్చు పరివారమునకుఁగాని, రాకొమరునకుఁగాని, యగుపడకుండ నొడుపుజూచుకొని యురుకుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండెను. రాకొమరునిచేతియందలిబల్లెమునకును,యెక్కుపెట్టియుంచినవిల్లమ్ములకును, పులిభయపడి, వెనుకనుండిదుమికి యాతనిజంపుట కది ప్రయాసపడుచుండెను. సమయమింతలో దొరికినది! పులి రాకొమరుని వెనుక [illegible]టున పంజానెత్తి గుఱ్ఱముపైకి దుమికెను. గుఱ్ఱము బెదరినది. పులి

దెబ్బతప్పిపోయి గుఱ్ఱమువెనుకభాగమున గీసికొనిపోయెను. గాండ్రుమనుచు, వెనకకుఁదిరిగిన రాకొమరునిపైకి, పులియురికినది. కిశోరునకు బల్లెము తీసుకొనుటకైన కాలముచాలదు. గుఱ్ఱమును దుమికించెను. మరల పులి రాకొమరునిమీఁది కురికెను. పరిజనులు పరువెత్తుకొని వచ్చుచుండిరి. లాభమేమున్నది? వారువచ్చువర కాపులి యూరకుండునా? కిశోరునకు భయముకలుగకపోయినను నపాయమునుండి తప్పించుకొనునుపాయము దుర్ఘటమైనది. దైవవశమున మఱియొకవైపునుండి యొకబాణము వచ్చి పులిశిరమునకుఁ దాకెను. ఆబాణము పులిశిరమునఁ దీవ్రముగ నాటి దుసి వెళ్ళెను. మరల మఱియొకబాణము తీవ్రముగ ధ్వనిజేయుచు వచ్చి తగిలినదెబ్బ కాగ్రహముఁజెంది గాండ్రుమని యఱచుచు నోరుతెఱచిన పులినోట గుచ్చుకొనెను. పులిమండిపడి గజముపొడవు పైకెగసి కండ్లుమూసుకొని రాకొమరునిపైఁబడ నురికెను. అశ్వమునకు రెండుమూఁడడుగుల దూరములోఁ బడెను. మఱియొకబాణము పులిచెవికడతగిలి తలలోనికి గుచ్చుకొనిపోయెను. కనురెప్పపాటులో నీపనులన్నియుముగిసెను! రాకొమరుఁడు బల్లెమును సవరించుకొనుసరికి పులిక్రిందఁబడిపోయెను. గాండ్రుమనుశబ్దము 'ఘురఘుర శబ్దములోనికి దిగెను. పులి విలవిల తన్నుకొని చచ్చెను.

"ఏమిది? మాయగనున్నది. ఎవ్వరు కొట్టిరి. పరిజనులా!" అని వికసితనేత్రములతోఁ గిశోరుఁడు ప్రశ్నించుకొనుచుండెను. పులిని నింపింబాణము నెవ్వరువేసియుందురని రాకొమరుఁ డాశ్చర్యము నొందెను. రాజుచంపుట కుద్దేశించిన మృగము నొరులు చంపకూడదను శాసనము కలదు. ఐనను మిక్కిలి యపాయస్థితియందున్న తనచిక్కును గ్రహించి పరిజనులే కొట్టియుందురని యాతఁడు నిశ్చయించుకొనెను. ఇంతలో పరిజనులందరువచ్చి మూఁగిరి. "పులినిగొట్టినవా రెవరు?" అని రాకొమరుఁడు ప్రశ్నించెను. పరిజనులొకరిమొగము నొకరుజూచుకొనిరి.

రాజు శిక్షించుననని వీరందరు భయపడుచుందురని యొకఁడు వేయివరాల కాశపడి "తానాపులిని గొట్టితినని" చెప్పెను. మఱియొకఁడు ముందుకు వచ్చి "ఆతఁడుకాఁడు నేనే చంపితినని" చెప్పెను. రాకొమరుఁడు పులిశరీరమునుండి బాణములనుదీసి పరీక్షించుచుండెను. ఆబాణములు రాజపరివారములోనివి కావు. యువరాజాశ్చర్యముతో "ఇవి సింహనగరపు బాణములు కావు" అని చెప్పెను. పరిజనులు తామే చంపితిమని తగవులాడినవారిని జూచి నవ్వుచుండిరి. పులినిజంపిన బాణము లితరులవనియు, సేవకులు బహుమానమున కాసపడి తామే చంపితిమని యనియుందురనియు, కిశోరసింహుఁడు తలంచుకొనుచుండెను. "వేయివరహాలకు బదులు వేయి కొరడాదెబ్బలు!" అని పరిజనులు తగవులాడిన సేవకులను మెల్లగ గేలిసేయుచుండిరి.

కిశోరుఁడు పరిజనుల నీపులిని జంపిన వేటకాఁ డెవ్వఁడో పట్టి తెండని నలువైపులకుఁ బంపెను. పులిని జంపిన దెవ్వరాయని యాతనికి సందేహముగ నుండెను. చుట్టుపక్కలఁ దిరుగుచున్న వేటకాం డెవ్వరున్నను వారినెల్లఁ బట్టి తెండని రాకొమరుఁ డాజ్ఞాపించెను. తానొకవైపునకు మఱియొక యశ్వమునెక్కి పోయెను. పులినజంపిన వేటకాని వెదకుటకే కిశోరుఁడును పోయెను. కిశోరునకు తెలియలేదు. "వ్యాఘ్రమును గొట్టిన దెవరు?"

నాల్గవప్రకరణము.

" నూరుకాకులలో నొకకోకిల "

గీ॥ చదువుశుకబ్రహ్మ చారులకును
దామరసనేత్రిఁదన మధ్యయనగృహము
గానలైమించుకోకిల గాయకులకు
నాలికంఠంబుదలఁప సంగీతశాల.

[పిల్లలమఱ్ఱి పినవీరభద్రకవి]

చుట్టుప్రక్కల నెల్లెడల పర్వతములు! ఆపర్వతములనుండి యొక సెలయే ఱేర్పడియున్నది. ఇప్పు డాయేటిలో నిర్మలాంబువులు స్వల్పముగ మెల్లమెల్లగ ధ్వనిజేయుచు నడుగునఁ బారుచుండెను. కొందరు కృషీవలులు కావిళ్లతో నీళ్లనుదెచ్చి మొక్కలను దడుపుచుండిరి. చుట్టుప్రక్కల యరణ్యమయముగనుండిన యెఱ్ఱచెక్కనేల ఈసెలయేరున కిరుప్రక్కల సారవంతమై, ఫలప్రదమై, కన్నులపండువుగ పంటచేలతో ప్రకాశించుచుండెను. కిశోరుఁ డాలోచనమాని—సెలయేటినీళ్లగమనమును పరికింపక—పంటచేల కడ్డుపడి దూరమునఁ గనఁబడుచున్న సేద్యకాండ్రిలో నేరైన నీబాణములను వేసియుందురని యటుఁబోవ నిశ్చయించుకొనెను. గుఱ్ఱము నాప్రక్కకు మఱలించుసరికి ప్రక్కపొదనుండి యెగిరిపోవుచున్న కపోతమిథున మాతనికంటఁ బడెను. మిక్కిలి సమీపమునుండి యాపక్షు లెగిరిపోయెను. చక్కని గీతములఁబాడుచు రెండుపక్షు లానందముగ రాకొమరునికై వారము చేసినట్లు వంగి యెగిరిపోయెను. పండిన వెన్నులను నోటను గఱచుకొని, యొకపక్షి పోవుచుండ, రెండవది దాని వెంబడించి యెగిరి యరుగుచుండెను. ఒకవృక్షముపైనున్న గూడులో తనపిల్లల కొకపిచ్చుక నోటినిండ యాహారమునుదెచ్చి గ్రుక్కుచు, పిల్లలయాకలి

దీర్చుచుండెను. ఈప్రకృతిలీలలం జూచుచుం బోవుచున్న కిశోరుని హృదయ మాతఁ డెఱుఁగకుండకయె యానందమున తన్మయత్వము నొందు చుండెను. వ్యాఘ్రహంతకుఁ డెవ్వరను విచారణను బ్రకృతి మఱపు గొలుపుచుండెను. ఆలోచనలన్నియు నంతరించి ప్రకృతి రామణీయకత యందాతని మనస్సు వివశత నొందియుండెను. లలిత యప్పటియట్ల జొన్న చేనుయందలి మంచెపై నిలువఁబడి పక్షులఁ దోలుచుండెను. సంతోష ముచే నామె మధ్యమధ్య గీతములను బాడుచుండెను. ఒకసారి విల్లమ్ము లను దీసికొని మెంటుటాకులపై బాణములవిసరి ధ్వని కల్పించి, పక్షుల నెగరగొట్టును. మఱియొకసారి వడిసెలను రాయి లేకుండఁద్రిప్పి తాటికొన "ఛటేలు" మనిపించి పక్షులకు భయముఁ గలుగఁజేయును. గొల్లపిల్ల యైనను, పక్షుల నామె జంపక వానితో నీమె క్రీడించును! ఇంకొకసారి పక్షులతో సమముగా నామె యెగురఁజాలక తనయవ్యక్త మధురకంఠము నెత్తి, యథేచ్ఛముగపాడి, గీతముఁజేయు పక్షుల కానందముఁ గల్పిం చును. వింతవింతలఁ గొల్చుపక్షులనేకము లచ్చట వివిధములగు మృదు మధురధ్వనులనంపి యాకసమంతయు నిచ్చనచ్చినట్లు వినోదించుచున్నవి. ఎన్నిపక్షు లెన్నివిధములఁ పాడుచున్నవి? అందు లలితయొకర్తు! అందు వలననే యప్పటి జొన్నకంకులపై నాడుచుపక్షులు జేయురుతముల నడుమ నీబాలిక గీతముల నెవ్వరును వేరుపఱుపఁజాలకుండిరి. నూరుకాకులలో నొకకోకిల! మన లలితగీతము లాపక్షుల మధురకంఠధ్వనులకంటె మధు రమై తుదకాపలు తెరంగుల పాటలలో లీనమగుచుండెను.

ఊరేగింపు జరుగుకాలమున నెన్నిసంగీత జంత్రములుండును. ఊరే గింపునకు దూరమునందుండిన వారికిమాత్రమొక్క సన్నాయిమధురమైన రవము స్పష్టముగ వినఁబడుచుండును. కాని దగ్గరవారి కంతస్పష్టముగఁ దెలియదు! లలితసమీపమునకు మనముపోయిననో శతసహస్రములైన [redacted]యాపక్షుల కిలకిల ధ్వనులమధ్య మనకాలలితగీతము వినఁబడదు. బుది

మంతుల కారంగమునుజూచి నప్పుడాలోచించిచూచినచో పక్షులు లలిత కుమారివలె దీర్ఘగీతములఁ బాడలేక-యట్లొకటి వెంబడి మఱియొకటి పాడి శర్కరాఖండ తుల్యములగు తమగీతపుతునకలను, దీర్ఘగీతములను జేయు లంపుతో, నట్లుకిలకిలధ్వనులు చేయుచున్నవాయని తోచును. లేక లలిత కుమారి దయార్ద్రహృదయ,పరిపూర్ణయౌవనవతి, త్వరలో పెండ్లిచేసుకొనినదికాదు; మనలనెప్పుడు కఠినమగురాళ్లఁ గాని, వాడియగు బాణములఁ గాని, చంపదు; మనమందరమామె కాసూర్యునితో బొమ్మలపెండ్లి చేతమని పక్షులన్నియుఁ జేరి మంగళధ్వానము లొనరించుచున్నట్లు తోచును! పలుతెరంగుల గీతారవములు పెచ్చుపెరిగిన, తాపామరపాలను బోలవలయునని, పక్షులు "తడతడ,, తమ రెక్కలెగరగొట్టుట—కంసాలిపక్షియుఁ బూరేడు పిట్టయుఁ తాళముదెబ్బలు వేయుట. ఇవియన్నియు వివాహతూర్యారవములుగా మాలేఖిని వినుచున్నది. అట్లు విని మీకు నెట్టిగాఁ జెప్పఁ జూచుచుండవలదని నివారించితిమి.

సాయంకాలము నాలుగుగడియలపొద్దువేళ సూర్యకాంతి యెట్లుండును? అట్లేయుండెను! లలితశరీరముపై సూర్యుడు—కాదు సూర్యకిరణములు—క్రీడించుచుండెను. ఇటునటు కదలుచుండిన—అర్ధవస్త్రధారిణియగు లలితశరీరముపై—ముఖపద్మముపై—ముఖ్యముగఁగపోలములపై—"తళతళ" మని సూర్యకాంతిసయ్యాటలాడుచున్నది. అందువలననో—లేక లలితకు తగినభర్త లేడనియో—పక్షులు సూర్యు నామెకుఁ గల్పితప్రియునిగఁజేసి బొమ్మలపెండ్లి చేయుచున్నవి.

సూర్యకాంతియందు బంగరు ప్రకాశించును. అప్పుడు కలిగిన తళుక్కు సూర్యునిదా? బంగారుదా? ఏమో? కేవలము సువర్ణముకే చెందవలయును! కానియెడల లలితకోమలశరీరముపై—కనకగాత్రముపై—సూర్యకాంతి నాట్యమేలచేయవలయును? కృష్ణవర్ణయగు వనిత, సూర్య... సనసంకగాంతిని భరించెడి సువర్ణాభరణములను దాల్చి [illegible]

తనపరిష్కారము నురలించుకొనఁ బ్రియాసపడును. ప్రయత్నించును. కాని మనలలిత నన్వేషించుచు భానుఁడు తాను నామెకడకు వచ్చుచుండును. ఆమెకడ యాభరణము లెవ్వియునులేవు. ఉండుట కనకాశమునులేదు. కాని ప్రకృతికాంత లలితపుట్టినప్పుడెక్కడనైన బారవైచునను భయమున కావలయు నీనూతనాలంకారముల నామెకీమధ్య భయముతీరి యిచ్చినది. ప్రకృతి లలితకీయవలసిన సర్వాభరణముల నీనడుమనే యొసఁగి యాదరించినది. లలితవానినెప్పుడును ధరించి నూతనవిలాసములఁ బ్రతిదినము ప్రదర్శించుచున్నది! ఆవిలాసములనుజూడ పక్షులకుఁగూడ నానందము జనించుచున్నది. అందమగుపక్షినిజూచి మానవుఁడెట్లు ప్రేమించకయుండ నేరఁడో అట్లే మానవసౌందర్యమునుజూచి ప్రాణముగల తిర్యగ్జంతువులును ప్రేమించక యుండఁజాలవు. కాకున్న వో నన్నిపక్షులా లలితయున్న చోటుకు వచ్చియుండవు. సూర్యుఁడుకూడ నామెనే యన్వేషించుచు వచ్చుట మఱింత సత్యప్రకటనమునకు,మాయూహలు బలమగుటకుఁ గారణమైనది. ఉచితవస్తువు నన్వేషించుచు మనము నూతనమెచ్చటికైన బోకయుండఁగలమా?

భూమండలమునఁగల తనరాజ్యమునందలి కన్యను, సూర్యమండలమునుండి కిరణములంపి, యలయించుచుండెనేమో, నీకంటెకాంతివంతులు, ప్రతాపవంతులు, నీలోకమునమాత్రము లేక యుండలేదని ప్రకటించుటకో, చూచి లలితకుమారి నిర్ధారణము చేసుకొను నామెకడకు పదమనియో, శకుంతకకిశోరములు కలకలధ్వానంబులు చేయు నాక్షేత్రంబు పొంతకుఁ గిశోరుఁ డరుదెంచుచుండెను. ఈపందెమునకు భానుఁడు భయపడి పర్వతములచాటునకు దిగిపోవుచుండెనా? కిశోరుఁడామంచెపైఁ సువర్ణప్రతిమనుబోలు శరీరకాంతులుగల లలితను, వెన్నెలకంటె విలక్షణమైనను సర్వవిషయములయందు నందు ప్రకాశమున—కాదు ప్రవాహమున—ఉపమా ధర్మములుగల సూర్యకాంతి యందు మునిఁగియున్న—

సూర్యకాంతిచే రంగువేయఁబడిన—సూర్యకాంతి ప్రవహించుచున్న—లలితను, జూచెను.

వెన్నెలలోనో, సూర్యకాంతిలోనో, సుందరమగు తరుణి నిలువఁబడియున్నది. దానిని వర్ణించి యొక్క వాక్యమునో, పదివాక్యములో, వ్రాయుటకుఁ బ్రయత్నించుచుఁడు. కుంచెగాని, కలముగాని, ప్రకృతి మహిమ నింతవఱకు వర్ణించుటలో జయముగాంచి యుండలేదు. అట్లు గాంచిన మరుచటిదినమున కవియుఁ జిత్రకారుఁడును బ్రపంచమున దైవములని యారాధన మొందుదురు. ఆంతర, బాహ్యప్రకృతుల, చిత్రించుచు కవులుపోవుచుందురు. అందెవరు బాగుగ, దగ్గరగ, సులభ గ్రాహ్యముగ చిత్రించెదరో వారు నేర్పరులు. వారినేర్పు ననుసరించి వారు గావించిన, చిత్రించిన, కావ్యాదికములు సర్వజనామోదకంబులై, మానవహృదయమును గరగించును. లోకజ్ఞుఁడగుకవి, స్వభావమును కన్నులఁగట్టినట్లు, హృదయానందకరమగునట్లు చిత్రించుచు లోకపూజ్యుఁడగును. ఆప్రకృతి చిహ్నములు లేని కవిత నిష్ప్రయోజనము.

మఱియొకటిమాత్రము కలదు. చిత్రకారుఁడొక చిత్రఫలకము నొక భావమును ప్రదర్శన మొనర్చుటకు దలంచి జయప్రదముగ వ్రాయును. చిత్రకారుని భావమును గ్రహింపఁజాలక లోక మాతని చిత్రఫలకమును నిందించును. దానికి చిత్రకారుని నేమనవలయును? అతని తప్పేమికలదు? అట్లే కవిహృదయమును గ్రహింపఁజాలనివాఁడును, వ్రాసిన కవితయంతయుఁదప్పనును. కవియుద్దేశించిన భావమునందలి గుణదోషములను విమర్శన మొనర్చుట దోషములేదు. భావజ్ఞతాభావముగు విమర్శనము క్షమణీయముకాదు!

కేవలమొక ఛాయాప్రతిబింబయంత్రము (*Camera*) కను రెప్పపాటులో నద్దుకొను ప్రస్తుతరంగమును జూడ మాకుభయమగుచున్నది మాకలను వణఁకుచున్నది. ఇది భయముకా దాశ్చర్యమని నుడి

నునఁ దట్టుచున్నది! సౌందర్యవతియగు బాలిక నాలుగుగడియల పొద్దువేళ నుండు మనోహరమైన సూర్యకాంతియందుండ నిల్లుండు నని మాపాఠకు లారంగమును భావమునఁ దలంచినచో మాకలమున కించుక ధైర్యము.

పరాకున మాకుఁ గలుగు కష్టమును ప్రకటించిన యధికప్రసంగ మును మన్నించునంతటి దయార్ద్రహృదయులే మాపాఠకులని దలంచు చున్నాము. కారణము సరసులగు పాఠకుల కూహ్యమే!

ఐదవప్రకరణము.

"ఈబాణములెవరివి?"

తే. రమణి యిట్టికాంతాలోక రత్నమమర
జేసినవిధాత యసువుతోఁ జేర్పఁడేని
నాతని నిసర్గమధుర సర్గానుభావ
మఖిలభువనప్రసాధనం బగుటయెట్లు?

.[రామరాజభూషణుఁడు]

లలితయున్న మంచె చేనునకొకమూలనున్న చింతచెట్టు నాధార పడియుంటఁ గిశోరుఁ డామెకుఁ జేరువుగ నిలువఁబడ వీలుగనుండెను. కిశో రుఁడు తలయెత్తి లలితకుమారినిఁ జూచెను. ఏమియు వ్రాయఁజాల కుంటిమి? మేమిట్టిపని కేల పూనుకొంటిమని భయము నొందుచుంటిమి! "ఆరంభింపరు నీచమానవు"లను, నీతికోవిదుల వచనములను స్మరించి పాఠ కులకు మఱల నమస్కరించి, మేమచ్చటఁ జూచిన సంగతుల నొకవిధ ముగ వ్రాయఁదలఁచితిమి.

ఆరంగమును జూచుటతోడనే మాకు "మన ప్రబంధకర్తలు సిన వర్ణనలన్నియుఁ జూచితివి"నియు, బ్రహ్మ లలితను జూచినచో నెర

స్వతిని విడనాడుననియు, శివుఁడు పార్వతిని లేవఁగొట్టుననియు, కేశవుఁడు లక్ష్మికొఱకు రద్దు (Divorcelaw) శాసనమును తయారుచేయుననియు, మన్మథుఁడు తప మొనర్చుననియు, ఉత్ప్రేక్షోపమాద్యలంకారములతో నాల్గు కందపద్యములు, పది ష్టకారప్రాసయుక్త వృత్తములును వ్రాసి వేయవలయునని తలంచితిమి. కాని, యిట్లుచేసియు మాపాఠకుల కారంగము చూపఁగలమని దృఢమగు నమ్మకము లేకపోవుటచేతను, కించిదాంధ్రాభిమానినను పేరుగల "యేవ్వాంధ్రపట్టపరీక్షోత్తీర్ణయో" మాపై నొక విచిత్రశృంగార విమర్శనఖండనమండనమును వ్రాయుననియును, భయము జెంది యూరకొంటిమి! మేము ముసలిగ్రద్దలమని వారిచే నేల పిలిపించుకొనవలయును? కాని లలిత సౌందర్యవిషయమై మానమ్మకము మాత్ర మంతియ.

సృష్టికథనాథు లట్టిగతిని బొందెదరని వ్రాయఁదలంచిన మేమీ తని నేమందుము? మానవుఁడు—కిశోరసింహుఁడే కానిండు—మనుష్య మాత్రుఁడు! పరాక్రమవంతుఁ డైన నేమి? సౌందర్యవంతుఁడైన నేమి? కిశోరవయస్కుఁ డయిన రాకొమరుఁడైన నేమి? అనేక సుందరవనితా దర్శకుఁడైన నేమి? "సౌందర్యరాసియగు గొల్లలలితనుజూచి యాతఁడు విస్మితుఁ డయ్యెను." ఇట్లు మేము వ్రాయుటయం దాశ్చర్యమేమియు లేదు. ఒక్కటె చూడుఁడు! సూర్యకాంతియందు ప్రచలితమగుచుండిన లలితకుమారి సౌందర్యమును వర్ణనకొఱకు వేరుపఱచుట కిష్టములేక నొక్క వాక్యముగ జెప్పి రసాభాసము కాకుండఁ గాపాడఁదలఁచితిమి. ఇం రమ్యముగ నుండదని మీరు మమ్ము నిందించినఁ బ్రయోజనములేదు. ఇదియె యాపె సౌందర్యవర్ణనము!

లలిత విల్లుతో నమ్ములనింకను విసరుచు తన వెనుకవైపున— కాదు ప్రక్కనే యశ్వముపై నిలువఁబడియున్న కిశోరుని పరధ్యానముగఁ జూచినది. తలవంచుకొనుట మఱచి యామెయు నాతనివైపునకే జూఁచు

యున్నది. అట్లని మాయభిప్రాయమునంతయు మీరు విశదపరుపఁజాల మైతిమి. లలితకుమారుని కిశోరకుమారులలోఁ గలసిపోయినవి. అటుల కూడదనినఁ జాలదు. కిశోరుని హృదయమున నింతవఱకు చిత్రితమై యున్న లలిత కోమలరూపమిప్పుడు మరియు దృఢముగ చిత్రింపఁబడినది. అది జరుగుటకుఁ బట్టిన కాలము పరిపూర్ణముగ దినదినము ఛాయాప్రతిబింబ యంత్రము (Cameras) లయ్యెను, మిక్కిలి తక్కువ కాలమునఁ బ్రతిమానద్ధమగును సద్దము కంటె మిక్కిలి తక్కువ కాలమును! ఒక నిముసపు పాటులో సహస్రాంశ పరిమితమై యున్నది. అది ప్రకృతియమ్మ! కిశోరుఁడు, పులినిజూచిన బాణము లీబాలికయే పనియున్నదని మొదటినుండియు తెలియుచుండెను. అది స్వప్నమువలెనాను

లలితకుమారి కౌమారప్రేమను లోనికిఁ గస్తూరిసమమై యుండెనేమో? మేము చెప్పఁజాలము. ఊహించినచో నాతఁడట్లెకను గొంకు పడుచునా? కటాక్షవీక్షణములు కన్నులకను పెట్టుకొను? వానిస్వభావసృష్టిదేమైనను లలితకుమారి మీరుగాఢములను మరలించుకొనఁజాలదు. ప్రాణమొకని శరీరమున గుచ్చినచో నదితీయువరకు నాతనికి బాధకలుగుచుండును. వారు పుష్పములను మరలించుకొని బాధ కలుగునని యొప్పు చూపునే యుండిరేమో? వారి హృదయములు లగ్నమైనవి. హృదయములుగూడ లగ్నమైనవా? ఎవరు చెప్పఁగలరు? కాని సర్వసృష్టికి మూలమైన ప్రణయలతలకు మూలకములే బీజములనుట కలంకారశాస్త్రజ్ఞు లంగీకరించినచో నచ్చట—నామూలమ్ము లట్టిబీజములు మాత్రమై యుండెను. అట్లు వారెంతకాల మొండొరులం జూచుకొనుచుండిరో మేము నిర్ణయింపఁజాలము. కాలమునుగురించి వారికే లేనిచింత మనకేల? వారి నేత్రములు బాష్పపూరితములైనవి. మూలమ్ములను బీజములకడ నీరు గలిగినది. ఫలిత మంకురములే! ఏమియంకురములు? ప్రేమాంకురములని చెప్పవలయునా?

కొంతవడికి కిశోరుఁ డొకనిట్టూర్పుఁ బుచ్చి పులిశిరమునుండి దీసిన తనచేతియందున్న బాణములంజూచి బాలికామణీ! “నీవెవ్వరిదానవు?” అని ప్రశ్నించెను. లలితకుమారి యించుక మరలి “నే నెవ్వరిదాననైన నేమి?” అని ప్రత్యుత్తరము ప్రశ్నపూర్వకముగ నొసఁగెను. ఇంతలో నామెహృదయమున లజ్జాభావము లుదయించినట్లు వదనమున నగుపడి, మరల చిరునగవుతో నవి మాయమైపోయెను. వారిరువురి హృదయముల యందలి భావములును జీటికి మాటికి నద్భుతపరివర్తనల నొందుచున్నట్లు ప్రతినిమిషమునందును వ్యక్తమగుచుండెను. ఆమార్పు నచ్చటఁ జూడ గలవా రేరి?

కిశో—చెప్పకూడదా ?

లలి—నే నెవ్వరిదాననుగాను.

కిశో—అవివాహితవా ?

లలి—(తల వంచుకొనును)

కిశో—కన్యకామణీ! నీ విట్టి కష్టకార్యమునం దేల నియోగింపఁ బడితివి ?

లలి—పంటను సంరక్షించుటకు.

కిశో—నీవే యీపని చేయవలయునా ?

(ప్రశ్న లొనరించినపిమ్మట కొంచె మాలస్యముగ లలిత ప్రత్యుత్తర మిచ్చుచుండెను.)

లలి—చేసిన దోషమా ?

కిశో—ఆ! దోషమే! ఈదోషకార్యమునకు నిన్ను నియోగించి నవా రెవరు ?

లలి—దోష మెట్లగును ?

కిశో—(చిరునగవుతో) నోరులేని పక్షులను బెదరించి వాని యాహారమును జెడఁగొట్టుట దోషముకాదా ? అట్టిపనికి నీవంటి విలాస

పతి మృదుహస్తము లుపయోగపడవచ్చునా?

లలి—మీరు రాజపుత్రులవలె నున్నారు? (లలిత కొంచెము నవ్వు నాపుకొనవలసి వచ్చెను.)

కిశో—నిశ్చయమే!

లలి—అట్లయినచో సాధువులగు ప్రజలు కష్టపడి నేల దున్ని సంపాదించిన విత్తమును దొంగిలించునాతఁడు దొంగ!

కిశో—అవును.

లలి—బలవంతముగఁ దీసికొను నాతఁడు బందిపోటుదొంగ!

కిశో—అవును.

లలి—అట్లయినచో రాజు లట్టిఘోరకృత్యముల నేల చేయుదురు? అంతఃపురములయందు మృదువగు హంసతూలికాతల్పములపై శయనించుచు, సుకుమారశరీరులగు రాజకుమారు లట్టిఘోరకృత్యములకుఁ గడంగుట మిక్కిలి శోచనీయముకాదా?

కిశో—మే మట్లు చేయము! అదియా—పన్నుల విషయమా? (నవ్వి) ప్రజాసంరక్షణకొఱకు రాజు సుంకములఁ దీసికొనును.

లలి—సిమ్మట రక్షణమగునో లేదో? ముందు భక్షణమగుచున్నది! రాజుల క్షేమమే పరుల చేతులయం దుండుటచే ప్రతిదినము హాయిగ నిద్దురనైనఁ బొందఁజాలనివారు ప్రజల నెట్లు పోషింపఁగలరు?

కిశో—ప్రభువు లేనియెడల పరిపాలన మెట్లు? (అని లలితకుఁ దన చేతియందున్న బాణముఁ జూపెను.)

లలి—పరిపాలనమువలన ప్రజల కేమిలాభము?

[illegible]—క్షేమము.

[illegible]—క్షేమముకొఱకు పన్నులు పుచ్చుకొనవచ్చునా?

[illegible]నియెడల పరిపాలనము జరుగనేరదు.

[illegible]యినచో నట్టి పరిపాలకులకొఱకే నేనిట్టి దుష్కార్యము జే[illegible].

కిశో—అది యెట్లు?

లలి—గింజలు పక్షులకు విడిచిపెట్టినచో మేము పన్నులు చెల్లింపఁ జాలము. మారాజు భోజనము లేకయుండును.

కిశో—మీరాజుపైఁగల కరుణకు నేనెంతయు సంతసించితిని. కాని రాజభక్తివలన నీవు సాధుజంతువుల కపకార మొనర్చుచున్నావు. ఈదోషము నీదగును.

లలి—అట్లయిన నేను దోషమునే చేయుచుంటినందురా?

కిశో—ఆహా! నీబుద్ధిపూర్వ—"

లలి—అట్లయిన నిఁక నీపని మానెదను. (అని లలిత క్రిందికి దిగి వచ్చెను.)

ఇంతవఱకు పరిహాసముకొఱకు సూర్యుని పెండ్లికొమరునిగ నుంచి వివాహము జేసినపక్షులు లిప్పుడు తమలలితకు పెండ్లియైనదని, యెక్కడ నాఁగ కంకులపై వ్రాలి పెండ్లిభోజనము లారగించుచున్నవి! అంతయు నానందమయమై యుండెను. వారాపక్షులను భయపెట్టఁదలఁచి యుండలేదు. లలిత యంత దగ్గఱవచ్చి కిశోరుని కించుకదూరమున నిలువఁబడి యుండెను.

కిశో—ఆహా! నీబుద్ధిపూర్వకముగనే నీవీపని చేయుచుంటివేని నీదోషము నీదియగును. నిన్నొరులు నియమించియున్నచో నాదోషము వారిది. నేను చూచుచు నివారింపకున్న నిఁక పైదోషము నాది. కాని నీవేల మంచెదిగి వచ్చితివి?

లలి—మీరు రాజపుత్రులు గౌరవనీయులు. మీ నోటివెంటను మాటల నడుగఁబోవుచుండిన నేను దగ సాహసములేదు. మఱియు మీరు దోషమును చెప్పుకొన్నయెడల నేనేల చేయవలయును? (అని నవ్వి తల వంచును.)

కిశో—అట్లయిన మీరాజు పస్తుపడి యుండునేమో? నిన్నితరు లీపనికి నియోగించిరా?

లలి—అవును. ఇతరులవలననే నియమింపఁబడితి.

కిశో—ఎవరివలన?

లలి—ఆకలివలన!

కిశో—నీయాకలి పక్షులఁ దోలినఁ బోవునా?

లలి—పోదు.

కిశో—అయిన నీవేల పక్షులను బాధింపవలయును?

లలి—ఇతరులచే నియమింపఁబడి యుండుటవలన!

కిశో—నీవు సేవకురాలవా?

లలి—కా—అవును.

కిశో—ఎవరికి?

లలి—బీదతనమునకు.

కిశో—నీ వెవ్వరి బాలికవు?

లలి—బీద—బాలికను.

కిశో—ఆబీద—యెవరు?

లలి—బీదతనమే!

కిశో—ఆమెపేరు.

లలి—చూచిన మీకుఁ దెలియును.

కిశో—బీదతనమును జూచుట యెట్లు?

లలి—ఆతనిపుత్త్రికనగు నాయాకారమువలనను దుస్తులవలనను.

కిశో—దుస్తుల కేమి లెమ్ము? నీవాకారమున బీదకన్యకవా?

లలి—(తల వంచుకొని) ఆకారమున భాగ్యమున్న నాకేమి లాభము? నా కిది ప్రదర్శనయోగ్యమా? యోగ్యమైననేమి! నాయాకలి పోవునా?

కిశో—బాలికామణీ! ఆకలిని పోగొట్టువాడికడకు వచ్చెదవా?

లలి—క్షుత్తును నివారింప నాత్మను పరతంత్రను జేయఁజాలను.

ఐదవప్రకరణము.

—పరిచర్యలు చేయనక్కరలేదు.

—లేకున్న వారికి నేనేమిప్రయోజనము?

—నీవు వచ్చిన నీకేమికష్టము?

లలి—మాతాపితరులను విడిచియుండవలదా?

కిశో—వారినిగూడఁ దీసికొనిపోవచ్చును.

లలి—వారిట్లు రారు.

కిశో—వారెవరు? నీజనకుఁ డెచ్చటనున్నాఁడు?

లలి—(అంగుళీయముతోఁ బొలమున కావలపక్క రాజును చాటున పనిచేయుచున్న తండ్రిని జూపెను)

కిశో—ఆతఁడు మీజనకుఁడా?

లలి—అవును.

కిశో—ఈబాణము లెవరివి? (బాణములను జూపెను.)

లలి—(నవ్వి) తెలియదు.

కిశో—నీకు ధనుర్విద్యయందు ప్రజ్ఞకలదా?

లలి—(ఊరకొనెను.)

కిశో—నీ వెన్నిబాణములను వైచితివి?

లలి—ఎప్పుడు?

కిశో—పులిపై.

లలి—అచ్చట నుండినది మీరా?

కిశో—అవును.

లలి—రెండుమూడుబాణములు.

కిశో—బాలికా నీపేరెవరు?

లలి—నాపేరువిని మీ కేమిప్రయోజనము?

కిశో—స్మృతియుంచెదను. ప్రాణదానము చేసిన బాలిక నామము నెఱుఁగుట తప్పా?

లలి—లలితకుమారి—

కిశో—లలితకుమారి! లలితకుమారి! గొల్లపిల్ల -నీతండ్రి పేరేమి?

లలి—గొల్లనందుఁడు.

కిశో—కాపురమెచ్చట?

లలి—సువర్ణపురముకడనుండు గొల్లపల్లెలో!

కిశో—నీవెన్నిదినములనుండి యీవిద్య నేర్చితివి?

ఇంతలో నందుఁడు క్షీరసంగ్రహణమునకుఁ గనిపెట్టియుండుట బాలిక చూచెను.

లలి—ధనుర్విద్యయందు నాకింతగాఁ బ్రవేశములేదు. మఱియు గొల్లపిల్లల కీవిద్యయేల?

కిశో—రాజపుత్రుని సంరక్షణమొనర్చిన నీశక్తిని నీవేలనిరసించు కొనెదవు.

లలి—(మాటలాడలేదు.)

కిశో—లలితా! నీయుపకారమును మరువఁజాలను. నేటికిది తీసికొనుము. (అని రత్నహారమును దీసెను)

లలి—ఎందుకది? (అని లలిత తొలఁగెను)

కిశో—బహుమానము!

లలి—రాజపుత్రుఁడు గోపబాలిక మెడయందు హారములేయ వచ్చునా? మఱియు గుడిసెలయందుండు మాకారత్నహారములేల? నే జేసిన యీస్వల్పకార్యము బహుమానముల కాసపడికాదు! యీస్వల్ప కార్యమునకు—

కిశో—కలికీ! ఈఖడ్గమునైనఁ దీసికొనుము. (ఒకయుంగరము ఖడ్గ మునిచ్చును)

లలి—ఈయుంగరమేల?

కిశో—ఏకాంతామణి వేఁడ్కపంపినబాణమువలన నీరాజపుత్రుని

ప్రాణములు నిలిచియుండెనో, యావేళ్ళలో నొకదానిపై నీయుంగర మెల్లకాలము నుండునట్లుచేయుటకు భగవంతుని ప్రార్థించుచున్నాను.

లలి—అట్లొనర్చిన మీ కేమిలాభము?

కిశో—సంతోషము.

లలి—మీకంతసంతోషజనకమైనచో నాఖడ్గము నిండు—(ఇంక చెప్పలేక లలిత తల వంచుకొనెను. ఆమె బింబాధరముపై మందహాసము మొలచిన ట్లగుపడెను. ఇంతలో నందుఁడు లలితను కేకవైచెను).

కిశో—(లలితను సమీపించి) ఈయుంగరము నీవ్రేలికిఁ గృతజ్ఞుఁడను స్వహస్తములతో నలంకరించుటకు సమ్మతింపవా?

లలి—(కొంచెము నవ్వుచు తలయెత్తిచూచుచుఁ గొంతవడికి) ప్రజలు రాజుల సేవకులు కదా! కాని—తండ్రి పిలుచుచుండెను. (అని వెడలిపోవుచుండెను).

కిశో—"బాలికా! దీనిని తీసికొనుము" అని ఖడ్గము పిడికికట్టియున్న పట్టుత్రాళ్లయందుంగరమును గట్టి బాలిక కిచ్చెను. ఉంగరమునుగట్టుట బాలిక చూడలేదు. లలితకుమారి సిగ్గుతోఁ గూడిన భయమునొందుచు నదిస్వీకరించుటకు భయమునొందుచున్నను వణఁకుచున్న యామెహస్తము దానంతటనదియే రాకొమరుని ఖడ్గముకడ కేగెను. ఆతఁడు వెఱ్ఱిచూపులతో ఖడ్గము నామెకిచ్చి—మరల రెండుమూఁడుదినములలో వచ్చెదనని చెప్పి—వెడలిపోయెను. లలిత తండ్రిపిలచినదికూడ మఱచి పోవుచున్న కిశోరుని వైపునను, తనచేతియందున్న ఖడ్గమువైపునకును, జూచుచు నిలువఁబడి పోయెను! తుదకామె కాఖడ్గమునకుఁ గట్టినయుంగరము కనఁబడినదా? ఈప్రథమప్రణయ బీజముల ఫలితమేమగును?

ఆఱవప్రకరణము.

«పట్టుమహస్తిచేసినను.»

క. పదిపది దిశముఖదేశ
పదవికి నిండార్చదిదిజ పాలను లేక నీ
ముదలన్ని జరగజ్యాగమా
పదివేల మాసయేలగినారు ప్రజ్ఞపాణీ!

[అయ్యలరాజు రామభద్రుడు]

సువర్ణపురమున పెద్దపర్వతముగలదు. ఆపర్వతముపై నున్న కోట యిప్పుడు పాడుపడియున్నది. పర్వతపాదమున శిలానిర్మితమగు పెద్దగృహ మొకటి యున్నది. దాని చుట్టును బంకమట్టిసహాయమున పాషాణముల తో కట్టిన కోటవలె బురుజులతో నొకప్రాకారముండెను. ఆప్రాకార మధ్యమునఁగల యీగృహమునందే ప్రస్తుతము విజయవర్మ ఠాణా దారును, ఫౌజుదారునై యుండెను. అప్పటికే మహమ్మదీయప్రభుత్వ సంపర్కము కలిగియుండుటచే దేశమునందలి మనుజుల యాచార వ్యవ హారములయందును, భాషయందునుగూడ నొకవిధముగ మహమ్మదీయ సంపర్కము కలుగుచువచ్చెను. అప్పటి యుద్యోగస్థుల పేరులుకూడఁ (ఢిల్లీప్రభుత్వమునందలి భయముచేతనేమి, గౌరవము చేతనేమి, గొప్పగఁ దలచుచుండుటచే) మహమ్మదీయుల వాచకపదములతోడనే పిలచు చుండిరి. అతిరథుఁడు, మహారథుఁడు, సేనాని, యని పిలుపించుకొనుట కంటె నధికారులు ఫౌజుదారు, ఖిల్లాధారు, మొదలగు తురకపేరుల కాశ పడుచుండిరి. విజయవర్మ పలువురుసేవకులను తన్ను ఠాణేదారని యొరు లతో చెప్పించుటకు శిక్షకూడ యొనర్చియుండెను.

"పూర్వము రాజులు, రాజప్రతినిధులు, కూడ దర్పమధికముగ కోరుచుండిరి. అది హిందువులకే యెక్కువ ప్రియము. అది మహమ్మదీయుల కాలమున వచ్చిన విషబీజము"ని కొందఱు చరిత్రకారులు చెప్పుదురు. ఇందలి సత్యాసత్యములు తెలిసికొనవలసినవే! జయవర్మ "కచేరీ" సావిడియందు రత్నకంబళముపై సుఖాసీనుఁడై యుండెను. కొంచెము దూరములో రెండువైపుల దీపములు మిణుకు, మిణుకు, మనుచు వెలుఁగుచుండెను. ఒక సేవకుఁడు రంగులవీవనతో విజయవర్మ వెనుక నిలువఁబడియుండెను. మఱియొకఁడు పాదసేవ యొనర్చుచుండెను. దూరమున నలువురు లేఖకులు దస్తరములఁగట్టి, పనిచాలించి, చేతులు కట్టుకొని, కృతాంజలులై, విజయవర్మ సెలవునకై వేచియుండిరి.

వారల యందు త్యాగహమ్మదు కలవాఁడగును. నేటికి బ్రతికితి మని లేఖకులు తమలోఁ దాము గుసగుసలాడుకొనుచుఁ బోవుచుండిరి. కులభ్రష్టులై, మహమ్మదీయ మతమును, బలవంతముగ స్వీకరించిన యిరువురు సేవకులు కొంచెము దూరములో విజయవర్మ యాజ్ఞకొఱకు చేతులు కట్టుకొని నిలువఁబడియుండిరి. అంతట విజయవర్మ "అస్మాన్! నందుని తీసికొనివచ్చితివా?" అని యడిగెను. అందులకతఁడు "హుజూర్! చావడిలో నిలువఁబెట్టివచ్చితి"నని చెప్పెను. "అయ్యో! నాతో చెప్పవైతివేమి?" అని విజయవర్మ యనెను. "చిత్తము! ఘుమస్తా సాహేబులున్నారని చెప్పలేదు"ని మహమ్మదీయుఁడనెను. అతఁడు స్వీకరించినది క్రొత్త మహమ్మదీయ మతముచే హిందూయుకుమునకు క్రొత్త వత్తు తెచ్చి 'ఘు, ఖ, ఖ్వ,' యని వినోదముగ మాటలాడుట క్రొత్త వాఁడి విందెగనుండెను. విజయవర్మ "కచేరీ" చావిడియందు జనులనందఱను పంపివేసి, నందుని లోనికి రమ్మని చెప్పెను. అస్మాన్ ఖానను మహమ్మదీయుఁడు నందుని విజయవర్మ యెదుటికిఁదెచ్చి నిలువఁబెట్టెను. నందుఁడు సవినయముగ లోనికిఁ బ్రవేశించి విజయవర్మను తన్నుపిలచిన

కారణ మడిగెను. నందునిపన్నంతయు నడినఅకే వసూలై యుండుటచే నాత్రనిపై నిందమోపుట కేమియుఁ గారణములేక "ఓరీ! పెద్దగొల్లా! ఏమిరా? ఇట్లు వచ్చితివి" అని విజయశర్మ యడిగెను. "మీరు వస్త్రమాన మంప నేవచ్చితిని" అని నందుఁడు బదులుచెప్పెను.

విజ—ఈసంవత్సరము పంటలెట్లున్నవి?

నందు—బాయఁగానున్నవి. కాని జొన్నచేలకు తెగుళ్లు! ఫలిత మిప్పుడు చెప్పుటకు వీలులేదు—గాలితిరిగినచో—

విజ—ఈసంవత్సరము కూతురు వివాహమొనరించెదవా?

నందు—(అదరిపడి) అయ్యా! అది నాకుటుంబవిషయము—

విజ—మేము వినకూడదా?

నందు—మావంటి గొల్లలవిషయము మీకేల?

విజ—మీరేమి తక్కువ కులమా? కృష్ణుఁడు గొల్లవాఁడు కాఁడా?

నందు—నక్కయెక్కడ దేవలోకమెక్కడ? కృష్ణుఁడు గొల్లల యింట రాచకీయములగు కారణములచే పెరిగినంతమాత్రమున గొల్లఁడగునా?

విజ—మీ లలితయు నట్టిదే!

నందు—(విషణ్ణమునొందిన మొగముతో) సెలవైనచో పోయెదను.

విజ—వివాహమెచ్చట నిశ్చయించితివి? కాని దినములు! తురకల యల్లరు లధికముగ నున్నవి.

నందు—దేవర ముందు తెలిసికొనఁగలరు. మంచియు తగిన సంబంధము దొరకువఱకు నా బాలికకు వివాహము చేయనెంచలేదు. మీకు చెప్పుచుంటిని. మీరు ప్రభువులు! నాతనూజాత విషయమిక నెన్నఁడును నావద్ద ప్రసంగింపవలదని ప్రార్థించెద!

విజ—నేజెప్పునది వినుము. మంచిసంబంధ మొకటియున్నది. ధనవంతుడు, రూపవంతుడు!

నందు—అయ్యా! నాకొమరితవిషయము మీ.కేల?

విజ—తురకలచే జిక్కులుగలుగునని చెప్పుచుంటిని. మాబోం ట్లయాధీనమందున్న నీకూతునకు లోటుండదు. మహమ్మదీయుల భయ ముండదు. పన్నులవిషయమా? ధనవిషయమా? నీకు సంపూర్ణస్వాతం త్ర్యము! ఆలోచించుకొనుము.

నందు—అయ్యా! నాకుటుంబగౌరవమునకు లోపమువచ్చుపలు కుల నే విననొల్లను. ఇంక నిట్టిప్రసంగములు—

విజ—నేను శాస్త్రవిధిగ క్షత్రియుడనయ్యు నీబాలికను వివాహ మాడెదను. ఇంక నభ్యంతరమేల? నీయభి—

నందు—(కోపము నభియించుకొని) సెలవైన నవో బోయెదను.

విజ—నీబాలిక సౌందర్యవతి. యౌవనవతి! నన్నాకర్షించినది. ఆమెరూపమునకు నాకులము—

నందు—అయ్యా! మీపలుకులను నేను వినజాలను. నన్ను పరిభవించుటకే మీరు పిలిపించిన వో తత్కార్యముపురుల్ తో నా గ్రామ ములిచ్చుట విడిచెదను! సంబంధము వెఱ్ఱిగొల్లడవు పిచ్చిప్రసంగము లొన ర్చుట వాడిగాదు. పిల్లియైనను మిద్దెలో పెట్టి కొట్టి —నాకులగౌరవము—

విజ—క్షత్రియులకిచ్చుట కులగౌరవలోపమా! పిచ్చివాడా! వెఱ్ఱి గొల్లడవే! నేపకాయయంత నీకునుకలదు. నామాటవినుము. నీతనూజా తను నాయొక్కమిరవభార్యగా స్వీకరించి పట్టమహిషిని చేసెదను?

నందు—అయ్యా! శరీరము లు శాశ్వతములుకావు. ఇట్టి ప్రసం గములేల చేసెదరు? మీయధికారమునందలి మనుష్యుడనని మీరిట్లు నన్ను తూలనాడుట ధర్మముకాదు; పైన ప్రభువులుకలరు; దైవ మున్నాడు; అధికారము లశాశ్వతములు. ప్రతీకన నాల్గునెలము లేవిధ

ముగ బ్రతికి యధికారాంతమున మంచివాఁ డనిపించుకొనుట దుర్ఘటము. మీరు నాకుమార్తెను వివాహ మాడఁదలంచుట మీకును మాకును కూడ నిందాస్పదము. దయయుంచి నాకు సెలవిండు. లేనియెడల నన్నుమని పరాభవించిన ఫలితమునకుఁ బశ్చాత్తాపమొందినను లాభముండదు. నన్నేల బయటకీడ్చెదరు. నాబ్రతుకు నన్ను బ్రతుకనిండు. నామనవి వినుఁడు.

విజయవర్మ మఱికొంతసేపు ముచ్చటించియుఁ బ్రయోజనము లేకపోవుటయేగాక, పాకము ముదురుచుండుటను గనిపెట్టి నందుని పొమ్మని దీర్ఘవిచారముతో లోనికిఁ బోయెను.

ఈసమయమునకే పొలములో లలిత కిశోరసింహునితో మాటలాడుచు కాలము గడిపియుండెను. గొల్లదైనను సరియే లలిత విలాసవతియు, లలిత కోమలహృదయయు నని యెఱిఁగి లలితకుమారినే పెండ్లియాడుదునని రాకొమరుఁడు నిశ్చయించుకొని, క్రమముగ నామె స్నేహలాభముల నానందించుచుండుట తెలిసినచో లలిత కెంతయానందకరము!

ఆలస్యముగ వచ్చుచున్న లలితకు నందుఁ డెదురుపోయి, రాకొమరుని, యశ్వముతో మెల్లగవచ్చుచున్న బాలికను జూచి "అమ్మా! ఇంత యాలస్యమేల?" యనునొకస్వల్పసాధారణ ప్రశ్న మొనరించి, యామె చెప్పునంత సమాధానమును వినకయే, విజయవర్మను దలఁచుకొనుచు నింటికే నడచుచుండెను. కిశోరుఁడు నందునిజూచుటతోడనే నిలిచిపోయెను! లలిత, తండ్రివిసుగుచుండెనని యించుకలజ్జాభారమున యుక్తితప్పిన తనసమాధానములకు తానే ముగ్ధయై, నందునివెనుక వచ్చుచుండెను. ఇంచుక దూరమునుండివచ్చుచున్న రాజపుత్రుఁడు మెల్లగ వెనుకకు మరలి లలిత చూపులచే నావెన్నెలలయందే సెలవుఁగైకొని, సింహనగరమునకు వెడలిపోయెను. నందుఁడు లలితయు నింటికిఁ జేరిరి.

ఏడవప్రకరణము.

—০০৩০০—

«బాలికనుఁ బట్టియిచ్చినవాలును"

సీ. కలపుర్గులో నిగించి తనుబ్రతికించెగా యదఁగఁజోఁగ హాతుం డైనదద్బి
కన్నబిడ్డఁ కన్న గారవంబున జన వచ్చెగా నిచ్చియు నింటిలోన
గ్రాసనంస్క్లేత కన్యలత్వయునొంది యాయుక్తి జెనిచెగా యనుదినంబు
గురువుగా వేల్పుగాఁ గూర్పు చుట్టముగా భావించి కొలిచెగా భక్తియుక్తి
గీ. నెవ్వఁడా రెడ్డియింటికి నెగ్గుచాల
జేయు గుడి నుంచి గుడి యాస్ల దీయుకరణిఁ
గపట నట నాటకుఁడు తొంట గట్టుబోయ
కాయ జామేయు సాయకా ఘాతభీతి.

[తెనాలి రామకృష్ణుఁడు]

"విజయనగ్ర రాజబంధుఁడేకదా! రాజభయమాత్రనికంతగాలేదు. ఆతఁడు నిర్భయముగ, నిరంకుశముగఁ, బరిపాలించును. మీరాతనితో నింతవఱకు భద్రముగనే వ్యవహరించుచువచ్చిరి. ఇఁకను సందేహమేల? నిరాక్షేపణగా రహస్యాలోచన మొనర్పుఁడు." అని రామసింగు ఖాఁజహాఁ మహమ్మదుతో చెప్పుచుండెను.

ఈఖాఁజహాఁ సువర్ణపురమున కిరువది క్రోశముల దూరమునందుగల సుల్తానాబాదుకోట కధికారి. ఈతనికి ఖిల్లాదారుఁడని వ్యవహారిక నామము. సుల్తానాబాదుకోట బలిష్ఠమైనది కాకపోయినను, భయంకరమైనది. పెద్దదికాకపోయినను, పెక్కుయుద్ధములయందు పేరుగనినది. ఇది అల్లాయుద్దీన్ చక్రవర్తిరాజ్యమునకుఁ బొలిమేరయందున్నది. ఒక వేయిఫౌజు (సైన్యము) న కధికారియై ఖాఁజహాఁ నివసించుచుండును. ఇతఁడు ఖాఁజుసయూసుఫ్‌తో తాత్కాలికసంబంధమేమియులేదు. ఈతని పరివారుల వినాశమునకును, రాజపతితుల వెంబడి యనేక లాముఖ్యుల

జనపదములనువిడిచి సింహనగరప్రాంతముల గల పల్లెలయందు జేరియుం డిరి యారాజపుత్రసైనికులు. ఇప్పుడీకథను కోటలో రామసింగను స్వభా షితో ముచ్చటించుచు వినోదముగ దినమును సుఖాసీనుడై యుండెను.

ఖాన్‌జహాను రామసింగు మాటలు విని " మంచిది! రేపురాత్రి రమ్మని వార్తనంపుడు. ఈపనిని గూర్చినయంతయు రహస్యముగ నుండవల యును. కాని యాతడు మనలను మోసగించడు కద! మహేంద్రి సింహునితో మనమెట్లయిన కలహము పెట్టుకొనుట మంచిదికాదా? మన వాండ్లనేకులు పోయి దొంగతనములు, బందిపోటులు, చేయుచుండిరను, రాజునకు బలిసత్త లేకుండ ప్రజలే వారినెదిరించి పోరాడుచున్నారు. ఈహిందూరాజ్యములయందలి ప్రజలు మిక్కిలి మొండివారు. ఆయు ధసహాయములేని వీరలు సుశిక్షితులైనచో మా సైనికులను, వీరలు ప్రాణ ములకైన వెఱువక యెదిరించి పోరుదురు. కావున విజయవర్మసహా యము మనకత్యవసరము—

ఇంతలో నొకమహమ్మదీయ భృత్యుడు ప్రవేశించి విజయవర్మ వచ్చెనని చెప్పెను. "నేడేవచ్చెనా? ఇంతపట్టపగలు—నిర్భయముగ— మనకార్యమంతయు చెడగొట్టును కద! రాజునకీతడు దొరికినచో నింతపగటివేళ యెట్లువచ్చెను?" అని రామసింగు నడిగెను.

రామ—రానిమ్ము! చూత మాతనివాలకము.

ఖాన్—లోపలికితీసికొనిరమ్ము (అని భృత్యునితోఁ జెప్పెను.) అంతట భృత్యుడుపోయి విజయవర్మను లోపలికి బంపుట కనుజ్ఞయిమ్మని బాహ్యరక్షకునితోఁ జెప్పెను. అప్పుడొక వృద్ధుడు లోపలికిఁ బ్రవేశించెను.

ఖాన్—నీవెవరు? విజయవర్మయేడి?

వృద్ధు—(తనముసలిగడ్డము తీసి) "నేనేవిజయవర్మను" అని నవ్వెను.

ఖాన్—(ఆశ్చర్యమునొంది) హిందువుల కుపాయములు తెలు సును. వారివి యుపయోగించరు. నీవు నిశ్చయముగ పగలైనను, బుద్ధి

మాతులనుగూడ కండ్లలో దుమ్ముపోసి రాగలవు. ఇంతపగలెట్లు వచ్చెద వని యాశ్చర్యపడితిని—

పిమ్మట విజయవర్మయు కూర్చుండుమని ఖానుఁ డాజ్ఞాపించెను. ఒండొరులు క్షేమసమాచార సంప్రశ్న మొనరించుకొనిన పిమ్మట ఢిల్లీ చక్రవర్తిని గుఱించి కొంతసేపు, సుల్తానాబాదుకోట సమాచారము లను మఱికొంతసేపు, లోకాభిరామాయణ మిక కొంతసేపు, నిశ్చింతగా మాటలాడుకొనిరి. పిమ్మట సింహానగర సమాచారముల లోనికి దిగిరి. వారెంతసేపు మాటలాడినను, మహేంద్రసింహుని మంచికార్యములు దురాగతములనియు, గర్వముగలవాఁడనియు, కోపము ముక్కుపై నుండు ననియు, రాజదర్పములేని హీనుఁడనియు, ఢిల్లీశ్వరు నతిక్రమించి పాలించు చుంటినని యతిశయమనియు, పొగరు తగ్గింపవలయుననియు, నేమేమొ మాటలాడుకొనిరి. ఆసంభాషణము వినుట మాకే కష్టజనకముగ నున్నది. చదువరులకేల శ్రుతపఱచవలయును? తుదకు వారు మనకు వలసిన యీక్రిందిమాటలలోనికి దిగిరి.

ఖాన్—మీరు చెప్పినప్రకారము కిశోరసింహుని బట్టి యిచ్చి నచో తప్పక మీకాకన్యను వివాహమొనరించెదను.

విజ—వివాహమేల? కన్యను పట్టియిచ్చిన చాలును! కిశోరుని పట్టుకొనుటయెంత? ఆతఁ డెప్పుడును వేటకని యరణ్య సంచారమునందే మునిగియుండును. మీకాకన్య నీలోపుననే పట్టి తెప్పించవలయును. మరల వివాహమైనచోఁ బ్రయోజనముండదు.

ఖాన్—మీరు కన్యను మావలె 'నిఖా' కట్టుకొనరా? కేవల ముంచుకొనుటకేనా? వివాహమాడిన మంచిదికాదా?

విజ—అది మాజాతికన్యకాదు. గొల్లది!

ఖాన్—అయిననేమి? 'నిఖా' కట్టుకొనినచో నేజాతియైనను భయములేదు మా లో!

విజ—మాయాచారములు వేరు.

ఖాన్—మంచిది. మనము కిశోరుని పట్టుకొనినను మహేంద్రుఁడు లొంగఁడేమో? నేనిదివఱ కొందఱిపుత్త్రికలను చూపాలయు మంచితిని. మనము రాజ్యమే స్వాధీనమొనర్చుకొనుట మంచిదికాదా?

విజ—రాజ్యము సులభముగ స్వాధీనమగునా?

ఖాన్—మీ వేయుసైన్యము రాజపుత్త్రులకడ నిష్ప్రయోజనము.

రామ—దేవరకొక మనవిచేయుచున్నాను. మన మీరాణి సహాయమున రాజ్యమునందలి విషయములను దెలిసికొని నెమ్మదిమీఁద కార్యమొనర్ప వలయును. ముందాతనికార్యదీక్షట మంచిది.

విజ—రామసింగుగారెఱుఁగరా? మీరు మాత్ర మెఱుఁగరా? సువర్ణపురదుర్గమును ముట్టడించినప్పుడు నేలకూలిన మహమ్మదీయ సైన్యము—మహేంద్రుని సైన్యముకడ—నిష్ప్రయోజనము కాలేదా? మీరు నన్ను క్షమింపవలెను. మీక్షేమమునకొఱకు చెప్పుచుంటిని. కాని మహమ్మదీయ సైన్యమును నిందింపవలెననికాదు.

ఖాన్—అది మాకుఁ దెలియును. మఱియుఁ బరిస్ఫుటమున్న మా సైన్యము సుశిక్షితము. ఎట్లైనను పౌరుషమున కోట నాక్రమించినవారి ఢిల్లీశ్వరునకుఁ దెలిసినకీర్తి! మనకెంతపేరు! మఱియును మనకు స్వాతంత్ర్యముకూడ రావచ్చును. మీరైన యోజించుఁడు.

విజ—సువర్ణపురదుర్గము మీకు చిక్కినను లాభములేదు. అది శిథిలమైయున్నది. సింహపురదుర్గము చిక్కుట సులభముకాదు.

ఖాన్—ఎటులఁ జేయుదురో? ఈరాజ్యము స్వాధీనముచేసిన సగము గ్రామములు మీకుఁ జక్రవర్తితోఁ జెప్పి "జహాగీ"రిప్పించెదను. మన ముభయులము దగ్గరరాజ్యములలో స్నేహితులుగా నుండవచ్చును.

విజ—మీరీకన్యను రేపటిదినముననే పట్టించవలెను. మనుష్యులను నావద్దకు బంపినచోఁ దగుప్రయత్నములన్నియుఁ జేసెదను.

మీరెల్ల మాట దక్కించుకొందురో? తప్పక త్వరలో నీప్రియున్నమాఁ జేయుదును. కిశోరసింహుఁడీకన్యను ప్రేమించి యున్నట్లు కూడ నేను విని యున్నాను. ఇందువలన మనకు రెండు లాభములు. నా సంబంధ మున్నట్లు మాకా తెలియఁగరాదు.

ఖాన్——మీరు నేఁటికి దయచేయుఁడు. రేపటికే సమస్తము నిర్వర్తించెదను.

అంతట విజయవర్మ ఖాన్ వద్ద శెలవుఁజేసికొని చీఁకటిలోఁబడి శీఘ్రగమనమున రహస్యముగ, స్వపురాభిముఖుఁడై వెడలిపోయెను.

ఈవిజయవర్మ తనరక్తబంధుఁడగు మహేంద్రసింహునియొద్దఁ బోషింపఁబడుచు నాతనికి శత్రువై స్త్రీలోలత్వమున, శత్రువులతోఁ గుట్రఁజేసి స్వార్థపరత్వమున నాశపాతకుఁడై, యిట్లు ప్రవర్తించుచుండెను. మహేంద్రసింహుఁ డీతనినమ్మి తనరాజ్యమున కేమాపత్తును లేదని, నిశ్చింతమ్మకముతో నుండెను. కిశోరసింహుఁడు పరాక్రమవంతుఁడే యైనను, యింతటి రాచకార్యముల యందారితేఱ బ్రవేశముఁ గలుగఁజేసికొనుటలేదు. ఈస్థితిగతులకు కారణములు లేక యుండలేదు. భూపాలుఁడ! “మహమ్మదీయులు, చరిత్రజ్ఞులు మొదలు ఖిల్జీ వారలవరకును, హిందూరాజ్యమునందు ధనాశాపరులగు నుద్యోగులఁ జేరఁదీసి ఫౌజుల చముల నిచ్చియు, నింక నితరవిధములవారు కోరు సదుపాయముల నొసంగియు, మాయచే రాజ్యముల నాక్రమించుకొనఁ బ్రయత్నించుచుండిరి. మహమ్మదీయపరిపాలనమందు ధనమునకు, స్త్రీలకు, మతమునకేవిధమైన రక్షణము లేకుండుటచేఁ బ్రజలు మిక్కిలి బాధల నొందుచుఁ సాధువులగు, పరాక్రమవంతులగు భూపాలుని యండ నెప్పటికైన దొరకఁజేయఁ దలఁచి యున్నమరుగకుండ దినములఁ బుచ్చుచుండిరి. ప్రతివారికిని జేపట్టియునదయమున, నొకరొకరు నమ్మకొందుము ను సమ్మకము లేకయుండిరనియో, స్త్రీలకష్టము లిట్టివని వర్ణించి మీకు

విచారమేలఁ గలుగఁజేయవలయును?" అని చరిత్రకారులు వ్రాయుమా
లిట్టివారి ప్రవర్తనల ననుసరించినవేయై యుండును.

ఎనిమిదవప్రకరణము.

"విచారమెందులకు ?"

ఉ. పావనికి రాజ్యభోగములఁ బూని దిగ్విజయోన్నతిం గనున్
వదలక దానధర్మముల సత్కృతులం దగఁగట్టు సత్ప్రతిం
మనసవియేమి చెప్ప నవి గుహ్యకరంబుగ నిట్లుపుత్రసం
పనకిఁక నైతినీవని సమగ్రత యాడిపాటియే మనన్॥

[పింగళిసూరనార్యుఁడు.]

పంటకాలము వచ్చినది. సస్యములను కొందఱు కోయుచుండిరి. కొందఱు కోతకాలము వచ్చినను సస్యములను గోయుటకు వలయుప్రయత్నములనే జేయుచుండిరి. కొందఱు రైతులు ముమ్మరుగ బండిన చేలను గోసి కుప్పలు వేయుచుండిరి. దేశమంతయు పాడిపంటలతో సుభిక్షముగ నుండెను. గోవులు పొలములయం దిష్టమువచ్చినరీతిని సంచరించుచుఁ జేలయందు మిగిలిన పచ్చికను యథేచ్ఛముగ మేసి, "బుస్సు" మని తృప్తిసూచకముగ సంతోషమును ప్రఫుల్లవదనములతో వెల్లడిచేయుచుండెను. తృప్తిబొందిన గోముఖములను జూచుట మానవహృదయమున కెంత యానందము! క్రొత్తగ నీనిన లేగలతో, పశువులు పరమసంతోష మొందుచుండెను. పక్షులు, పశువులు, ప్రకృతి యంతయు నానందాబ్ధి దేలి

డెను. లేగలు కడుపార త్రాగగా మిగిలిన క్షీరములనుండి తీసిన
లే గొల్లవనితల కుండలను నింపుచుండె. సస్యము రామణీయ
ల హృదయములయందలి యాశాలతలు పల్లవింప, నూతన

ఎనిమిదవప్రకరణము.

శుభశోభనకార్యాయత్తులై కాలము గడపుచుండిరి. "మాకుప్ప మూడు గరిసె లగును" "మాకుప్ప బాగుగ రాలినదికాదు" "వారలదొప్ప మిక్కిలి పొడగైనది" "మాకుప్ప నూర్చులోపల పదికుంచములు బదు లీయవా?" "నీకూతురు పెండ్లి చేయుదువా?" "రామసింగుకొంపలేచును" "మాపశువులు మేతకొఱకు వెదుకుకొనసక్కరలేదు" "మాబావమరది నాలుగు వాగెలదొప్ప నమ్ముకొన్నాఁడు" అనుమాటలే కృషీవలులకడ, వినఁ బడఁజొచ్చెను. వర్తకులు చౌకగ సరుకులఁ గొనుటకు గ్రామముల వెంబడి బయలుదేరి, ధనమున కొకటి రెండణాలఁ బెంచుచు ధాన్యాదికము లను బేరముఁ జేయుచుండిరి. క్రొత్తగుడ్డలు, రంగుగుడ్డలు, తినుబండారములు, నగలు మున్నగు వస్తుసంచయమును స్త్రీపురుషు లనేకులు ధాన్యమున కమ్ముటకు బయలుదేరిరి. పంట కోతకాలమున పల్లెటూళ్లయందున్న జీవము క్షేమయిన సంతోషము నివ్వరాని పేదరైతులకు భగవంతుఁడు సంవత్సరకష్టమునకుఁ బ్రతిఫలముగ నొసఁగిన న్యాయార్జితమగు భూప్రసా దమును గ్రహించి వారొందు తృప్తిని, పట్టణవాస్తవ్యుఁ డొకసారి చూడ వలయును! చూచి యేమనుకొనును? అమాయకులగు కర్షకుల యొద్ద కడ ధాన్యసంగ్రహార్థము వర్తకులుచేయు—ఎత్తు కొత్తుసంపలు—సరిహా కే బదికుంచముల జొన్నలు—చీరకు పదికుంచముల బొబ్బర్లు—అనుచేయు జిత్తులమారి వర్తక చాకచక్యముల విని సంతాపము నొందును.

పాపము సందుఁడు నేఁడు కుప్ప పడఁగొట్టెను. అతని సుఖవికా సము తగ్గియున్నది. సర్వప్రకృతియు నానందమయమైయుండ నతనికేల సుందవిలయము? అతనిచేను పంట తక్కువలేదు. అందరనుకొనినదాని కంటె మెండుగ ఫలించినది. అతఁడీసరి కొన్నిషు నంతపంట యెరుఁగడు. పుల్లముఁడు "చేనుమీద పోవయ్యా! ఇప్పుడు నీవిట్లే యుందువు. ... గలిగిన వో నెగసాయము చేయవలయునన్నిరి. పది గరిసెలకు తక్కు... నవో నపాంక్తేయుఁడ నయ్యెదను. పొట్టగిత్త నోడిపోయెను"నన్ని...

మాట[illegible]వ్యములయ్యెను. ఇరువది గరిశలకు పైమాట! గొప్పపంట నం[illegible]రమేల ?

[illegible]వత్సర మాతని యావులన్నియు పెద్దదూడలను పెట్టినవి. [illegible]యావు, పొట్టికొమ్ములావు, కరియావు, తుదకు గొడ్డుమో[illegible]లునని యనుకొన్న బోడియావు—కూడ మంచిలేగలనే [illegible]మన కీవిచారమేల?

[illegible]ను నాయకుండగుటచే యిరుగుపొరుగు రైతులందరాతని [illegible]నకు వచ్చిరి. అందరియెద్దులు నాతనికి సహాయమైనవి. [illegible]తెష్కాం డాక్తనికి బానటయైరి. రెండుదినములలో పంటసంతయు సి[illegible]రు. నందుని కీవిచార మెందులకు ?

[illegible]టకళ్లమున కుత్తరభాగమునకు లలిత యన్నపుముంతలం దెచ్చి కూర్చునియున్నది. తండ్రి నొకటి రెండుసారులు పిలచినది. కాని యాతండు కుప్పందొక్కు యెద్దులతోం దల వంచుకొని తిరుగుచుండెను. ఉదయభానుండు క్రమక్రమముగా పైకి లేచుచుండెను తోడిరైతులు పరమోత్సాహకరమగు పాటలం బాడుచు కుప్ప నూర్చుచుండిరి. ధూళి క్రమ్మి యొక్కొకమారు పంటకళ్లమంతయు దృష్టిపథమునుండి తప్పిపోవు [illegible]మంతయు జొన్నలే! నందున కావిచారమేల?

[illegible]లికి నైపుణ్యకైనం దరిగిమూండలేదు. లలిత "బాబా [illegible]వెను! నందుండు తలయెత్తి చూచి మరల [illegible] తండ్రియొద్దకుంబోయి చేయిబట్టు[illegible]ముకడకుం [illegible]ండ్రిముఖము వివర్ణమునుంజెంది [illegible]చి తండ్రి తెల్లప[illegible] నిద్రలేనికారణమున [illegible]లితియట్లనుకొనెను. న[illegible] యశ్రుధారలు [illegible]ను. లలిత తండ్రివదనమును[illegible]బోయెను. [illegible]ము గమనుకొని, దుఃఖమాపు[illegible]

ముగించెను. లలిత తండ్రికిఁ జేరువను నిలువఁబడెను. తండ్రి విచార కారణ మామెకుఁ దెలియదు. "బాబా! మొగమేమట్లున్నది?" అని యడిగెను. సంతుఁడు "తల్లీ! యేమియులేదు! ఆఁడుపిల్లలతండ్రికి యాందోళనములు కొన్ని తేవలయునా" అని పరాకున నని యామెను జూడలేదు. లలితముఖము విన్నఁబోయెను. కొంచెముసేపూరకొని "తండ్రీ! అట్లనవలేల?" అని దీనముగ నడిగెను. సంతుఁడు భోజనమును ముగించి పిమ్మటఁ జేతులు కడిగికొని వస్త్రముతోఁ బరధ్యాన్నముగఁ దుడుచుకొనుచుండెను. "తల్లీ! ఏమంటివి? నాకేమియు విచారము లేదు కాని— అమ్మా! నీకీవిచారమేల? ఇంటికిపోయి భుజించిరమ్ము!" అని యామె వీపుతట్టి పంపెను. లలిత యప్పుడు తండ్రివిచారకారణమును యోజించుకొనుచు, తట్టనెత్తినిడుకొని యింటికిఁ బోవుచుండెను. ఆమె ముఖము వైవర్ణ్యముఁ జెందియుండెను. ఆమె కురులంతటను సూర్యతాపము పైఁబ్రాఁగిరి పడి మలినమైయుండెను. ఆమె వదనమంతయు నాతపముచే కప్పబడి— పట్టిన చెమ్మటలు గాఁడు మఁడ నించు ముత్తెములుగనే యుండెను. అయినను లలిత ముఖ మొకవిధమైన శోభనుగాంచియుండెను. అట్టి మనస్థితియందును ఆమె దీర్ఘాలోచన మొనరించుచుఁ బోవుచుండెను. "ఆఁడుపిల్లల తండ్రికి ఆందోళనములఁగ—కొన్ని తేవలయునా" అను జనకునిమాటలు కర్ణరంధ్రమున—హృదయకుహరమున, ప్రతిధ్వనించుచుండెను. "తండ్రీ! నా వివాహమునకై నీకీచింత కలుగుచున్నదా?" యనియనుకొనుచు [illegible]బా! నేను రాకొమరునితో తఱచుగ మాటలాడుచుంటినని మీకా[illegible]

ఇచ్చట లలితకుమారి హృదయము చెదరిపోయె[illegible] పిడుగు పడినట్లయ్యెను. హృదయమతివేగమున కంపిం[illegible] ఆమె శరీరమునందు—బుద్ధియందు—ప్రతిరక్తనాళమునందును నొక[illegible] క్రొత్త మార్పుకలిగెను. ఆమె రాకొమరుని ప్రేమించినప్పటినుండి [illegible]ాభివృద్ధి నొందుచున్న యొకవిధమైన క్రొత్తవికారము—తనయ[illegible]మాటల

పటికగృహము—శిలాలత—ఇవియన్నియు నామెదృష్టిపథమున గిర్రున వింత స్వప్నములలోఁ దిరుగుచున్నట్లు పొడకట్టెను. ఆమె గమనశక్తి సడలెను. ఆమె నిలువఁబడిపోయెను—ఏదో—ఆమెయు నెఱుఁగదు—స్పష్టపఱచి నిర్ధారణ చేసికొనఁజాలని దొకదానివైపుకుఁ జూచుచుండెను. లోకములో తానేభాగముగను జేసినదియు దేవుఁడు తానేమిచేయుచుండెనో—ఆమెకుఁ దెలియదు! ఇంతలో దూరమునుండి యొకయాశ్వికుఁడు వచ్చుచుండెను. కలవరితలంపుగ లలితదృష్టి యాతనివైపునకు బోయెను. అతఁడే కిశోరుఁడని నిశ్చయముగ బాలిక గ్రహించెను. ఆమెకు చైతన్యము కలిగెను. ఆమె వేగముగ ప్రశ్నను మరచిపోయినది. «సింహగ్రహణమా?» అని మరల తలఁచినది. «కాదు! రాకొమరునితో మాటలాడుటయునను దోషము లేదు. దానివలన సింహగ్రహణములేదు.» అని లలిత తలఁచుచుండవలయును! ఆమె తలఁపు దేవిధమైనదోషమును లేదని నిర్ధారణమొనర్చుకొనెను. గడియ[illegible] తనయందుకలిగిన చింతించిన స్థితము—హృదయమునందలి [illegible] విస్మయము—ఆమె గుర్తించుకొనుచుండెను. ఇంతలో కిశోరుఁ[illegible]మొలపికొనెను లలితముఖమున వికాసము వర్ధిల్లెను. క[illegible]ని బాలికతోఁగలసి నడుచుచు గొల్లలైనవారిని బోవు[illegible]శ్వము కిశోరుని వెంట పెంపుడుకుక్కవలె వచ్చుచుండెను.

[illegible]వారుపోవుచుండ వారిద్దరిని గలసి ప్రయాణము చేయుచున్న [illegible]గమే! ఆయానందము వారనేకసంగతులను మాటలాడు[illegible]చున్నది. వారిస్నేహమునకు కారణమైన పులివేట [illegible]వారు మాటలాడుకొనిరట! శరీరాభివృద్ధి నొందుచున్న [illegible]షయమును వారు మాటలాడుకొనిరట! ఒంటరిగాపైఁగల [illegible]టపడెనదట! రాకొమరుఁడప్పుడప్పుడిచ్చు పారితోషి[illegible]గ్రహించకపోవుటకు కారణములప్రసంగము వచ్చినదట! [illegible]ప్రసంగము ముఖ్యముగ వచ్చినదట! లలిత ధనుర్విద్యా

దినములయందు చేయుచుండిన యభివృద్ధి విచారణజరిగినదట ! రామారావుని వేటసవరాహాదులు వచ్చినవట ! వారిరువురు పరమమిత్రులని మాత్ర మాపంపదము గ్రహించినదట ! ఇంక నేమేమగునో తెలవు. లలిత రామారావు నెట్లుప్రేమించుచున్నది ? లలిత రామారావుని విడువలేక విడువ లేక తనను పల్లె పరిణామపరచిన సమ్మతపు సెలవుచేసి పోయినదట ! తండ్రి విహారస్థలమునకు నాతనితో మాటలాడుచుండగా లలిత కిశోరుని కలసికొని చుచుగ గలసి మాటలు మంచివిశేషము యిట్లు చెప్పినదట! "లలితా! కళ్ళు తెరచి చూచి సెలవిమ్మని మనసారంగ పలికిన ఎదురు చూచుచుంటి వలె! సెలవిచ్చి పోవుటకేని చేయవలెనా" యని యనుమానము లలితతో చెప్పినదట! దానికేమి నాయొక్క నానంద మును కలుగ బ్రిమ్మరపడు చున్నదని! ఇకనేమి తెంపరిని సత్యము ?

తొమ్మిదవప్రకరణము.

"నా ప్రకృతి జగంబున నాది"

కల్లరాత్రి నికెంగు గాని నాని
యనవరాగుల నైన గెలనైన నలుగ
నిట్ట నినర్మము నప్ప యేలరాంకి
తనక తేరికి నామిని వనాలకేల.

[పిరవల్లిగిరి ధర్మయామాత్యుడు]

"లలిత యేమాదిరిగా నెట్లుచెప్పినది? లలిత యేరీతిగా నాతో నేమి చెప్పినది? నేనెరుగుదును. నేనప్పుడు యేమి చెప్పుటకు నోచుకొనియుండ లేదు. నాయందు విశ్వాసముగల ప్రేమమును ప్రకటించుచున్న లలిత మాటలా

డినది. సముచితవాక్యముల నేనామెను పరిణయమగుదునని తెల్పియుం టిని. అందులకామె చిరునవ్వుతో తనయంగీకారమును—ప్రత్యుత్తర మీయకుండుట యర్థాంగీకారమైనదో సర్థాంగీకారమును—లజ్జాభార మున క్రుంగిన సంతోషపూర్వకమగు ప్రీతివచనము నామె యొసంగి యున్నది. తండ్రిచాటుదాన ననుమాట యెంతసిగ్గుతో కూడినది! ఈపరిసంగము వచ్చినప్పుడు ప్రారంభమున మర్యాదపూర్వకముగ నన్ను విడిచిపోయి కొంతకాలమును—విసమ్రిభావమును బ్రదర్శించి—మఱికొంత కాలమును జరుపుటయే— ఆమెకు నాపైఁ బ్రేమముగలదని నమ్మకము కలుగుచున్నది. ఆమె బదులు పల్కకపోవుటవలన నేనామెసులమును గురించి సందియమందుదునని సంశయించుచుంటినేమో? ఆమెహృదయము నందలిభావము దురూహ్యములు దుర్గ్రాహ్యములయ్యు ముఖచిహ్నములు జ్వలితానురాగమును—అవరోధపరిణయమును—స్పష్టముగ స్ఫురింపఁజే యుచున్నవి. నందుఁ జేరుగఁడో, గాంచవిక్ష గొల్లబాలికతో మాట్లాడి నంతమాత్రమునఁ బ్రమాదము లేదనియో, నాకొమరుఁ డనిభయము ననో, యేకేంగిను మాయిరువురిమైత్రిక నంగీకరించియో—లలితజనకుఁ డింతవఱకెన్నడు మాకిలయుకిలకు, సంభాషణములకు నభ్యంతరము చెప్పి యుండలేదు. ఆతఁ డేగొడవ యెఱుఁగఁడా? యేమియుఁ దెలియకున్నది. నేటిదిన మాతని కావిచారమేల? లలితను గొల్లపల్లెకడ విడిచి నేపోయి యాతని జూడఁబోవ మిక్కిలి వినయముతో ప్రతిగౌరవములఁ గ్లంటసి జెప్పెను. తా నీప్రదేశముల విడిచిపోవలయునని యున్నవనుమాత్రము సుభావముగ తెల్పెను. వనలేరుకొనిన పాలేరువాండ్రుకూడ సంతసముగా పుష్పగుంజలు దొరకినవని సంతోషమునొందుచుండ నందుఁ జేలపోవుటయుచు? ఆలినికడ నీపరిసంగము నెట్లువేత్తును? స్వభావాత విపాహమునమాటనెత్తుట కేమాట లతో సందర్భమును కల్పించు[illegible]" అని దీర్ఘాలోచన మొనరించుచుఁ గిశోరుఁడు రాజమందిరోప[illegible]మున నొక శయ్యపైఁ బండుకొని

ఒయ్యారముగ నొకకాలు రెండవకాలిపై వైచి కపోలహస్తుండై యుండెను. దూరమున నిరువురు వస్తాదులు దండెములనలుపుకొనుచుఁ గూర్చుండియుండిరి. ఆ భాగమంతయు సాము సాధనములతోడను, వేటపరికరములతోడను, నిండియుండెను. రెండుమూడు డేగలు తొండలను గాళ్లతోనొక్కి, ముక్కులతోఁ జీల్చి మాంసభక్షణ మొనర్చుచుండెను.

తరువాత కాంతనొక్క కుర్చీపైఁ గూర్చుండఁబుచ్చి లేచి కొంచెము జలపాన మొనరించెను. సేవకుఁ డొకఁడు కొన్నిఫలములను దెచ్చి దగ్గరనుంచఁ గిశోరుఁ డక్కఱలేదని చెప్పి మరలఁ దీయించెను—తరువాత కాంతతో "నందు నీతో శాస్త్రోక్తముగ వివాహమాడెదను, లలితను నాకమ్ముప యమగుదు' అని, సిగ్గుతోఁ బొనర్చెను.

పురుషుఁడైనను, లజ్జను వినుము తల్లీ! లజ్జగాని, భయముగాని, మనస్సునఁ బ్రవేశించినచో కప్పిపుచ్చ దుర్లభము. కిశోరుఁడేమిచేయును?

కిశోరుఁ డొకనాఁడు సందేహమూలముగా మాట్లాడఁదలఁచి, పోయి, సగము దూరమునందేదో వెనుకకువచ్చెను. మఱియొకనాఁడు దాని పోల మనసులోనే ముగిసెను. ఆ తరువాత కొంత సాహసించిపోయి యూపిరి సంగము నెట్లు తేవలయునో తెలియకపోయెను.

వచ్చినందున దానితో లలిత వినుచుండెను. ఆమెతో పరుల మాట లాడక యుండలేకపోయెను. లలిత పరిహాసము సేయకుండ నేలయుండ వలయునని తలంచెను. ఆమె సంతోషపూర్వకముగ మాటలాడుచుండెను. "నేను మిమ్మెందుకో నిన్ను నాకిచ్చి వివాహ మొనర్చుమని కోరెదనని రాకొనుచున్నాను" అని గుట్టును బయలుపెట్టించెను. లలిత భయమునొందెను.

మరుచటిదినమున కిశోరుఁడు సంధ్యాసమయమున వచ్చి మాటలాడి వెడలిపోయెను. కిశోరుఁ డేమి సంగతి చెప్పినదియు లలితకుఁ దెలియదు. లలితకు భయము—నామె మనస్సు నొకించుక కోపము—తండ్రి కేవిషయము తెలిసినది లజ్జ—మూవికారము లామెను బాధించెను. నాఁడు

లలిత తండ్రినిజేరుటకు సందేహించెను. కిశోరుఁడు తండ్రితో మాటాడిన పిమ్మట నరణ్యమునకుఁ బ్రవేశించెను. తనతో మాటాడలేదు. పర్యవసాన మూ తెలియదు. జనకుఁడు మావివాహమున కంగీకరించునా? అంగీకరించిన రాకొమరుఁడు నాకడకు రాకుండఁబోవునా? ఏవిధముగఁజూచినను లలితకు భయమధికమయ్యెను.

వేళమించుచున్నదని కొంతవడికి మనసు దిటవుపఱచుకొని తండ్రికడకు మెల్లగఁజేరి యింటికి పయనమయ్యెను. వారేమియు మాటాడలేదు. కొంతవడికి లలితకు ధైర్యముకలిగెను. ఇంతవఱకు మౌనముతో నీవిధముగ నుండిన లలితనాలకించుచు దండ్రిగ్రహించెనా? "ఆతఁ డేమనుకొనెనో? తల్లీ! నేఁడు ఏకాగ్రముగనుంటివేమి?" అని తండ్రియడిగెను. లలిత యించుక చలించి యేమో చెప్పఁబోయెను. ఇంతలో వారివెనుకనుండి కిశోరుఁ డశ్వమునెక్కి వచ్చుచుండెను. లలిత తన మొగమును వాల్చుకొని నవ్వుచుండెను. ఆమె చేతియందున్న మొక్కల గుత్తులను విడిచెను. చీకటియందు మెఱుపుమాదిరి నవ్వుచున్న కిశోరుని యాకృతిఁ గాంచి కామేలు బెదరిపోయెను. గుఱ్ఱము భయమునఁజెంది వెనుకకుఁ బరుగెత్తెను. కిశోరుఁడు లలితచేసిన ధైర్యమునకు నవ్వుచు వెడలిపోయెను.

"చీకటిలోఁ బోవుచున్న [illegible] ఒంటరిగా ధనవంతులకు దైవము గుఱ్ఱములను ప్రసాదించును" అని లలిత పలికెను.

"రాచపట్టి! అమ్మా! [illegible]" యని నవ్వుచుండెను.

కిశోరుఁడు ప్రత్యుత్తరమీయలేదు. లలితమనస్సు చలించెను. "నాయీ పరిహాసకార్యము కిశోరున కాగ్రహము కలిగించినదా?" అని యోచించెను. "నన్నాతఁడు పలుకరింపలేదు. నాపై కినుకజనించెనా?" అను కొంతవడి కన్నీరొలికించుచు పోవుచుండెను. అంతట గమనవేగము తగ్గెను. నందుఁడు రెండడుగులు ముందయ్యెను.

“ రాకొమరుఁడు నామిత్రుఁడు కాఁడా ” అను మాట లామెనోటి నుండి హీనస్వరముతో బహిర్గతమయ్యెను. ఇంతలో లలిత కోరిన కొకవేళ తిన్నచ్చి తండ్రి వివాహ మొనరింపనని—చెప్పునేమోయని సందయమో—భయమో—జనించెను. లలితకు దుఃఖముకలిగినదని చెప్పుట కామెవదన మాచీకటిలో గానఁబడుటలేదు.

మఱికొంతసేపటికి వారిర్వురును గొల్లపల్లె జేరిరి. లలిత నాఁడన్నము తిననననియు, తలనొప్పిగ నుండెననియు తల్లితోఁ జెప్పుచుండెను. తల్లి బ్రతిమాలుచుండెను. తుదకు రెండుమెతుకులెట్లో యంగిలిపడినది.

పదియాఱవప్రకరణము.

“ ఏది ? లలిత ఏది ? ”

ఉ. నిక్కనభోజనక్రియలు మాని విలాసియతో చికంబునన్
శుష్కముకొంతకొంత కటిగాటులుగా భుజియించి యెవ్వరిం
బక్కుఁ జేరనీక ఘన భావములోపల దాపురంబుగా
నక్కునగేదయుండె నృపచంద్రుఁడు సాంద్రవియోగ వేదనన్.

[శృంగారశాకుంతలము.]

లలిత కీమధ్య రెండుమూఁడుదినములు జ్వరము. ఆజ్వరము తీవ్రముగనే వచ్చినది. సందుచే పొలముపనికూడ మాని యింటికడనుండి మందునకు మాకునకు తిరుగుచుండెను. ఆరెండుమూఁడు దినములును లలిత మూసినకన్ను తెఱువలేదు. అన్నహితవు బొత్తిగా లేదు. రెండు మెతుకులైన వెళ్ళవు. వెళ్ళిన వమనము. తలిదండ్రుల కేమితోఁచును! నోముల నోఁచిన బాలికకింత యధికముగ జననీజనకులు బాధపడుచుండిరి. పిడుగు పాటుము—శరీరారోగ్య ముండినను—మనస్తాపము

పై పెచ్చు నిద్రలో లలిత పేలాపన, పలవరింతలలో నిద్రచెడి ప్రలాపము యును కేకలు! అవి సంధియని తలితండ్రుల భయము! జ్వరతీ లలిత మధ్యమధ్య పులివేట, యుంగరము, రాచపట్టె, యని వేయుచు వచ్చెనుకాని తలిదండ్రు లామాటలలో కొన్ని స్పష్ట నబడకుండుటచేతను—సందర్భము తెలియకపోవుట వలనను—మాటలు కొకదానికొకటి సంబంధము లేకయుండుటను—వా రామాటల యర్థమును గ్రహింపలేక పరాకుమాట లనుకొనిరి.

మూడవదినమున లలిత కించుక స్మృతిగలిగి మాటలాడినది. వైద్యుండు వాండు చేయింజూచి "నేను నిన్న వచ్చినవేళకు జ్వరము రాకున్నదో పథ్యము పెట్టవచ్చును. ఆఁకలిగనున్నదని రోగి చెప్పినదో నన్నము పెట్టుడు." "మరి పరుండి రోగిని సుఖముగ నిద్రపోనిండు! మధ్య కలతం బెట్టకుండు." అని చెప్పి పోయెను.

తలిదండ్రులు కొంచెము ధైర్యముం జెందిరి. లలిత కొకకునుకు పట్టుటతోడనే లేచి వారిద్దరు దొడ్డిదారిని బయటికిం బోయెను. రెండుమూడు రాత్రులనుండి నిద్ర లేకపోవుటచే లలితతల్లి కొంచెము కునుకుపాట్లు పడుచుండెను. జాము ప్రొద్దెక్కినది. జ్వరమువచ్చువేళ కావచ్చినది. అప్పటికి మరల లలిత మేలుకొనుటచే కొంచెము దప్పిగొని కప్పుమని తల్లిని కోరెను. తల్లి లలితయొడలిపై చేయివైచి చూచి "మరల పులకరము తగిలినది." అని యనుకొని యొక్కనిట్టూర్పు బుచ్చెను.

నందుని యింట మూడుదినములనుండి పొయ్యి రాజుటలేదు. పొరుగింట నేదో ఫలములో, జలములో, వారికి భోజనము. అల్లారుముద్దుగఁ బెంచిన గారాబుకూంతురు రేగిలిపడకున్న జననీజనకు లెట్లు భుజింతురు? లలితకు వేళకు మరల జ్వరము తీవ్రముగ వచ్చినది. వడ్లగింజ వేసిన పేలపుగింజ యగుచున్నది. మరల కనుపులో వికారమనియు, తల తిరుగుచున్నదనియు, కండ్లు మూయుచున్నవనియు, లలిత చెప్పి బాధపడు

చుండెను. జ్వర మధికమైనప్పటినుండియు మూలుగుచు, నిట్టూర్పును, "అబ్బా" అను దీర్ఘముగఁ బలికెడు బాధను సూచించు మాటలును, కొంతవఱకు చెప్పలేక బాధగల ప్రదేశములను జేతులతోఁ జూపుటయుఁ గలిగెను.

ఈసమయముననే సోమరుఁడు జెంతనుండి నిద్రించుచుండెను. ఆతనికి మనస్సున నానావిధముల నాందోళనము పుట్టి నిద్రించుచు స్వప్నబాధను పొందుచున్నట్లు బరియాలించెను. ఇప్పుడు లలిత బాధపడు చున్నదని కాంతయు నిద్రించునాఁ డలికిపడి లేచెను. "ఏమి లలితపడెనా?" అని యనుకొని గది నలుప్రక్కలఁ జూచెను. లేచి శయ్యకుఁ బ్రక్కను బయటిప్రదేశమునే, జాలిగాలను "లలితా! వచ్చితివా?" యని కలవరించుకొనియెను. లేచి లలిత లేదు. "ఏమి లలితపడెను? ఇప్పుడే వచ్చినది నాకలగంటి నాయనది! దురాత్ములగువారు నానాఁడు బోలుమునఁగల లలితను దొంగతనముగ వచ్చి బంధించుకొని పోవుచుండ విడిపించితిని. ఇప్పటికి కాయశ్రమము నెక్కువచ్చినది. ఏది? లలితపడెనా?" అని యాతఁడనుకొనుచుండెను. "అయ్యో! లలితగాలేదు! ఇది నాస్వప్నము" అని యాతఁడు తలంచుచుండెను. ఇప్పుడు. ఆతఁడు దగ్గఱ చూచుచుండెను. లలితపట్టుకొని గట్టియఁనున్న విడిపోయిన ధనమును చూచుచున్నను, గదియలో నాతని మనోనేత్రములు మెలంగములను జూచుచుండెనో! అంతట లేచి "లలితా! నీకది న్యాయముకాదు!" అనెను. ఆతని కెట్టయెదుట లలిత నిలువఁబడి యుండెను. అతఁ డామెతో మాటలాడుచుండెను! భ్రమ యుట్టెదని యనుభవజ్ఞులను దెలుప నక్కరలేదు.

తుద కాతఁడు స్వప్నమిగిలిని యోచించుచు దోఁచక లలితను జూచుటకుఁ బోవలయునని లేచెను. ఆతని దేహముగాను పరితాపము నిస్సత్తువ కలిగి నేలపై పడిపోయెను! తన ప్రక్క నేయున్న పెద్దనుఁ బిలచి లలితను

జూచి గన్నులని పంపెను. కిశోరుఁ డెట్టియో యోచించుకొనుచుఁ గూర్చుని యుండెను.

లలితకుమారిని జూచివచ్చుటకై పోయిన మనుష్యుఁ డుచితకాలమున దిరిగివచ్చి యామెయొక్క రోగమును, గలిగియున్నయుపద్రవమును, వివరముగఁ జెప్పెను. వెంటనే కిశోరుఁడు రాజవైద్యు నామెయొద్దకుఁ దగిన యౌషధము నిచ్చుటకు కిశోరుఁ డంపెను. లలిత తలిదండ్రులకుఁ దెలియకయె వలదని చెప్పి పంపె, పరిచారకులకుఁ గలుగు భేదములు, నారోగ్యమును, తనకుఁ దెలియునట్లు మనుష్యుల నేర్పఱచుకొనెను.

లలితను జూచుటకుఁ బోవలయునని యాతని కిష్టముండినను వీలు లేదు. లలితకుమారి లాంటిని స్త్రీయుండునది. అప్పుడు రెక్కలు కట్టుకొని లలితయొద్ద వాలవలెనని యున్నది. కాని యాతనిశరీరము పస్తునుండి జెడియున్నది. ఆతఁ డేమియుఁ జేయఁజాలక [illegible] గన్నీరు గార్చు ను త్రోయుచుండ మనసుకొనుచుఁ [illegible] గడిపెను. బాలికవలెఁ గిశోరుఁడు పస్తుపడి మంచము నచ్చెను! [illegible] ముపాన్యమయ్యెను.

రాజవైద్యుఁడుపోయి [illegible] దినములలోనే లలితకు బాగుగ నారోగ్యము కలిగించెను [illegible] ము తెచ్చిన యారోగ్యము నొందకిరిమముగా నిప్పుడు [illegible] బోవుచున్నదని కిశోరునకు వార్త వచ్చెను. [illegible] దింపిట్లు సుఖమయ్యెను.

[illegible] చెప్పుడు [illegible] పోవలయునను కోరికతో బాధపడు చుండెను. సురుచిర [illegible] లకే పోయి, లలితమూర్తి దూరము నుండి [illegible] నీ మాటలు తెచ్చుకొనియెను.

పదునొకండవ ప్రకరణము.

“ వలదు! పారిపోవలదు ”

సీ. సౌధాగ్ర రత్నపంజరముల రంజిల్లు రాజకీర మనోజ్ఞ రవముకంటె
భోగినీ నఖరాగ్రముల మోహనంబైన వలమూన వీణారవంబుకంటె
గలకంఠ కంఠముల కలవరంబులఁ గొల్పు రమణీయ సంగీత రవముకంటె
జామిర గ్రాహిణీ జనముల కరరత్న వలయ మంజీర రావంబుకంటె
గీ. మందిరోద్యాన కాసార మధుపచక్ర
వాక కలహంస మధుర రవంబుకంటె
నుత్తమ శ్రోత్రికులజాలు చిగ్గరించి
యాదరింతురు కమలాప్తో నార్తవము.

[పిల్లల మఱ్ఱి పినవీరభద్రుఁడు.]

లలితకుమారికి సంపూర్ణారోగ్యము కలిగిన పిమ్మట నామె తండ్రితో నెప్పటివలె పొలమునకుఁ బోవుచుండెనుగదా! సంధ్య నొకనాఁడు తనూజాతతో నాలుగుగడియల రాత్రియైన పిమ్మట పొలమునుండి యింటికి వచ్చుచుండెను. వారు క్షీరసంగ్రహ మొనర్చుట యందుగలిగిన యాలస్యమునకు బట్టమాపు కారణమని మెల్లగ మాటలాడుకొనుచుఁ జీకటిలోఁ బదిలముగ దారి చూచుకొనుచు, వచ్చుచుండిరి. వారు మార్గమధ్యమందున్న కాళికాలయముకడకు వచ్చిరి. చీకటిరాత్రి యగుటచే కాళికాలయముకడనున్న మఱ్ఱిప్రోడ మఱియు పిల్లనై భయము గొలుపుచుండెను. చీకటి మిక్కిలి భయంకరమై యున్నను. వారికి బ్రతిదినము వచ్చుదారి యగుటచే నంతగా భయములేదు. భయమున కవసరమే వారికి లేదు.

ప్రక్కనున్న యరణ్యమునుండి నక్కలు వికారముగ
ఇంతలో నొక భయంకరధ్వని వినఁబడెను. పిడుగులుగ

చెట్టుపైఁగూసి యెగిరిపోయెను. ఈశబ్దములు లలిత మనమునకు సంశయ భేదమును గలుగఁజేసెను.

కాళికాలయముకడ నారాత్రి యందెవ్వరో వేయుచున్న చిన్న మంటమాత్రమే తేజోవంతమై యుండెను. ఎక్కడ జూచిన దేవాలయమునందెల్లెడ తమోరాశియే! వృక్షముల యాకులమధ్యమున మిణుగురుపురుగులు పుష్పముల గుత్తులవలె ప్రకాశించుచున్న నక్షత్రకాంతియో మనోహరము! మిగిలినభాగము లెల్లెడల చీకటియే! కారుచీకటిగల రాత్రి యందు శుక్రకాంతుల తేజమెంతవరకు వ్యాపించును?

వారిశిరోభాగమున నభోమండలమున లక్షలకొలఁది నక్షత్రములు ప్రకాశించుచుండెను. కాని చీకటి నెంతమాత్రమును భూలోకమునుండి పోఁగొట్టలేకపోవు చుండెను. విద్యకు నవిద్యకును, జ్ఞానమునకు నజ్ఞానమునకును, వెలుతురునకుఁ జీకటికిని, మంచికిఁ జెడ్డకును లోకమున నెప్పుడును పోరాటము జరుగుచుండుట సుప్రసిద్ధము. ఎప్పుడు తేజస్సు ప్రబలముగ ప్రజ్వరిల్లునో, చీకటి నాశనమునొంది లేకుండును. ఎప్పుడు జ్ఞానభానూదయమై యజ్ఞానము సమూలముగా నశించిపోవును. ఇప్పుడు మున్ముందు రాత్రికాలము! రాత్రి కాంతిసర్వస్వముగ నల్లనిల పరాక్రమమొనర్చుచుండెను. ఇందొకరహస్యమున్నది. వెలుతురు లేకపోవుటయే చీకటి! జ్ఞానాభావమే యజ్ఞానము! ఈభేదము బుద్ధిమంతుల కాలోచనీయము!

మఱ్ఱిచెట్టుక్రిందికి వీరిద్దఱునువచ్చునప్పటికి కెవ్వరో "ఆనవచ్చిన దెవ్వరు?" అని భీకరముగఁ బ్రశ్నించిరి. సమాధానము "నెల్లూరుపంచముఁ" అని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. ఎద్దియో సద్దువినఁబడెను. చీకటిలో నవవిగ్రహములు నందునుండి కదలివచ్చి చేరెను. వారు దొంగలా? ఆవిగ్రహములు మసిపూసుకొనిరో, నల్లనివస్త్రములను ధరించిరో తెలియదు. కాని చీకటియందే వారినిగుర్తించుట కష్టముగానుండ, మఱల దట్టమైన నల్లనివస్త్రములుదాల్చి వచ్చినవారిని నెవరుగుర్తింతురు? చీకటి రాత్రియందు కాల

కింకరులవలె, పదుగురు సందునిదారికడ్డముగవచ్చి నిలువఁబడి యెదుర్కొ-నిరి. లలితచేతియందున్న తపంచ పుచ్చుకొనుమేకలనువిడిచి యాయుధములను దీయుచుండెను. ఆమె శిరస్సుపైనున్న పాలకుండను పడఁగొట్టి యిరువు రామెనప్పుడే బంధించిరి. సందుఁడెన్ని కేకలువైచినను బయటిజనము లేకపోయెను. లలిత నిశ్శబ్దముగ ధైర్యముతో వారికి లోఁబడెను. ఇంతలో నడవినుండి వేటకాండ్రు కొమ్ముబూర ధ్వనివినఁబడెను. దొంగలు తొందరపడి వీని ప్రక్కనున్న పల్లకులకడకుఁ దీసికొనిపోవుచుండిరి. సందుచెట్లలో నీలుచేసుకొని కొమ్ముబూరనూదిన వారికిఁ బ్రమాదసూచకముగ పొలమునకుఁబోవుటకో బహుశః చెప్పెను. కాని యెవ్వరును వారిసహాయమును నకుఁరాలేదు. సైనికపు ఘనమునుగాని, పిలువఁగలిగిన స్త్రీలుగాని, నగలుగాని, లేవు. ఈదొంగలు వీనినేలబంధించవలయును?

వీరినిక్కము నామమాత్రపుఁబాలకులలో నెక్కైచి యున్నారము నాదొంగలే మోసికొనఁబోవుచుండిరి. వీరు కేకలువేయకుండ వీరినోట గుడ్డలు కుక్కిరి. పల్లకులలోఁ బడ్డవెంటనే చీకటిమ్మరట సందుచేతుల్లో కట్లు తెగ్గించుకొని నోటనున్న గుడ్డలు తీసివైచెను. బాలికను విడిపించుటయెట్లు?

ఇంతలో "ఢాం!" యని కేకవినఁబడెను. పల్లకులను మోసికొని పోవుచున్న దొంగలలో నొకఁడు క్రిందపడిపోయెను. మరల రివ్వుమను ధ్వని! మఱియొకఁడు పడిపోయెను. గుండ్లు వెన్నవెంట వచ్చుచున్నట్లు చప్పుడు వినఁబడెను. నాలుగైదుగుండ్ల వేగము! దొంగలు పల్లకులనక్కడ పారవైచి పారిపోయిరి. "చంపెను! పారిపోవలెను!!" అని యొకవ్యక్తి కేకలువేయుచుండెను. కంఠస్వరము మా విదినయకు వినినదే! అతఁడు!

"అహో భాగ్యము! కళ్లారుండే! ఇప్పుడిచ్చటికేలవచ్చెను? సంగతి తెలిసిన యుద్యోగభంగము!" అని కాలువ్రేలందు ఒకపురుషుఁడు పరుగెత్తుచుండెను. అతని వెంబడించిచూచిన నాతఁ డెవ్వఁడోకాదు! మనవిజయుఁడే! శాన్ జహాన్ రహస్యమందిరమున మనముగనిన మిత్రునివలె మనము సుల

భముగ తెలిసికొనవచ్చును.

పల్లకులుక్రిందఁ బడుటతోడనే నందుఁడొక దొంగను పట్టు కొనెను. ఇంతలోఁ గిశోరుఁడు మఱికొందఱు రాజభటులును, కాగడాల తోనారంగమునకు వచ్చిరి. లలితయు నొకపాలకి మీఁదుగఁ బాదపుప్రక్కను బడియుండెను. నందుఁడు చెప్పిన సంగతులన్నియు విని దొంగను బంధించు మని సేవకులకుఁ జెప్పి కిశోరుఁడు లలితను వెదకుచుండెను. నందుఁడు మఱియొకప్రక్కను జూచుచుండెను. వీరికి రెండుమూఁడడుగుల గజముల దూరములో లలితపల్లకి కనఁబడినది!

జరిగినసంగతి యిది! బరువుగనున్న నందునిపాలకి నచ్చటవిడిచి దొంగలెల్లరును లలితను గొనిపోవుటకుఁ బ్రయత్నించిరి. వారు పోవు దారి కెదురుగనే యాత్రికులు వచ్చుచుండుటచే నిఁక ప్రాణములైన దక్కించుకొనవచ్చునని దొంగలు పాఱిపోయిరి.

ఇందలి రహస్యమేమియుఁ దెలియక కిశోరుఁడు లలితకొఱకుపడ్డ, నొగిలి యూపిరియాడకయున్న బాలికకు శైత్యోపచారము చేసి కొంచెము జలమును దెప్పించియిప్పించెను. మఱియొకగడియ కామెకు స్పృహవచ్చి కన్నులుదెఱచిచూచెను. ఆమెయెదుట కాగడావెలుతురులో కిశోరుని వదన మామెకుఁ బ్రత్యక్షమయ్యెను. లలిత మరల కన్నులుమూసికొని యెను. "బాబా" యని లలితకుమారి యనెను. "నందుఁ డాప్రక్క నున్నాఁడు భయములే" దని కిశోరుఁ డనెను. లలిత మాటలాడలేదు. మఱియొకపాతికగడియకు మరల లలిత కన్నులువిచ్చిచూచెను. కిశోరుఁడు "లలితా!" యని పలుకరించెను. లలిత వణకుచు లేచి కిశోరుని కౌఁగిలించు కొనియెను. "భయములేదు! దొంగలు పాఱిపోయిరి." అని కిశోరుఁడు బదులు పలికెను. "తండ్రి జీవించియుండెనా?" అని లలిత యడిగెను. ఇంతలోనం దాదులాప్రక్కకు వచ్చిరి. లలిత మఱికొంతసేపటికి నలు ప్రక్కలఁజూచెను. కొందఱు పరపురుషులు, తనతండ్రి, కొంచెము

దూరమునుండుట నామె చూచెను. వారందరు రాపట్టుబడిన దొంగను కిశో రుడు కంచుకిద్వారమున నెద్దియో ప్రశ్నించుచుండిరి.

ఎన్నివిధములఁ బ్రశ్నించినను దొంగ బదులుపలుకుటలేదు. ఆతఁడు మహమ్మదీయుఁడు. మారువేసమున నుండెను. "నన్ను క్షమింపుఁడు. ప్రభూ! నే నేమియుఁ జెప్ప" నని మహమ్మదీయుఁ డనుచుండెను. కిశో రుఁడు కొంతవడికి లేచి లలితతో దొంగకెదురువచ్చెను. లలిత నతనిని కౌఁగిలించుకొని యేడ్చెను. నందుఁడు భయములేదని బాలిక నూర డించెను.

కిశోరుఁడు దొంగను సింహాసగరమునకుఁ గొంపొండని భృత్యుల కాజ్ఞ యిచ్చి, యిరువురు పాశ్చాత్యులతో నందుని, లలితను, గొల్లపల్లెపుటను సాగనంపెను. కిశోరుఁడు వారిరువురు సుఖముగ నింటఁబ్రవేసించిన వెనుక "పోయెద"నని చెప్పి, పాశ్చాత్యులతో వెడలిపోయెను.

కిశోరుఁడు కలిగిన స్వప్నమునకును, మనస్తాపమునకును, లలితకుఁగలిగిన యాయామమునకును, తానాపంగమున కాసమయమునకు వచ్చినట్లు చేసిన సహాయ్యమునకు కరుణాంతరసమునకును, గలసంబంధమును యోచించుకొనుచుఁ బోవుచుండెను.

ఇంటికిపోయి నందుఁడు భార్యకు జరిగినసంగతి నంతయు విని, కిశోరునివంటి రాకుమారుని తమునకుసహాయము చేసిన యదృష్టదేవతకు వేయివిధముల మొక్కెను. లలితతల్లి లలితను కౌఁగిలించి "బాలిక నేంకై నిచ్చి పరిణయ మునకు జానకియును మీ రేల తలఁచరు? మీ రేల యోచించరు? మన నాల్గురిక్కులయందు పరిణయ మొనరించి తేవలయును." అని నందు నితో ననెను.

ఇట్లు లలితపరిణయమును గురించి సదోచించెను. దంపతు లిరువురు బాలిక వివాహవిషయమునుగురించి నాల్గునాళ్లు మాటలాడుకొనిరి.

పండ్రెండవప్రకరణము.

"మీారునాపుత్రులుకారు!"

గీ. భానము తపించి పొడమిన బాష్పకణము
యపరిశుద్ధత నొలఁచు నీ యమలధార
ఖలుఁడుగాంచెడి పథము నిష్కలుషసుఖము
కనఁగఁదగునెందు నొక్కనీ కథనఁగాక.

సి॥ సూ॥ గ॥ (S. T. M.)

సుల్తానాబాదు పట్టణమందుగల రామసింగుగృహమునుండి యేడ్పులు వినఁబడుచుండెను. చుట్టుపక్కల వారందఱు గుసగుసలాడుకొనుచు భయమునొందిన వదనములతో నేమియో చెప్పుకొనుచు వెడలిపోవుచుండిరి. అంత పురస్త్రీలు హాహాకారములు చేయుచుండిరి. ఆయేడ్పులు విను వారికి హృదయావేదనకరముగనుండెను. రామసింగు మెడపై పెద్దగాయము తగిలి చావడియందున్న మంచముపైఁ బడియుండెను. కొందరు మిత్రులు రామసింగు గాయమునకుపచారముచేయుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండిరి. రక్తముతో చావడియంతయు కాలువగట్టెను. మంచముపైనున్న పక్క యంతయు రక్తధారలతో తడిసిపోయెను. పక్కపైనున్న ధౌత వస్త్రములన్నియు, రక్తసిక్తములై యుండెను. రక్తము గాయమునుండి మిక్కుటముగ స్రవించుచుండెను. కొందరు పల్లమందు కూరుమనిరి. ఒకరిద్దరు తెల్లని పొడిగుడ్డను రాతిరోకలిలోవైచి గుండుపసుపు మడిమతో మె[illegible]పిండికిందఁ గట్టి గాయమునకుఁ బట్టింపఁ జూచుచుండిరి. ఒక[illegible]వాఁడు దగ్గరకముగ నుండుసుట్టి యందుపురాస (Resin) పొరముచేయు మనుచుండిరి. రామసింగునకు పనికే వైద్యము లాభములేదని చెప్పుచు [illegible] అంతపురము [illegible] పక్కనున్న

ఘోషా తెర తొలఁగించి చూచుచుండిరి.

అంత నిచ్చటికి యిరువది పదునారు వత్సరముల ప్రాయముఁగల వారు—అచ్చున గుద్దినట్లు సమానరూపము—శరీరకాంతి—మొగము తీరును, గల యిరువురు సుందరాకారులగు బాలురు—కత్తులు దూసి కొని ప్రవేశించిరి. రామసింగు స్థితిని జూచి యందొక బాలుఁడు "బాబా మీకీనుస్థితి యెట్లు తటస్థించిన"దని ప్రశ్నించెను. రెండవ బాలుఁడు "ఇది ప్రమాదమా?" అని ప్రశ్నించెను. వారిరువురు కత్తుల వరలలో నిమిడ్చి మంచము ప్రక్కను గూరుచుండిరి.

రామసింగు "నాయనలారా! నేనిక బ్రతుకను. నాకడపటి దినము వచ్చినది. పరమాత్మునిసెలవైనది. కానిండు! కారణములతోఁ బనియేమి" అని పలికెను.

బాలకులు "బాబా! మీరట్లనవలదు. మీకేమియు భయము లేదు. గాయము కుదురును" అని పలికిరి.

"పుత్రులారా! విజయఖానుఁడు ధనమునిచ్చి నన్ను చిత్తూరు నుండి, మోసగించి తనవైపునకుఁ ద్రిప్పుకొనెను. నాలుగుదినముల క్రితము బాలికను పట్టి తెచ్చుటకు పదుగురు సేవకుల నంపుమని నాకాజ్ఞాపించి యున్నాఁడు. వారింపు జయముగాంచక పోవుటయే గాక కొందఱు పట్టుబడిరి. తద్విషయిక ప్రసంగమున నేఁడు నేను ఖానునికడ కొంచెము దీవ్రముగ మాటలాడితిని. ఆమాటలాతనికి వ్యతిరేకమైనవి కాబోలును! నన్ను పరాభవించి కరవాలమున గాయపఱచినాఁడు. నాదినములు వ్యయమైనవి. నాదేశ ద్రోహమునకును, రజపుత్రవంశమునఁ బుట్టియు, ధనాశచే నిమహమ్మదీయుని చేరి, నాదుష్కృత్యములకు ప్రతిఫలము ననుభవించి నా—"

రామసింగునకు నాయాసము జనించెను. రక్తము క్షీణించినది. శరీరమంతయు డస్సిపోయెను. ప్రాణములు కంటగత మగుచుండెను.

"బాలకులారా! మీవిషయమై యొక్కటి చెప్పవలసి యున్నది. మీరు నాపుత్రులుగారు!"

ఈమాట వినునప్పటికి, కుశలవసింగుల కాశ్చర్యము కలిగినది. వికసితనేత్రులై వినుచుండిరి. వారు నమ్మలేరు!

"తండ్రి! మీరిట్లనఁగఁ జెల్లునా? మేమిప్పుడేపోయి దేశపుత్రరక్తము యొక్క ప్రతిభను ప్రకటించెదము. పితృహంతకుని బరిమార్చెదము. మేము మీపుత్రులమని, పితృఋణవిముక్తులమని, లోకమునకుఁ దెలియఁజేసెదము. దయయుంచి ఖాను సంహారణమునకు సెలవొసంగి పంపుము. మీకడ కొక్క గడియలో తిరిగి వత్తు"మని బాలకులు లేచి కత్తులుదూసి, సింహకిశోరము లాగ్రహము చెందినమాడ్కి గర్జించుచుండిరి.

"బాబా! మీరు తొందరపడకుఁడు! ఖానుని మరణము కొలది దినములకే సమీపించుచున్నది. మీరు సహాయపడిన చాలును. ఒక చెంపఁగొట్టిన పాలును, రెండవ చెంపఁగొట్టిన నీరు—బాలకులు—నాయనలారా! మిమ్ముకన్న తలిదండ్రులనుంచి యెంతుమ్మూడగు ఖానుఁడు వేరుపఱచిన పిమ్మట, నేను మిమ్ములను—కవలపిల్లలై—కసుగాయలై—యున్న మిమ్ముల నతిగారాబమున పెంచితిని. రాచకీయములయందును, జీవితమునందును, నేను చేసినట్టి యొక్కయు మంచికార్యము లేదు. సంతానహీనయగు నాభార్య—మీరు తల్లియని తలంచు [illegible]ల్లి—సంతానలోభమున—తలిదం[illegible] [illegible]ముంట [illegible] [illegible]యు మీ పెంపుడు [illegible]ము—మీయందు నాకుఁగూడ నొక [illegible]నకానురాగ మొదవించినది. మీజన్మవృత్తాంత మంతయు [illegible]ను. మీరు నాచెంగటనుండియందున్న దిక్తారుకోట విషయిక [illegible]వృత్తాంతములను జూచి నో మీకేకొంతెఁ దెలిసికొనఁగలరు—

ఇఁక నేను మాటలాడఁజాలను. మన వనితల నాశ్రయించుఁ డేమియు నొవ్వకుండ కాపాడుఁ డంతియ మీరు చేయు ప్రతికృత్యము!” అని రామసింగు కన్నుల నీరు నించెను. ఆతఁడు దైవమును ప్రార్థించుచుండెను. అదియే దైవప్రార్థనమున కాతఁడు ప్రారంభమని చూడవచ్చినవారు కొందఱు గుసగుసలాడిరి !

అతఁ డొక్కసారి కుశలవులనుఁ జేరఁబిలచి కౌఁగలించుకొని యేదియో రహస్యముగఁ జెప్పెను. “బాలకులారా! శుభమగుఁగాక! తొందర పడకుఁడని దీవించెను.

ఇంతవఱకును జనకుఁడని భ్రమించుచున్న రామసింగునకు జరిగిన యాకస్మికప్రమాదమును, వారియాత్మ చారిత్రమును గురించి యాతఁడు జెప్పిన మాటలును, వారి హృదయమును కలచివైచెను. రామసింగు మరణమునకు మిక్కిలి దగ్గరగ నుండెను. బాధ యధికమయ్యెను. గ్రుడ్లు తేలవైచుచుండెను. “బాలకులారా! స్త్రీజనము—శుభము—తొందర వలదు—రిపుపుత్త్రిల—మా—ని—పిం—చు—కొ—” ఇంకమాట రాలేదు. కుశలవులకుఁ గన్నుల వెంబడి నశ్రుకణములు ప్రాలఁజొచ్చెను. అప్పుఁ డసువు వారికి ప్రియమ్మునే లేదు. దశరథుని మరణము వినిన—రాముని వనవాసకాలవ్యాసము వినిన, భరతశత్రుఘ్నులవలె నాబాలకులు “బాపురు”మని యేడ్వసాగిరి. వారి జననికడకుఁ బోయిరి. ఆమెముఖమును జూచిన యచ్చటి సకలహృదయములకుఁ బాధ నొక్కసారి కిన్లెసరు గిట్టుకొనెను. ఖేదమువ భయమువ నెవ్వరును గట్టిగా మాటలాడలేదు.

మఱికొంతసేపటికి మరల రామసింగు కన్నులఁ దెఱచిచూచి “సింగూ!” అని పిలచెను. కుశలవు లిరువురును బయటికి వచ్చిరి. ‘యనా! నాకొక్కకోరిక యున్నదోయి! నెఱవేర్చెదరా! విరాళై భారతజాతీయుఁడు కానివానికై కత్తి పట్టుమని నాయమాట । శప.

చేయవలయునోయి" అని కన్నులు మూసికొనెను. వారట్లొనర్చిరి. రామసింగు నిశ్చింతగ మరణము నొందెను.

రామసింగుభార్య యప్పటి యాచారము ననుసరించి సహగమనమునకు సిద్ధపడెను. కుశలవు లెంతయు విచారించిరి. తల్లి వారిని దీవించి వారిచరిత్రమంతయుఁ జెప్పి సుఖముగ భర్తతోఁ జితి నెక్కెను. కుశలవు లాదంపతులకు సముచితకర్మ లొనరించి వారి సద్గతికై బ్రాహ్మణుల సహాయపడిరి.

మరునాటిదిన మాబాలురను గురించి పురజనులందఱు తెలిసికొనఁ గోరిరి. కాని వారా రాత్రియే స్వగ్రామాభిముఖులై రామసింగు విడిచిన కుటుంబమునొద్దను, తన కొఱకై నష్టపడినవారల నొద్దను, అట్టి వ్యక్తులైరని చెప్పుకొనిరి. గ్రామమునకు భయపడునట్టి వారు రాత్రివేళనే పోయిరి యని కొందఱు అనుకొనిరి. కొన్నిదినములవఱకు ఆ రామసింగు దారుణమరణమును గురించి పురజనులు చెప్పుకొనుచుఁ గ్రమక్రమముగా మఱచిపోవుచుండిరి.

పద్మినీపాతివ్రత్యము.

‘‘దురాత్ము నగౌరవపఱచుటు రాజ నగౌరవపఱచుటకాదా?’’

సీ. పరిహాసకేళి [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

[జక్కనమహాకవి.]

సింహళనగరము చరిత్రప్రసిద్ధమైన పట్టణము. మహేంద్రసింహుని పరిపాలనకాలముననే యాపట్టణము మిక్కిలి ప్రఖ్యాతిఁ జెందెను. సువర్ణపుర

దుర్గము పడిపోయినపిమ్మట మహేంద్రసింహుఁడే సింహపురనగరదుర్గ మును మిక్కిలి బలిష్ఠమైనదానినిగాఁ జేసెను. పూర్వ మాపట్టణముగల చోట నొక పెద్దపట్టణ ముండెడిది. అది క్రమక్రమముగా క్షీణదశకు వచ్చి, రాజధాని సువర్ణపురమునకుఁ బోయినపిమ్మట నామమాత్రావ శేషమై యుండెను. అందు పూర్వము సింహపరాక్రమవంతులగు యోధు లుండుటచే నానగరమున కీపేరు గలిగినదని కొందఱందురు. మఱి కొందఱు కేవలము మహిషాసురమర్దినియగు కాళీవాహనమైన సింహ మీస్థలమునందే పుట్టుటచే నాపేరు కలిగినదని యందురు! అందువలననే మహేంద్రసింహుఁ డామహాత్మ్యముగల ప్రదేశమును పట్టణమును దుర్గమును పునరుద్ధారణ మొనరించెను. ప్రస్తుత మాపట్టణప్రాంతములయందుగల యరణ్యములయందు సింహములు మాత్రము లేవు. నగరమునందు శూరులు నంతగా లేరు. ఆకాలమునాఁటికే రసపుత్రులయం దైకమ త్యముచెడి పరాక్రమము క్రమక్రమముగా క్షీణించుచుండెను. అప్పటి కీదేశమునందు దారిద్ర్యము ప్రబలి, దేశద్రోహులు, రాజద్రోహులు, పలువురై తమ భుజబలముచే సంపాదించిన ధనముఁగొని పరుల నాశ్రయించి వారికిఁ దమరాజుల రహస్యములను దెలుపుచుండి సంపా దించుటయే సులభమార్గమని గ్రహించిరి. కొందఱు గొంతివారును మహమ్మ దీయుల సైన్యములను కొనిపోవుచుండెను. ఎవరు మహమ్మదీయు లలోఁ జేరుదురో యని కొందఱు క్షత్రియులు కలుగుచుండ ప్రజలు సమస్తము మాన పోవుచుండిరి. రాజులలో నైకమత్యముచెడి యొండొరులపైక శత్రుప్రు లను బురికొల్పి తావారాపకు మనలంబించి తమతోడి రాజులపై కసిదీర్చు కొనుచుండిరి. దేశ మొక్కసమయమున భయంకరయుద్ధములకు పాలై వేలకొలఁది సుభటులు మరణించుటచే రసపుత్రస్థానము నిర్వీర్యముగు చుండెను.

ప్రస్తుతము సింహనగరమున పరాక్రమవంతులమని చెప్పుకొను

వారును, బలవంతులమని గొప్పవా రిచ్చిన యోగ్యతాపత్రములను జూపు వారును, పూర్వపు మహమ్మదీయ చక్రవర్తులలో జరగిన గొప్ప యుద్ధములయందు తమ పితామహులు ధరించిన గొప్పఖడ్గము తమయింటఁ గలదనియు, గుప్ప సాకత్తి నెవ్వరును మోయఁజాలరనియు, గొప్ప వీర పురుషు లనేకులు మాత్రమున్నారు !

పూర్వము దేశమునందున్న స్త్రీలు సహితము పని వచ్చినచో కత్తి పట్టఁగల సమర్థులు, రాజ్య మశేషము పోగా రాజపరులలో నుండి యుండెను. యుద్ధసమయమున నయమిత్ర సైన్యము స్వల్పమైనను ప్రజ లందఱు స్వసహాయములను పడేచి, పనిము బిగించి, తమ రాజునకు బాసట యగుచుండినారు. అట్టివారలు యుద్ధమునందు సైన్యముల లోపలగాని, పరాజయముగాని లేని హిందువులతో యుద్ధమును మహమ్మదీయులకుఁ గష్టజనకముగ నుండెడిది. ఎక్కడనుండియో కేవలము ధనాశ చేవచ్చిన మహమ్మదీయ సైనికు లెంత కష్టపడుచున్నవారైనను, దేశాభిమానముచేఁ బ్రేరణములకుఁ దగించి యుద్ధ మొనరించునట్టి యుచ్ఛైక (Volunteer) సైన్యమును ఇద్ది కొంతసేపు చేసినారు. గ్రామములయందు ప్రజలకు కీర్తి గొలుపుము దోపుడు దొంగతనములను చేసి ధనాపేక్షను మొనరించుటకు వచ్చినవారును లాత్మసంరక్షణార్థము హిందువులు చేయు యుద్ధములయందు విగతజీవు లగుచుండిరి.

సింహనగరమున మహేంద్రుఁడు స్వల్పముగ మాత్రమే సైన్యమును బోషింపఁగలిగి యుండెను. అతనికడ నిప్పుడొక వేయిమంది యాశ్వికులు గలరు. ఆతని ప్రస్తుతరాజ్యమున కాస్వల్పసైన్యమును భరించుటయే దుర్ఘటముగ నుండెను. ఐనను చుట్టుప్రక్కలఁగల ప్రబల శత్రుమండల మాతనిచే, నాత్మరక్షణముకొఱకు కట్టె యనవసర వ్యయములఁ జేయ ననసరము గలిగించెను.

సింహపుమార్గద్వారమున నొకనాఁ డొకమహమ్మదీయుఁడును, మఱియొకఁడు క్రైస్తవుఁడును వచ్చి నిలువఁబడి యుండిరి. వా రొకరితో నొకరు సంభాషణ మొనరించుకొనుటలేదు. కోటగుమ్మముకడ మసీదుం గుఱించి భాగా ఇరువురు నిమ్మళముగా ఉపహాసము నిచ్చుచుండిరి.

మార్గద్వారమున కేబదిగజముల దూరములో నొకమామిడిచెట్టు క్రింద నొకయేనుగు, నొకమావటీఁడు మేపుచుండెను. ఆవికృతాంగయగు దంతి, తొండముతో నాహారము గబళించుచు, తోకతోఁ జీగలనుదోలు కొనుచు, ప్రక్కనే కూర్చుండియున్న బాలురదూరమునుండి వేయుకొంటెలను ల నోరికందుకొనుచు. నిలువఁబడియుండెను. మావటీఁడు బాలకుల సద లించుచు, చూచుటకు వచ్చిన పెద్దవారలతో నేనుగులనుగురించి జంతుశా స్త్రోపన్యాసము నిచ్చుచుండెను. అతఁ డేనుగు, కల్లుత్రాగుబోతులంత గుర్తింప గలవనియు, వానిని మాగవేయునటుల పొందగి పిల్లలుచేయుననియు, కావున నే రెక్కలను బహుళ గజములకు చేటలవంటిచెవులుకలవనియు, చిన్నతన మున సందేనుగు లెగిరెగలవనియుఁ జెప్పుచుండెను! ఇంతలో బుద్ధిమంతుఁ డగు హిందువుఁ డొకఁడు ముందుకువచ్చి "అదిసరిగాదు! మా శాస్త్రము లయందు పర్వతములకు రెక్కలుండెడివని నిరూపింపఁబడియున్నది! ఏనుగు లు పర్వతములకు సుతులగుదురని వినియుంటిని. పర్వతముల రెక్కల నిం ద్రుఁడు వజ్రాయుధముచే ఖండించి నప్పటినుండియు నీగజములకు రెక్క లు పెరుగుటకుండ మానిపోయినవి. ఫ్రాన్స్ మొదలగు దేశమునందు మాట సత్యము" అని యితఁడు గంభీరముగఁ బలికెను. పిల్లలందఱు పక్కున నవ్వి "ఏనుగులకు [illegible] చెప్పుచున్న మనుజులు చచ్చిపోవు చుందురా?" [illegible] "కావున [illegible] సిద్ధాంత [illegible] ప్రకృతిశాస్త్రము [illegible] గింజపో వు [illegible] కాని వా రి [illegible] చిత్రముగ చిత్రాయం

గరమున [illegible] నమామలయింటికడకుఁ బోయినప్పుడు చూచితి"నని యొక బాలుఁడు చెప్పెను. దానినెవ్వరునమ్మలేదు. ద్వారమువద్ద నిలువబడి యుండిన మహమ్మదీయుఁడు దర్శనమునకు మిక్కిలి తొందరపడుచుండెను. ఇంతలో నొకరాజభటుఁడు వచ్చి ద్వారముకడనున్న యిరువురిలో క్షత్రియుని లోనికి రమ్మని తీసికొని పోయెను.

మహమ్మదీయుఁడు తనకుముందు దర్శనము దొరకక పోవుటయేగాక మఱియొక హిందువునకు దర్శనమిచ్చి తన్నుపరాభవించెనని, యుగ్రుఁడై గడ్డముదువ్వుచు ఖాన్ జహాన్ మహమ్మదంపిన యుత్తరము నచ్చటఁ జించిపారవైచి "వారముదినములలో నీకోటనెవ్వరుఁగొట్టకున్నచో మహమ్మదీయు లందరు గడ్డములు గొరిగించుకొనిపోవుదురు!" అని కృతశపథుఁడై "దూతనగౌరవించుట రాజునగౌరవించుటకాదా?" అని రోషవివశుఁడై తానెక్కి వచ్చినకుంజరముపై నెక్కి సుల్తానాబాదునకు వెడలిపోయెను. అచ్చటి బాలకు లందరు కుంజరచరిత్రమును ముగించి పశువులను దోలుకొనుటకును, తోడిబాలకులతో నేనుగు తలపై "నాలుగుకొమ్ములును, రెండుతోకలును" గలవని యుపన్యసించుటకును వెడలిపోయిరి.

పిమ్మట నావచ్చిన క్షత్రియుఁడు రాజుతో నేదియోమాటలాడి బయటికివచ్చెను. అచ్చట నిలువఁబడియున్న యాతనిభృత్యుఁ డేమైనదని యడిగెను. "నేనన్ని చెప్పినను వినలేదు. తానివరకే యొకకన్యను ప్రేమించి యుండెనట! మహేంద్రసింహుఁడును నాంధ్రదాయముకానలయును. విన వలయు"నని కుమారుని బలవంతముచేసెను! రాజునివాక్యము మహేంద్రునికి గర్వమేమియును లేదు. ఋజువర్తనుఁడు. కాని కఠోరుఁడు ప్రతిజ్ఞాపాలనపరుఁడు! ఎంతగౌరవముచేసిన నేమిలాభము? ఆచారవిరుద్ధముగ మన బాలిక నీయ వచ్చుటయే తప్పు! ఆపనిచేయనెప్పుడు దగదు! ఏమిలాభము? వ్రతమువీడినను ఫలము దక్కదు కదా. కఠోరుఁ డెవ్వతెనో ప్రేమించుచుండెననియు, మఱియొకకన్యను వివాహమాడననియు, చెప్పెను. తనకన్యయున్నదై యుం

మునో మనకుఁ దెలియదు." అని బలుసుమి భృత్యునితోఁ గలసి క్షత్రియుఁడు కొండదిగుచుండెను. సగము దిగిన పిమ్మట నాతని కేదియో జ్ఞప్తికివచ్చి "ఆకన్య—కిశోరుఁడు పేరిమించినకన్య—కాకూడదా? అచ్చో—ఏమో? అట్లగునా?" అని వెనుకకుఁ బోనెంచి మరలవలదనుకొని కొండదిగుచుండెను.

కిశోరుఁ డీసంబంధము చెడిపోయినందులకు సంతసించెను. లలితను బెండ్లియాడుటకు తండ్రియాజ్ఞ—పూర్వాంగీకారము—కలుగ లేదని విచారపడుచుండెను.

పదునైదవప్రకరణము.

"నేనుసరిగమాటలాడుట లేదా?"

ఆ॥వె॥ వ్యాపనమింత దేహ మ్మట్టి తాఁకంగనె
బుద్ధిలోననుండి పోవు నెగసి
మందుకాయఁజిత్త మంటునంటినవెంట
లోనిమందుమాయ మైనయట్లు.

[వనవాసరాఘవము]

"చూచితిరా! హిందూరాజుల దుండగములు!" అని జలాల్ ఖానుఁడు ఖానుజహానను ఖిల్లాదారుతో ననెను.

"మాటలతో కార్యమేమి? క్రియారూపకమగు శాశ్వతాపకార మొనరించవలయును. మనమెట్లయిన కలహకారణమును గల్పించుకొని యాకస్మికముగ కైకొని రాజ్యమును సంపాదించవలయును." అని ఖానుజహానుఁడనెను.

«జలాల్! సింహపురదుర్గము—కత్తులు—కన్య కత్తిలో దూరి కత్తి రామసింగ్ గారి త్రిని—రక్తమును—నాచేతిని మిగిలిస్తి చినాఃహు! యువరాణ్ముఖ—దగుల్బాజీ! వారు మరల కంటి కగుపడరేమి? ఖా——న్ము! అల్లాయుద్దీనునకు కుశలమా?» యని యసందర్భముగ మాట లాడజొచ్చెను.

జలాలాతని మైకమున నున్నాడని గ్రహించి «జీ! సింహపురి రాజు వేయిగుఱ్ఱపుదళమున కధికారి. ఇంకను కొల్లలములుగల చిన్న సంస్థానాధిపతు లాతనికి మిత్రులై యుండిరి. వారి సేనలు గలరు. మన కడ నాలుగువందలైనను సుశిక్షితులైన యోధులు లేరు. మహమ్మదీయులను భయమున కోట నిలువబడి యున్నది. కాని హిందువు లెవ్వరైన తలచిన మహమ్మదీయులలో సుల్తానాబాదు గుఱ్ఱము డెక్కలపాలు కాగలదు.” అని మంచిచెడ్డల నుపన్యసించుచుండెను.

సుశిక్షితులగు భటులు లేకుండిన సుల్తానాబాదునుండి యోధుల ను రప్పించవలెను. లేకుండిన ఢిల్లీశ్వరుడగు నల్లాయుద్దీను కుత్తుకను వ్రేయుదును. ఖానుజహాను మహమ్మదు ఖుస్రూపా లక్షసైన్యమును బంపుమని యాజ్ఞాపించినట్లు తెలియబఱచుము.” అని ఖాను జహాను పలికి తనయున్న మత్తున నొల్లకించెను. ఆయుద్రేకమున నాతని వారల నిదుపున నరుకునని తలంచిరి. కాని యాతని శరీరమున శక్తిలేదు.

«అయ్యా! విశ్రమించుటకు నిద్రించుడు. రేపు సాయంత్రము మరల దర్శనము కావించుకొందుమ”ని జలాల్ సలాముచేసి నిష్కంటకముగనుండునట్లు వంగి వినమ్రుడై సత్వరమానలు బయటకు లేచెను.

«దౌలత్ ఖాన్! ఈమూర్ఖుడైన జలాలునకు నిల్పుననే త్రికొక్కిన వి. నవు సేనాసమేతుడవై తక్షణము పోయి విజయనర్మము—కాదు—కశేరుసింహుని—చిక్కకున్న నాయొద్దకుతెచ్చిను—తెలిసినదా? మహేంద్రసింహుని—బంధించి తీసికొనిరమ్ము! నాకు మైకము గ్రమ్ముచున్నదనియు

ప్రస్తుతము నవాబుగారు నాతోడ మాటలాడ సమయముకాదనియు, జలాల్‌ఖాన్ పాదుషాగారు తలంచిరి. ఏమాయి—దౌలత్ నేను సరిగ మాటలాడుటలేదా?” అని వికారముగ నవ్వెను. ఆచూపులయందును మైకము ప్రకటితమగుచుండెను. దౌలత్‌ఖానుఁడు భయమున “జీ! చిత్తము!!” అని సవినయముగ భయముతో బదులుజెప్పుచు ఖానునియధికారమును గౌరవించుచుండెను.

“ఇంకొకటి! జలాల్! కోపపడకుము! నీవు వెంటనే పోయి పాదుషాగారి యాజ్ఞయైనదని ఫిరోజాబాదు ఖిల్లాదారునకయిదువేల గుఱ్ఱపుదళమును మనకు సహాయముగాఁ బంపుమని—ఫర్మానా—కాదు—తాఖీదును వ్రాయుము.” అని మెల్లగా ఖాన్‌జహానుఁ డనెను.

“ఫిరోజాబాదు దుర్గాధిపతి మీపై వాఁడు! అతనికి మీరు తాఖీదేమిటి?” అని జలాలడిగెను.

“మూర్ఖుఁడా! నీకేలయీవిచారణ! నాయాజ్ఞయొకటియు, పాదుషాయాజ్ఞమఱియొకటియునా? పాదుషాయెవఁడు? మేమునిలువఁబెట్టినబొమ్మ! మఱియునీసైన్యము నాయింటపెండ్లికా? నావివాహమునకా? ఫిరోజాబాదుదుర్గాధిపతి మానౌకరు? నీవు మాగులామ్! అసందర్భముగ మాటలాడకుము!” అని లేచి యాతనిని తన్నెను. జలాలుఖానుఁడు కత్తిని దూసి ఖాన్‌జహాన్ కాలిపై వేసెను! ఖాను జహానునకు కాలుపై కొంచెముగాయము తగిలినది. ఇంతలో విజయవర్మవచ్చెనని యొకసేవకుఁడు చెప్పెను. అంతట ఖాను, జలాల్‌ఖానునితో సమాధానపడి విజయవర్మను నాటికాగుమని మైకము తగ్గి, మరలమైమఱచి, యంతఃపురమునకుఁ బోయెను.

మరుచటిదినము విజయవర్మ మహేంద్రసింహుని బంధించుటకు వలయునుపాయముల నెఱుకపఱచి వెడలిపోయెను.

పదునేనవప్రకరణము.

"గ్రహణపుణ్యకాలము"

క. క్రుద్ధుండై యహిపాశని
బద్ధుం గావించె నసుర పాలుఁడు గని స
న్నద్ధున్ శరవిద్ధు న్నని
రుద్ధున్ మహితప్రబుద్ధు రూపసమృద్ధున్.

[భాగవతము]

ఎక్కడఁజూచినను జనము! బండ్లపై వచ్చువారు, కాలినడకను వచ్చువారు, పాలకులపై వచ్చుచున్నవారు, యేవైపునఁ జూచినను ప్రజలు! కొందఱు ముక్తికొఱకు—కొందఱు బిచ్చముకొఱకు—మఱి కొందఱు దొంగతనములకొఱకు—ఇంక కొందఱింక కొన్నిపనులకొఱకు—యేప్రక్కఁ జూచినను మనుష్యులే! అడవి యీఁగినట్లు స్త్రీలు—పురుషులు—పుణ్యస్త్రీలు—వితంతువులు—బాలురు—బాలికలు—కుంటివాండ్రు—గుడ్డివాండ్రు—"అమ్మా! బిచ్చము" "అయ్యా! ధర్మము"—కోలాహలము—కేకలు—సంతోషము— ఏదరి కరిగినను గుంపులే!

మనదేశమునందు పూర్వమునుండియు జనసంఘమును గన్నులారఁ జూచిన కొన్నిపాపములు పోవునని ప్రజలయందొక నమ్మకమున్నది. అనేక ప్రకృతులుగల మానవకోటిని దర్శించుట—అనేక రూపులుగల విశ్వ ప్రపంచమునందలి మనుష్యులను జూచుటవలన లోకజ్ఞానము హెచ్చుటయు, నేనే రూపవంతుఁడను, నేనే విద్యావంతుఁడను, నేనే తెలివి గలవాఁడను—గర్వము నశించి, యహంకారముపోయి, బుద్ధివంతుఁడగుటకును, బంధువులు, స్నేహితులు, మొదలగు స్వజనము నెందఱినోకలసి

కొనుటకు, ఏకకార్యమునకై, ఏకఫలాపేక్షకొఱకు, వచ్చిన వేలకొలఁది జన సంఖ్యయుండొక విధమయిన ఐకమత్యము—సంఘీభావ మును పెంపొందించు టకు—మతాభివృద్ధి కలుగుటకు—తీర్థయాత్రలు, పుణ్యనదీస్నానములు నేర్పడియుండును! వీనిప్రస్తుతఫల మిందుకు వ్యతిరేకమై తీర్థయాత్ర దొంగతనములు మొదలగు సిలుఁగుల కాలవాలమై నిష్ప్రయోజన మైనది!

మాఘశుద్ధ పౌర్ణమికి మహేంద్రసింహపురమున పుణ్యజలస్నాన మొన రించుటకు నిశ్చయించుకొనెను. కొలఁది పరివారముతో బయలుదేఱి నగ రున కొకమైలుదూరమునఁగల సువర్ణముఖీనదికి వెడలిపోయెను. నాఁడు హిందువులకేగాక, మహమ్మదీయులకును పర్వమే! పైగా చంద్రగ్రహ ణము! చుట్టుపట్ల పట్టణములనుండియు, జానపదములనుండియు, పెక్కు మంది యాఁబదియఱువదిమైళ్ళనఁగల గ్రామముల కొకటిరెండు దినములు ముందు గనే పోయి నిలువయుండిరి. ఆదినమే పర్వము! గ్రహణపుణ్యకాలము గూడ నగుటచే ఫలము ద్విగుణమని ప్రజలు తలంచిరి. పురోహితులు గోదాన భూదానములు స్వీకరించుటకు నాఁటిఫల మితరపర్వముల కంటె శతగుణమో, సహస్రగుణమో, యని శ్లోకములను కొన్నిఁటిని పఠియించి యాత్రికులకు బోధించుచుండిరి. కాని యందఱు నాపర్వము కొంచె మధిక ఫలము గలదనుకొనుటకు మాత్రము సందేహించి యుండలేదు.

ఈకాలమునందు వలె క్రైస్తవమతబోధకులుగాని, సంఘసంస్కార కులుగాని, యచ్చటకుఁబోయి స్నానమువలన ఫలములేదని యుప న్యాసము లిచ్చువారెవ్వరును లేరు. కాని నాలుగైదువందల యశ్వసైని కులు నాలుగు గడియల రాత్రి యుండఁగనే నదికిరెండుమైళ్ళనఁగల యర ణ్యభాగమునఁ బడి పోవుచుండిరి. ఇదియేమి వార్తయగునురా? ఆకాల మున నాయకులతో శోధించి, కిరాతగ్రామములను బహిష్కరించి, హిందువులను తమప్రక్కకుఁ ద్రిప్పుకొనఁ బ్రయత్నించుటకు మహమ్మదీయుల కవసరము

లేదు. "దండం దశగుణంభ వేత్" తమ కనిష్టమగు విగ్రహారాధనము మున్నగు కార్యములను జేయు హిందువులను, మహమ్మదీయు లాగ్రహపూరితులై మానవులకుఁ గొట్టి బాధించెడువారు. అది వారికి మిక్కిలి పరిహాసకార్యముగనో, యింటికడకుఁబోయి భార్యలతోఁ బ్రగల్భములను వర్ణించునప్పుడు వీరరసముగనో, ఉపయోగపడు చుండెడిది. అందువలన హిందువులు మహమ్మదీయులకు బెదరి తమ కర్మల రహస్యముగ నెరవేర్చుకొను చుండెడివారు. నాఁటిదినమున నదిపొడవునఁ గల యాత్రాపరులందఱు నీమహమ్మదీయులను జూచి మిక్కిలి భయపడిరి. కొందఱు మహమ్మదీయు లాపక్కను స్నానముజేయుచున్న నాలుగువేల హిందుదువులను నరికివేసిరని చెప్పిరి. కొందఱు నోట తుపాకులను బెట్టి కాల్చుచుండిరని చెప్పిరి. కొంద ఱడవులలోనికిఁ బారిపోయిరి. కొందఱు మిద్దెలు వృక్షములు నెక్కి "బ్రతికియుండిన బలుసాకుతిందువు" [illegible] వెఱచి మఱుగుపడియుండిరి. [illegible] నేమికారణముననో యెవ్వరిజ[illegible]తమ యశ్వముల నతి జాగరూకతతో నడిపించుకొనుచు [illegible] బోవుచుండిరి.

మహేంద్రసింహుఁ [illegible] నోట సువర్ణముఖీనదీతోయంబుల సుస్నాతుఁడై జపముఁ జేసికొనుచుండెను. ప్రక్కనే సుమారొక సహస్రముగోవులు—కొన్ని యీనినవి—కొన్ని యీనుచున్నవి—కొన్ని యీనను న్నవి, నిలువఁబడియుండెను. [illegible]తెలగు బ్రాహ్మణు లనేకులాప్రక్కనే నిలుఁబడి యుండిరి. కొం[illegible]హ్మణులు కూర్చునియుండిరి. మఱి కొందఱు స్నాన మొనరించు[illegible] కొందఱు వేదాధ్యయనముఁ జేయుచుండిరి. మహేంద్రసింహు[illegible]పముఁ జాలించి, కొంతవడికి లేచి, దానములకు గోవులన్నియుఁ[illegible] నున్నవాయని, పురోహితు నడిగెను. ఇంతలో నెచ్చటనుం[illegible]దొలత్ ఖా నారంగమునకురికి "సిద్ధముగ నున్నవి! తమరు [illegible]గా తీసుకొనిపోఁబడుటకు సిద్ధపడుఁడు.

లేనిపోని బింకములకుఁ బోయితివో నదుగో నా మైమునందల భటులును మిమ్ములను మీఘోరీకొమ్మల సైన్యమును బరిమార్చెదరు." అని కొంచెముదూరములో నిలువఁబడియున్న తనసైన్యమును జూపెను. దానములను గ్రహించుటకు వచ్చిన బ్రాహ్మణు లందఱు తలయొకపిడికెడు యిసుక నాసైన్యముపైఁజల్లినచో నాసైన్య మేమియునుజేయఁజాలక కప్పడిపోయి యుండెడిది. అప్పటి యాత్రాపరులకును, బ్రాహ్మణులకును, తమరాజును సంరక్షించుకొనవలయుననుబుద్ధి పుట్టుటకుఁ బూర్వమే వారి పిక్కబలము వారి బుద్ధిబలమును మీరుటచే వా రదృశ్యులైరి. బలముగల సైన్యముగలవానికే జయమునుకదా! "ధర్మమేజయము"ను దినములు పోయినవి. అర్థబలము, సంగబలము నుండినచో ధర్మబల మవసరము లేదు! మహమ్మదీయసయినికులు దానములకొఱకు నిలువఁబడియున్న—నిండుచూలుతోనున్న—లేగలను మాతృప్రేమ ముట్టి పడ నాకుచున్న—ఇంతవరకును గష్టపడి యిప్పుడే యీనిన తన ముద్దులలేగను కన్నులార చూచికొని తా నదివఱకు పడినకష్టమును మఱచి సంతసించుచున్న—ఆగోసహస్రమును- ఆమహమ్మదీయసయినికులు కత్తులతో నరికివైచిరి. వారి కది వినోదమును గలిగించుక్రీడ! వా రెన్ని గోవులను నరికిరో—అన్ని బహుమానపూర్వక ప్రీతివాక్యములు—వారి మతగురువులు—వారిభార్యలు—నుడువుదురు. ఇదియే వారిధర్మము!

ఈదురాగతకృత్యమును వారించుటకు మహేంద్రుని కొలది పరివారము కత్తుల దూసెను. కాని మహేంద్రుఁడు కన్నీటితో "మీరల్లు తెలిసియు నగ్నిముఖముసఁబడి మీదారాపుత్రులకు దూరమైన ప్రయోజన మేమియుండును? గోవులు—నిష్కారణముగ—దానము లీయవలయునని తెచ్చినవి—నాదౌర్భాగ్యవశమున—అమాయికదృష్టులఁ బరపు నోరులేని జంతువులు—నాకండ్లయెదుట చిత్రవధ నొందినవి. నేను తన పుత్రుఁడనయ్యు వాని ఘోరమరణమును కన్నులారఁ జూచియు నాకు

డెలు నరిక్కలుగాక—జీవించియుంటిని. నేనిక రాజునై యుండిన ప్రయోజనమేమి ? మీ యింటికిపోయి కుమారునితో నీసంగతి వచియించి వంశగౌరవమును మఱువవలదని చెప్పుచుపొండు!” అని చెప్పుచు వలవల యేడ్చెను. రసపుత్రుఁ డట్లేల యేడువవలయును ? “సమయము తప్పివచ్చెఁ” దని దుఃఖించుచు భృత్యులు వెడలిపోయిరి. వృద్ధపురోహితుఁ డేమియుచేయఁ జాలక “మ్లేచ్ఛులైన నిట్టి క్రూరకృత్యములు చేసియుండఁగఁ జూడలేదు. ఓరీ ! మహారాజుతో నన్నుఁ గూడ కట్టుకొని పొండు ! ఇట్టి దారుణ్యకృత్యములు జరుగు భరతఖండమున నిఁక మా బ్రాహ్మణ ధర్మములు నిలువఁ జాలవు. రాజులు పోవుచున్నారు” అని రాజుని కౌగలించుకొని దుఃఖించెను. తనకు పితృసమానుఁడును, వయోవృద్ధుఁడునగు, పురోహితు నూరడించి, సమయము వచ్చిన మరలవత్తును. నన్నాశీర్వదించి పొండ”ని రాజు సంస్కృతభాషలో చెప్పెను. మహమ్మదీయులు, “హిందువులు స్త్రీల వలె నేడువగల”రని నవ్వసాగిరి. పురోహితుఁడు పోవుచుండ నాతని దర్భాసనము నొకమహమ్మదీయుఁడు లాగి పైకెగరవైచెను. పాపమా వృద్ధుఁడు ప్రాచీనమైన తన దర్భాసనము మైలపడుట కెంతయు వగచి—కల్పవృక్షమువంటి ప్రభువుకంటె దర్భాసన మధికమాయని విరక్తిచెంది, మానసికముగ వారి కపజయము గలుగుటకు శపించి వెడలిపోయెను.

పిమ్మట రాజు “నేనిప్పు డెచ్చటికి రావలయును?” అని ఖానునడిగెను. ఖానుఁడు “పిమ్మటఁ దెలియును” అని యాతనిని బంధింప నిరువురు సేవకుల కాజ్ఞాపించెను.

“నన్నేల బంధింపవలయును? నేను మీభృత్యులనడుమ నిలువఁబడి వచ్చెదను. నన్నిట్లు తీసికొని పోరాదా?” అని మహేంద్రుఁ డనెను.

“ఏల బంధింపవలయునా? నిన్నోడించితిమి కావున! తెలిసినదా?” అని ఖానుఁడనెను.

“నీవు నన్నోడించితివా? అట్లే సంతసింపవచ్చును. కాని నీవను

కొనుచున్నట్లు నీవు కత్తితోనే నన్ను జయించితివని మాత్రము సంతసింప కుము. మాభృత్యులలో నొక్కఁడైనను—అప్రస్తుత మేల?" అని మహేంద్రుఁ డూరకొనెను.

"సగము చెప్పి భయమా? ఆనుదాసినలె యేమ్నలా? హిందు వులవంటి పిరికిపందు—" అను దౌల్తఖాను నడ్డమునచ్చి

"ఓరీ! తుచ్ఛుఁడా! నోరుసడలించుకొనుము! ఈతఁడు మహేం ద్రుఁడు! సింహుఁడు! మాతో పరియాచకమా?" అని మహేంద్రుఁ డనెను.

"తుచ్ఛుఁడా! ఏమిబింకములు! చింతచచ్చినను పులుసు చావ లేదు! మేము చక్రవర్తి సేవకులము!" అని దౌల్తఖానుఁ డనెను.

"ఓరీ! రాజాధిరాజునైననేమి? పిరికితనమున్నచో మోసమే శరణ్యము! ఛీ! "జయాపజయములు దైవాధీనములు! జయమునొందితి నని గర్వపడుచున్న నీయమాయకత్వమునకు నవ్వువచ్చుచున్నది. అయి నను—చనిపోవు కోరికయున్నచో నొక కరవాలము నాకొసఁగి మీరు నల్వురు నల్వురొక్కసారి నాపైకి రండు! అప్పుడెవరు గెల్చునది చూతము! అదిమగతనము! అదే జయము! ఇట్లుగాక కేవల నైదిక కర్మలయందున్న మహాత్మునిస్సిక్కముగ దొంగదారుల సైన్యముతో వచ్చి, దొంగతనముగ బంధించి యుండి చుట్టవేసి—జయించితినని గర్వ పడెదవేల? అయినను నీసంతోషమేల పోట్లాడవలయును? అను ... ము! నేను చిక్కితిని. మీచక్రవర్తితో మాటలాడు కుతూ హలమున్నది. ఈ వేషమునఁ జూచువేడుక గలదు! కాని కాయలరవకుము! స్వాతంత్ర్యము పోవుచున్నను—రాజ్యము హీనమైనను,—రసపుత్రుఁడు పరాభవాన్ని సహింపఁడు! మరువకుము!"

"అరే—ఖుస్రో—బంధించుము—ఇట్లే వాగును" అని ఖానుఁ డనెను.

"మూర్ఖుఁడా! నోటికివచ్చినట్లు పేలుట సజ్జనలక్షణముకాదు! అస్త్రశస్త్రము భయములేక సైతము రసపుత్రుఁడు బాహుబలమున సహస్రమేమియైనను పందల సైనికులను మనసునఁ గెలువఁగలను సుమా! మేకలమందయే! ఒక్కపులి—అని మహేంద్రుఁడు పలికె.

"ఎచ్చటకుఁ బోవలయును మనము?" అని ఖాను నడిగెను.

ఖానుఁడు రాజువచనములకు పొంగిపోయెను. కాని యతనిని యొక పల్లకిలో బంధించుట మానలేదు. పిమ్మట దౌలతు పల్లకి నాశ్వసైన్య మధ్యమున నుండునట్లు చేసి సుల్తానాబాదు దుర్గాభిముఖుఁడై వెడలి పోయెను.

పదునాలుగవ ప్రకరణము.

"శత్రుప్రియులు! యుద్ధము."

ఆ. వె. అంటుకొన్నపలుగ నాశ్రయింపఁజేర్చిన
విడుప నిడును వ్యసనవంత ముట్టి
రక్తమాంసములను బ్రిధితాముద్ధ్యాత్ములఁ
గ్రిచ్చి శుభ్రఁజేసి విడువకుండు.

[పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు.]

మహేంద్రసింహుని మహమ్మదీయులు బంధించుకొని పోయినను వార్త యాత్రికుల కందఱకు వెల్లడియాయెను. వారందఱు పారిపోవుటచే నీవార్త దేశమంతట గుప్పుమని ప్రకటితమాయెను. కిశోరసింహున కీవార్త తెలియుటతోడనే తోఁకద్రొక్కిన త్రాఁచువలె లేచి, తన గుఱ్ఱపుదళముతోఁ బోవ సమకట్టియుండెను. చారులను బంపి మహమ్మదీయ సైన్యముయొక్క స్థితిగతుల నారయ నెంచియుండెను కాని యది యాల

స్యమునకుఁ గారణ మగును. ముఖ్యపట్టణముల నీసంగతి దండోరా మూలమున మాత్రము దెలియఁబఱచెను.

మహమ్మదీయులు మహేంద్రసింహునితో రెండుజాము లగునరికే సుల్తానాబాదునకుఁ బోయిరి. అప్పటికే ఫిరోజాబాదునుండి గొప్పయశ్వదళముకూడఁ జేరి గుడారముల పెట్టించుకొనియుండెను. ఆసయిన్యమును జూచి భయపడి హిందూరాజు లెవ్వరును రాకపోయిరి. యుద్ధమునం దుఁడగు ఖాన్‌జహాన్ సయిన్యము సంతోషముగా బయటనున్న పచ్చ మైదానములోనే నిల్చి యుండెను. రాజును స్త్రీలతో నాడె చీకటికొట్టులో ఖైదీగా నుంచిరి. పరిజలమంచిగృహము లందే యోగ్యక్షత్రియమంతు లగు రాజులుంచఁబడుదురు. చెఱసాల యందు నిస్సహాయుఁడుగనున్న మహేంద్రసింహునకా చీకటికొట్టు మిక్కిలి బాధాకరముగ నుండెనని వేఱుగఁ జెప్ప వలయునా? ఆఖైదుఖానా కిరుప్రక్కలను యమదూతలవంటి ముష్కర తురుష్కభటు లెందరో కావలి గాయుచుండిరి.

“ఖాన్‌జహాన్ మిక్కిలి పిరికివాఁడు. అందువలనే లలితను దీసి కొనివచ్చుటకుఁ బ్రయత్నించినప్పుడుగాని, మహేంద్రసింహుని బందీకృతునిఁ జేసినసమయమునఁగాని, తాను సయిన్యముతోఁ బోయియుండ లేదు. ఆతనికి నాయకత్వమందుఁగల ప్రీతిలో సహస్రాంశమైన యుద్ధము నందు లేదు. ఆతనికిఁగల స్త్రీలోలత్వమునందుసగము నాతని యుద్ధప్రీతి యెందునకుఁ బనికిరాదు. ఆతనికిఁగల దురాశ యపరిమితము. ఆనాఁడు చూచితివిగా! ఆతని దౌర్జన్యము! తిన్నఁబోయెను! అశక్తతయునంతే! అశక్తతగలవానికే దౌర్జన్యము. దుర్జనుఁ డగుటనే యాలోచనముల యందు క్రిందికి మీఁదికి సూత్రములఁ బన్నును. అతఁడు మిక్కిలి భయపడుచున్నాఁడు. కిశోరసింహుఁడు మిగిలియుండుటయే దీనికిఁ గారణము సుమీ!” అని జలాల్ దౌలతుఖానుతో చెప్పినది ఖానుజహానువిని క్రుద్ధుఁడై నేఁడు తన పౌరుషము బ్రకాశింపఁజేయఁదలంచెను! గుఱ్ఱపు

దళ మైదారువేలు వచ్చియుండుటచే ఖానునకుం బిరికితన మంతయుం బోయినది. ఇప్పుడు వీరరస మాతనిముఖమున తాండవమాడుచున్నది. రసము రసమువలననే వృద్ధిఁజెందవలయును. ఆతఁడు వీరరసమును సోమరసపానమునవో, దాక్షిణ్య స్వీకరణమువలననో, మిశ్రమమొనర్చి యొక విధమయిన యపరిమితసంతోష మొందుచుండ మహేంద్రసింహుని కిచ్చుటకుం బోవ కుతూహలపడుచుండెను. కాని యాతఁడా సింహుని పరాక్రమ మెఱిఁగియున్నవాఁడగుటచే నాతనిచెంతకుఁ బోయినవో, బోను నుండి వెలువడిన సింహమువలె తనపైఁబడి తన్నొక్క ముద్దగ కబళించుకొనిపోవునని యాతని నాఁటికి చేయ సాహసింపలేదు. విజయవర్మకీసంగతి ఖాన్ వర్తమానముఁ జేసెను. కాని యాతఁడు తనకు వ్యాధి కలిగినదనియు, సమయమునకు రాలేకపోతినియు బదులు పంపెను!

ఖాన్‌జహాన్ నాఁడు రాజు చిక్కినందులకు మిక్కిలి సంతోషస్వాంతరంగుఁడై తనప్రియ భార్యలందఱకుఁ గ్రొత్తనగలను, దాసీలను, బహుమానముచేసెను. దౌలత్ ఖాన్‌నుకు సింహనగర సంస్థానములో సగము భాగము జహాగీరిచ్చుటకుల వాగ్దానముఁ జేసెను. రాజునుఁ దీసికొని వచ్చుటకై పోయిన తనసయిన్యమున కొక నెలజీతమధికముగా, ఇనామిచ్చునట్లు నియమించెను. క్రొత్తగా ఫిరోజాబాదునుండి వచ్చిన సయిన్యమునకు విందులుఁజేయించెను. మీరు నమ్మరు కాని నాఁడు ఖాన్‌జహాన్ మరియొక వేయిగోవులను నఱికించెను. పులావులు, షర్బతులు, కూరలు, పిండివంటలకు లెక్కయే లేదు. అన్నిఁటికన్నను ముఖ్యమైనది. సీమసారాయము! కాని యది యచ్చట విరివిగా దొరకదు. దేశపు సారాయమైన ముందు జాగ్రతపడిన కాని యేఁడెనిమిది వేలమందికెల్లు దొరకగలదు! కావున ఖాన్‌జహాన్ భిల్లులవద్దను కోయవాండ్ర వంటి యడవిజాతి "యభారుల" వద్దను యితరసారాయముల నున్నంత వరకు దెప్పించెను. సారాయము చాలనందున, రసములు, బానలకొలఁది

ఏర్పాటుచేయబడినది. ఆగసము లేదేయుండురా? తాటిరసము (కల్లు) ఈతరసము—సీసీసారా దానికు తెలుగురసము—పీకపైన భంగు! ఇంకను నోటికి తెలియనివాని కెంతయునిమ్ము!— పైసహాయక్కు! మద్దియుద్యోగియుల కన్నీటిముఖములకు సెనాటి మాదుమ్ హాల్వా! సేమోల? సుల్తానాబాదు నందేమి? మహమ్మదీయ శిబిరమునందేమి? రసము—పరసమువిని కాలిని, గాని మయములు—ఎల్లెడలు కాలువలు గట్టుచుండెను.

కట్టుబట్టలుగల, ఇంటిదుకానవులుగల కొక్కుదైన మహేంద్ర సింహాసన భోజనవిషయముగాని, యారోజుచున్న తమయన్నపానముల నంత కనుప్పుడసుకేంచిగాని పొందుచువారు లేకపోయిరి. రసము లోలుపుచుండు మువిషయములు జలిపన, రసాభాసమగునని సజ్జనులెవ్వరు చెప్పిరి—లేనేలేరు—ఉన్నను చెప్పుటకు సాహసింపకైరి.

మహమ్మదీయులు చంద్రదర్శనులు—వారికి పూర్ణమాసమగ! అందున మహేంద్రసింహాసనుడు దొరకుట గుండవపండుగ! వారికి నిగ్రహాణ పుణ్యకాలము ద్విగుణముగ ఫలమునిచ్చుచున్నను, శతగుణము, సహస్రగుణము, ఫలితముగలుగుచున్నదని సురాభాండములను లక్కకొను సయినికులు కేకలవేయుచు పరిహాసము లాడుకొనుచుండిరి. బ్రాహ్మణులు వెనుకచెప్పిన పుణ్యాదిన ఫలమిట్లు ముగిసినది!

మౌనమే మరణము. నిద్రకూడ యొకవిధమైన మరణమే! అందు [illegible] మైకము సురణాసకంటెను బాధ [illegible] వ్యయ [illegible]. పాపకారణము!" అని బోధించు రసాయనశాస్త్రజ్ఞు లెవ్వరు నానాటి కాభాగములకు వచ్చియుండలేదు. కావున మహమ్మదీయభటులందఱు క్రమముగా మత్తులకు లోబడి నిదురించుటకు సాగించిరి. క్రమక్రమముగా నాశిబిరము—సుల్తానాబాదరాయము—నిశ్శబ్దమైన నిద్రకొకసరిపించచుండను? బోయి సద్దించుచుండుటచే ప్రక్కొనిసి సశ్వాసములు మాత్రము భీకరముగ

నుండెను. ఇంతలో నిర్వీర పురుషులొక స్వల్పసయిన్యమును నడిపించుకొనుచు మహమ్మదీయ శిబిరముకడకు పొదలమాటునఁబడి వచ్చుచుండిరి. ఎవ్వరును కదలుటగాని, మెదలుటగాని, లేకయుండుటఁగాంచి, గాఢనిద్రా పరవశులై యున్నవారిని నరకుట పౌరుషముకాదని యెంచి, తమగుఱ్ఱములచే నాభటులను ద్రొక్కించుకొనుచుఁ, గోటలోనికిఁ బోయిరి.

కోటలోనికిఁ బోయినవారివలకు రాలేదు. ఇంతలో మహమ్మదీయ శిబిరముకడకు దౌలత్ ఖాఁ పరుగు పరుగునవచ్చి "కిశోరసింహుఁడు వేయిమంది యాశ్వికులతో వచ్చి కోటఁ బ్రవేశించుచున్నాఁడు! లెండు ! లెండు" ని సయిన్యమును హెచ్చరించెను. నిద్రాభంగకరమగు నాకూతలఁ గూసిన దౌలత్ ఖానును గొక మహమ్మదీయసయినికుఁడు లేచి. "అరవకు! నరకుపోతా! మహేంద్రసింహుని కూఁతురు యుండ కరాభాసముగ నిక కిశోరసింహుఁ డేడ" ని తనకరవాలమున నాతనిశిరమునెగఁగొట్టి "ఇఁకనెవ్వరు మాటాడుదురు కదా" యనుకొనుచు తిరిగి పరుండి నిద్రించుచుండెను. పాపము! దౌలత్ ఖాఁ యమసదనమునకుఁ జనియెను. కాని యాతని సింహనాదముతోనున్న మొండెమునుండి క్రొన్నెత్తురులు చిమ్మఁగొట్టమునుండి వచ్చునట్లు, పైకిలేచి ప్రక్కనే నిద్రించుచున్న భటులపైఁ బడెను. ప్రక్క నొకఁడు నోరుఁదెఱచి వెల్లకిలఁ బడిగుఱ్ఱు బెట్టి పెద్దధ్వని జేయుచుండెను. దౌలత్ ఖాఁ రుధిరమాతని ముఖముపైఁ బడెను. అతనిని గుఱ్ఱు శబ్దముతో నోటిలోనికిని, ముక్కు ద్వారములలోనికిని రక్తముపోయినది. అతఁడు ఉలికిపడి లేచి చూచి "శత్రువులు! యుద్ధము! ఖిల్లా! స్వాధీనము" అని కేకలువేయుచు గోజుచు పలుతిట్టులుపరుగిడసాగెను. ఈపరుగులును మొకమునే శత్రువుల రాక యాతఁడు నెఱుఁగఁడు! కోటలోనికి పోయిన వారేమైనదియునుఁ దెలియలేదు. నిద్రకండ్లతో నున్న మహమ్మదీయులు మత్తుతో లేచి యొకరి కొకరు శత్రువులనుకొని పొడుచుకొనుటకుఁ బ్రారంభించిరి. కశోరసిం

హుని సయిన్యము మహమ్మదీయ మారణహోమమునకు సహాయపడెను. గొప్పసంకులయుద్ధము ప్రారంభమై వారివీరరసమును, జీలుగరసమును కలియుటచే కావలయు రసాయనసమ్మేళనమున రుధిరసముగమారి, యామైదానమంతయు వెల్లువలై ప్రవహింపఁ జొచ్చెను. తుచ్ఛపుమైకము! దుర్మార్గపురసము! తుదకు తత్సైన్యముల రసమును పీల్చిపిప్పిచేసి, చల్లారినది! బయట మహమ్మదీయ సయిన్యమంతయు నాశనమొందినది. ఖాన్‌జహాన్ మహమ్మదు పాదుషాగారిప్పు డేమూలనుండి యున్నారో? ఈవచ్చిన యిరువురు రాష్ట్రికులలో నొకఁడు మన కిశోరసింహుఁడే! నలువదియేబది నత్సరములు దాఁటినయారెండవ వాఁ డెవ్వఁడో యనఁగఁ దెలియదు. వీరిద్దరు రామహేంద్రుని గుప్తపుదళమును నడిపించుకొని వచ్చిరి!

పదునేడవ ప్రకరణము.

“ఆపిల్లయేమైరి?”

గీ. “అంత గ్రామనివాసస్త్రీ సమ్మతముగఁ గొండు
బాల్యమునందేగతించిన బాలుఁ దెచ్చి
శౌనిద్వారమ్మునను డించి దీనుఁ డగుచు.
వంకమందుం ముకొని యిట్లు లనలఁ జొచ్చె”

[గ్రంథాంశము.]

తలచని తలంపుగ సుల్తానాబాదు విజయము మహేంద్రసింహునకే చేకూరినది. వీరిసహాయికులకైన సహాయముకొలుగలేదు. శత్రుప్రపులందఱు పడిన పిమ్మట కిశోరుఁడు తంత్రిని చెరవిడిపించెను. పిమ్మట కోటయందు మిగిలియున్నస్త్రీలను, పురుషులను, గాయములొందినవారిని,

కళ్ళకొక్కమముగా సభాభవనమున సింహాసనస్థుడై యున్న రాజుకడకు తీసికొనివచ్చిరి. రాజు శరణుపొందినవారికిని, వితంతువులకును, గాయము లొందినవారికిని, తగినవసతులేర్పఱచెను. వారందఱికిని సంపూర్ణముగ ధన మిచ్చి సకలసదుపాయముల నొసగ్చి, శత్రువులచేతనే పొగడ్తగనెను.

పిమ్మట భార్యాజహాన్ ఖానుసాహెబుని కుటుంబముతో దెచ్చి రాజు ముందు నిలువఁబెట్టిరి. స్త్రీజనమును దెచ్చిన భృత్యులపై మహేంద్రుఁడు మండిపడి వారినావలకు బంపి ఖానునకు మరణశిక్షవిధించెను. ఇంతలో ఖానుఁడు గజగజవణకుచు నేలపైఁబడెను. అప్పుడచ్చటికి మేలిముసుంగు తొలఁగించి స్వర్ణకాంతులీను ముఖసౌందర్యముగల బాలికయొకర్తు వచ్చి రాజుకాళ్ళపైఁబడి తనతండ్రియగు ఖానునిరక్షింపుమని బ్రతిమాలుచుం డెను. ఖానుఁడేడ్చుచుండెనుగాని వారియుటకు మనస్కరించుటలేదు. ఆతఁడు "అల్లా" యని దైవప్రార్థన మొనరింపసాగెను.

ఇంతలో నొక బాలుని—పదిపదారు వత్సరముల ప్రాయము వానియుద్ధరంగమునుండి యిరువురు సేవకులు తీసికొనివచ్చి జాగ్రత్తజేసి రాజుకడఁ బెట్టిరి. అతఁడు మూర్ఛనొందియుండెను. కొంద ఱాతని గుండెపై చేయునిడి చూచి ప్రాణములున్నవని నిశ్చయించిరి. ఈబాలుని జూచినప్పటినుండియు [illegible]నాసనముపైఁ గూర్చుండియుండిన కిశోరుని తో నశ్వపతియుద్ధమున[illegible]పునొసవచ్చినయుపదిచిన్నక్కనింత విస్మర మునకు లోనయ్యెను. కి[illegible]రుఁడా బాలకునిముఖమును బరీక్షించి లలిత కుమారి పురుషవేషము[illegible]వచ్చినదానియని యాశ్చర్యపడఁజొచ్చెను. పలు వురు బాలికలిట్లు యు[illegible]ర్చినట్లు తాను వినినగ్రంథములు జ్ఞప్తికి వచ్చెను. ఆబాలుని [illegible]ఁదెరచినన ఫలకమున లలిత ముఖచిహ్నము లచ్చుగుద్దినట్లుండెను. [illegible]జా బాలకుని వైద్యోపచారము చేయించి తీసి కొనిరండని సేవకుల[illegible]ంచెను. ఖానుఁడాబాలుని చూచినప్పటినుం డియు దుఃఖముతో[illegible]స్పష్టముగ నేడ్వ మొదలిడెను. ఖానునితనూజాత

నావలకు, బంపుమని రా జాజ్ఞాపించెను. ఖానునికి మరణముతప్పదని కిశో రుఁడు పలికెను. ఖానుఁడు మరల మూర్ఛనొందెను. ఆతనినింక సేదదీర్చినపిమ్మట కుటుంబమును జూడనిచ్చి మరలతెండని మహేంద్రుఁ డనెను. ఖానుఁడు సభలోను స్వయము పశ్చాత్తాపప్రదర్శకమగువదనముతో సపరిచితవ్యక్తియగు శూరునకు నమస్కరించుచు వచ్చెను. కిశోరుఁ డాబాలుని జూచినప్పటినుండియుఁ బరధ్యానముగానుండెను!

అంతట రాజపరిచయుఁడగు శూరునిజూచి “అయ్యా! దీనుల నందఱనుచితరీతి కిశోరుఁ డాదరించుటకుఁ బోవును. దయయుంచి మీ కాపురస్థల మెద్దియో, మీరెట్లు కిశోరునిగలసి కొంటిరో, మీకు మాపై నింత యనురాగము కలుగుటకు కారణమెద్దియో, సెలవొసంగి, మాకు నేఁడు యుద్ధమున సహాయమొనర్చి మీకృపారసమునకుఁ జేతనైనంతలో ప్రతియొనర్ప నన్నాజ్ఞ నీయవలయును” అని ప్రార్థించెను. కిశోరుఁడు బాలునికడకు వెడలిపోయెను!

అప—నావివరములు మీకుఁదెలిపిన మీకును సంతాపము కలుగును. అదృష్టహీనుఁడగు నాబోఁటిమానవుని చరిత్రము వినుటవలన మీకేమి ప్రయోజనముండును.

మహేం—మీరీదినమున నాగంతుకముగవచ్చి, మాప్రబల శత్రువగు ఖాన్‌జహానును కత్తియుద్ధమున నోడించి, శిరఃఖండనముచే జంపకపోయినను చంపినంతపని చేసితిరని వింటిని. మీకు నాతనికి జరిగిన సంభాషణమును వినియు కిశోరుని మాటలవలన మీకీతఁడు పరిచయుఁడైన ప్రబలశత్రువని తెలియుచున్నది. శత్రుపునకుఁ జేసిన యుపకారమే, యాతఁడు గ్రహించినచో శిరచ్ఛేదమగును. గోహింసాపరులగు మహమ్మదీయ ప్రచారమీప్రాంతములయందు కొంతపట్టైన నుండకుండగఁ జేయుటయందు, మీబాహుబలము నుపయోగించి మాకును, మారాజ్యమునకును—ఆర్యావర్తమునకు—మహోపకార మొనరించి సుఖ

త్రికులైరి. మీవాలకమునుబట్టి మీరొక గొప్పయింటి రసపుత్రులని
తలంచెదను. మీరెవ్వరో—మీరేకారణమున మాకంత మహోపకా
రమునర్పితిరో—మీకు నేనెట్లుపయోగపడుదునో—నన్ను మీభృత్యుని
వలెనెంచి యనుజ్ఞనీయ కోరెదను." అని గుచ్చిగుచ్చి యడిగెను.

అప—మీరింతగా బలవంతముం జేయుచుండ చెప్పకుండుట యుచి
తముకాదు. నాదుఃఖకరమగు చరిత్రమును సంక్షేపముగఁ జెప్పెదను.
నేటికి కొంత నాదుఃఖశాంతి యైనది. ఖానుని నేను వధించినను, మీరా
తని పూర్వకృత్యములకు మిగులశిక్ష విధించిరి. నాప్రతిశత్రువు చక్కగాను
కన్నులఁ జూడతలఁచిన నాకాతఁడు శరణార్థియగుట విడిచితిని. ఈతఁడు
నాకంటఁబడినప్పటినుండియు, నాహృదయమున మండుచుండి పోవుచున్న
దుఃఖానలము నింత నేటలగ్రక్కి యగ్నిపర్వతము మాడ్కి శాంతినొం
దెదను. వినుఁడు! పరమదుర్మార్గుఁడగుఖానునిఁ బరిమార్చుట కైదువు
లనే చిరకాలమునుండి మారువేషమునను దీని సమయమునకు వేచియుం
టిని. అర్థబలముగాని, యంగబలముగాని లేని నాకోరిక దక్కియేఁ పోవు
చుండెను. తుదకీయద్భుతసంగతి వలన మీరాకయని యనుమతిష్టు
నశ్వసయిన్యముతో వచ్చితిని.

నే నిప్పుడే యుచితవేషమునఁ కనబడుచుంటినో—మీరూహించి నట్లు—క్షత్రియ స్త్రీను కుల సంజాతనగు సుక్షత్రియురాలనే! గర్వము
లనుగాదు, సూర్యవంశజులగు రసపుత్రవంశమున జన్మించితి. నేను చిత్తూ
రివారితో సంబంధబాంధవ్యములు గలిగియుంటిని. నాజన్మస్థానము
'చందనగిరి' పరిమితియందు చిన్నదగుచున్నను, మావ్యాపియందు చిన్నది
కాదు. అది మేవాడుదేశమునందుగల యొక చిన్నగ్రామము. మహామ్మ
దీయులతో కలిగిన యొకగొప్పయుద్ధములో శత్రువులకు చిక్కెను.
అల్లాయుద్దీన్ చిత్తూరుకోటను ముట్టడించి నప్పుడు నేను చిత్తూరు రాజు
లకు సహాయము జేయుటకుఁ బోయి యుంటిని. అల్లాయుద్దీన్ చక్రి

వర్తి తన ప్రథమదండయాత్ర నిష్ఫలమగుటచే, ఖాన్‌జహాన్ మార్గబోధన వలన ఢిల్లీకి తిరిగి పోవుచు, దారియందుఁ గల నాకోటను, సంరక్షణార్థకముగ యోధులు లేనందున ముట్టడించి, సర్వమును నాశనముఁ జేసిపోయెను. విశ్వాసముగల నామంత్రివరుని సహాయముచే, నాభార్యాబిడ్డలు నన్నుఁ జేరఁగలిగిరి. కొద్దికాలములోనే చిత్తూరుకోటయు, మహమ్మదీయుల పాలగుటచే, మేవాడు దేశమునందు నిలువ నీడలేక, భార్యాబిడ్డలతో నే నడవుల పాలు గావలసి వచ్చినది. నాపేరు కీర్తిసింహుఁడు. నేనప్పటి నుండియు వనములయందుఁ దిరుగుచుఁ గుహల నిద్రించుచు, సకలకష్టములను పడుచుంటిని. రామలక్ష్మణులవంటి పంచవర్షప్రాయులగు నాయిరువురు కవలపిల్లల నీఖాన్‌జహానే యొకనాఁడు బలాత్కరించి తీసుకొని పోయెను. వారికొఱకై — నాభార్య యిప్పటికిని, దుఃఖించుచుండును. ఆపుత్రుల నాతుచ్ఛుఁడేమి చేసెనో తెలియదు. ఏమిచేసెనో యని యనుకొననేల? చంపియే యుండును! అందువలన వానికేమి లాభముకలిగినదో చెప్పఁజాలను. వృద్ధుఁడ నగుచున్న నేను యిస్సి తిలోదకములు వదలుటకు పుత్రులు లేరని దురపిల్లినను, లాభములేదుకదా! (ఇచ్చట నాతని యశ్రుబిందువులు ధారలుకారెను) నాగర్భశత్రువగు నీఖానునిఁ జంపిన కాని నామనస్సునకు శాంతియుండదు, క్షత్రియోచితముగ నేఁటిదినమా దుష్టుని దైవానుగ్రహమున నోడించి, మీయనుగ్రహమునకుఁ బాత్రుఁడనైతిని. ప్రస్తుతము నాకుఁగల యీమనుమచ్చి బాలికకై పరవిచారము. దిక్కు మఱియొకరులేదు. నేనీప్రాంతమునందే యుందును. ఇదియ నాచారిత్రము" అని కీర్తిసింహుఁడు చెప్పి ముగించి తలవంచుకొనెను.

సబాష్పములగు నేత్రములను తుడుచుకొని మహేంద్రుఁడా జాలికరమగు శోకసపుత్రుని మనోవ్యథను మిక్కిలి చింతించి యతని నాశ్వాసించి "నేనిచరిత్ర మొకప్రత్యేకసారి వింటిని. మీకన్య వివాహ మొనర్చుట కంగీకరించుచు చెప్పెను. మీచరిత్రమును హృదయము

విప్పిచెప్పినందులకు నేనెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను. కష్టములు కాపురముండవు. దుఃఖించకుఁడు! మీపుత్రులు బ్రతికియుండకూడదా ? అని ధైర్యము చెప్పి ఖానుని, తీసికొనిరమ్మని సేవకుల కాజ్ఞాపించెను.

ఖానుఁ డాఁడుదానివలె నేడ్చుచు, భార్యకును పిల్లలకును కడపటి మాటలుచెప్పి దైవముపై భారమునైచి భృత్యులతో మృత్యుముఖమునకు వచ్చినట్లు వణకుచు బయలుదేరెను. దైవమాతని రక్షించునని యాతనికి నమ్మకమైన లేదు. హిందువులు స్త్రీలవలె యేడ్చెదరను పల్కినమాట మఱచిపోయె కాబోలు!

అంతట నాతని మహేంద్రుఁడు కీర్తిసింహుని పుత్రుల నేమిజేసితి వని యడిగెను. అప్పుఁడు ఖానుఁడు “రాజేంద్రా! రామసింగను దుష్టుఁ డగుమంత్రిబోధనలకు లోఁబడి, యాతఁడు పెంచుకొనెదనని చెప్పినందున కీర్తిసిం[illegible]వారి పుత్రుల నపహరించితిని”ని వణకుచుఁ బ్రత్యుత్తర మొసఁగెను. పిమ్మట నాతఁడు విజయవర్మపుత్రియు, లలితను పట్టి తెమ్మనుటయుఁ జెప్పెను.

మహేంద్రుఁ “డదెసరియే! ఆపిల్లలిరువురు నేరీ” యని యడిగెను.

“చిత్తమిప్పుఁడు మూర్ఛనొందినచ్చిన బాలుఁ డందులో నొక్కఁ డు! కోట కుత్తరమునైపున పరాసైన్యమునఁ గలసి మాపై యు మొనరించె. నాతఁడు రెండవవాఁడు” అని చెప్పెను.

[illegible]సింహుఁ “డేమీ?” అని వికసితనేత్రములతో లేచి ని[illegible] [illegible]బారిపోయెను. అందఱు నాబాలునికడకుఁ బరువెత్తిరి.

పదునేడవ ప్రకరణము.

" రామసింగు మరణము "

ఉ. [illegible] వెన్నునకో
[illegible] నవ్వుకో
[illegible] కర్మజాలముల్
[illegible] సేటికిన్.

(నారాయణశర్మ) [పంచతంత్రము]

ఆకస్మికముగ కలుగు సంతోషములకు పరిమితియుండదు. మరణించెనని తలంచిన తల్లిదండ్రులు బ్రతికియుండెనను సువార్త రమారమి పదునెనిమిది సంవత్సరములకుఁ బిమ్మటఁ దండ్రికి తెలియుటకంటె సంతోషకరమైన వార్త యేదియుండును? కుశలవసింగులు నిరుపమానమగు [illegible] సంతోషముతో మహానందసముద్రమధ్యమునఁ దేలియాడిరి.

కుశలవులును రామసింగునే తండ్రియని తలంచి పెరిగి పెద్దవారలైన పిమ్మట నాతఁడు మరణించు సమయమున చెప్పినవాక్యముల ననుసరించి తమ తల్లిదండ్రుల నెట్టుల కలుసుకొందుమని చింతిలుచుండిరి. ఈనాఁడొక్కసారిగ తమ తండ్రినిఁ జూచి పిమ్మట శాంతినొంది యానందసాగరముగ నోలలాడినదియు నెవ్వరు గ్రహింపఁగలరు?

నిన్నటి రాత్రి తిరుప్పరుసు, రామసింగు మరణదినము మొదలు సుల్తానా బానువది మిత్రులకు వినిపించిన సంగతియు, రామసింగు మరణించుచుఁ బాలుర కేమి సంబంధపుత్రులయిన సంగతిచెప్పినదియు—లీలగా [illegible] చరిత్రమంతయు, [illegible] చెప్పినవర్తమానమును, రామసింగు కొలదిదినములలో సుల్తానాబానుపై మహేం

దుర్గనికి యుద్ధము పోసగుడు, వేచియుండి ఖానునిబరిమార్పుడని చెప్పిన యాలోచనమును, కిశోరసింహుని దండయాత్రవిని తమలో నొకరుకుటుంబ రక్షణ మొనర్చుచు, రెండవవారు యుద్ధమున సహాయపడుటకు వచ్చిన యుదంతమును, వివరముగఁజెప్పి మహేంద్ర, కీర్తి, కిశోరసింహుల కాశ్చర్యానందములను గూర్చిరి. వినినవారెల్లరును, కీర్తిసింహుని యదృష్ట మును బొగడిరి. కొన్నిగడియలుక్రితము తనవంటి దురదృష్టవంతుఁడుండఁ డని తలంచిన కీర్తిసింహు డిప్పుడు తనవంటి యదృష్టవంతుఁడు లేఁడని పొంగెను. దురదృష్టాదృష్టముల మార్పున కెంతకావలయును' కిశోరుఁ డాబాలుని లలితయని తలంచినది భ్రమయైనదనుకొనెను. పోలిక కాశ్చ ర్యము నొందెను!

మహేంద్రుఁడు రామసింగు కుటుంబమునకుఁ గూడ తగినవసతి గల్పించి కుశలవృత్తులను సంతోషపెట్టెను. విజయవర్మ దౌష్ట్యమంతయు గని, విని, యుండుటచే రాజాతని బంధుగుఁడని క్షమించి విడిచిపుచ్చి యుద్యోగమునుండి మాత్రము తొలఁగించెను.

ఖానుని కీర్తిసింహునికోరిక ననుసరించి క్షమించి యాతనికుటుం బముతో నాతని స్వదేశమునకుఁ బోవుటకు నలయుధనమిచ్చి సగౌరవ ముగ బుద్ధిచెప్పి పంపివేసెను.

పిమ్మట మహేంద్రుఁడు సుల్తానాబాదునందు చేయవలసిన పని లేదని గ్రహించి, సింహనగరమునకుఁ బ్రయాణమగుచు, కీర్తిసింహుని జూచి "సోదరవర్యా! నాదొక్కప్రార్థన మున్నది. మీరు నాకొనరించిన మహోపకారమునకుఁ బ్రతిఫలముగ మీరు నాస్నేహితులయిమా రాజ్య మున నుండవలెను. మనసంబంధము గాఢతరమగుటకు నేను రెండు కోర్కెలను కోరెదను. మీరు ప్రసాదించవలయును." అని పలికెను.

"మహాప్రభూ! నన్ను సోదరభావమున గౌరవించిన మీసకలజన సమాశ్రయమునకు వందనములు. ఇందు మీకు నేఁజేసినమహోపకార మేమిఁ

యులేదు. నేనుచెప్పిన స్వల్పకార్యమునకే మీరందుకా! దానికిం బ్రతిఫలముగం గరుణారసముమ్రిం డగు భగవంతుండు నాయిరువురి పుత్త్రిల నొసంగి నన్నీభూమండలమున కధినాథునిచేసినను కలుగని యానందమును శుభమునొందగూర్చి యుండెను. కావున మీరు నాకు వేరేమియు—" నని వచియించు కీర్తిసింహునకడ్డమువచ్చి—

“సోదరవర్యా! మీరిట్లు సెలవొసంగిననో నామనస్సు నొచ్చును. నాయందనుగ్రహముంచి నాకు రెండువరములు ప్రసాదించవలెను.” అని మహేంద్రుడనెను.

“అవశ్యము మీకానంద మొదవించుటయే నాయాశయము. తమభృత్యున కాజ్ఞ నొసంగుడు!” అని కీర్తిసింహుండు పలికెను.

“సోదరవర్యా! మీరీసుల్తానాబాదునగరమునకుం గీర్తిసింహనగర మని నామముంచి మీరాజ్యమునకుం బ్రభువులగుటయు మీతనూజాతిని మాకోరసింహునకు పరిణయ మొనర్చి మనస్నేహమునకు బాంధవ్య మొనర్చుట మొదటివరము! మీకుశలవసింగులను విజయవర్మస్థానమున సువర్ణపురమున మాప్రతినిధులనుగా నొనర్చుట రెండవది” అని మహేంద్రుడనెను.

అప్పుడు కీర్తిసింహుడు విస్మితుడై “స్వామీ! మీయనుగ్రహము వర్ణనాతీతము. నాయందనుగ్రహించి ప్రసాదించిన పరిపాలనాధికారమును వహింపజాలను. ఐనను మీకు మాటయిచ్చితిని. సింహకిశోరముండగు మీతనయుని పరాక్రమాతిశయమున మీరు విజయము నొందిన సుల్తానాబాదునకు మహేంద్రనగరమని పేరుంచి, మీరాజ్యమునం జేర్చి, నన్ను మీప్రతినిధిగ పరిపాలన మొనర్ప నియమించి మీభృత్యకోటియందుం జేర్చుకొనుట కంగీకరించెదను. రెండవవిషయమగు మాబాలికను మీతనయుండు స్వీకరించుట మమ్మను గ్రహించుట. కుశలవపులు బాలకులు! నాకిక పరిపాలన క్రమమే తెలియక యుండవచ్చును. అను

భద్రశాలగు మఱియొకరి నాస్థానమున నియమించి పుత్రులుకొంతకాలము నటకు మాచెంతనుండ ననుగ్రహింపుఁడు. ఇందు మీయాజ్ఞకు వ్యతిరేక మొనరించితినని, తెలుపుఁడు. వారెప్పుడును మీయాజ్ఞానువర్తులే? అని పలికెను.

ఈసంభాషణ మగుచున్నంతకాలమును కిశోరుఁడు భయాక్రాంతుఁడై మోమున విన్నఁదనముదోఁప నాశ్చర్యమగ్నుఁడై యద్దమో చెప్పనుంకించియుఁ బితృభక్తిచేతనో—భయముననో—మాటలాడలేక నిర్విణ్ణుఁడై యుండెను. కిశోరుఁడు కంపితశరీరుఁడై యాందోళితహృదయుఁడై నిమీలితనేత్రుఁడై, యూరకుండెను.

పిమ్మట మహేంద్రసింహుఁడుచితరీతిఁ గీర్తిసింహుని మహేంద్రనగరపరిపాలనమునకు నియమించి, యాతనికడ సెలవుఁగైకొని, మహేంద్రనగరపరిపాలనకు సహాయపడుటకు కొంతసైన్యమునటనుంచి, కుమారునితోడను, పరిజనులతోడను, బయలువెడలి సింహనగరమును సురక్షితముగఁ జేసెను. కీర్తిసింహునకు సముచితముహూర్తమున తనూజాతవివాహమొనరించుటకు నిశ్చయించుకొని, కుటుంబమును, మహేంద్రనగరమునకుఁ జేర్చి, కుశలవులను భార్యకుఁజూపి మహానందమునఁ గాలము గడుపుచుండెను.

వివాహమునకు పదిదినములుమాత్రమే కలవు. సర్వప్రయత్నములును గీర్తిసింహుఁడొనర్చు మహేంద్రసింహుని కీర్తిదర్పములకు లోపములుగలుగకుండ తనూజాతవివాహప్రయత్నము లొనర్చుచు, నగరాలంకారము జేయుటకును, పందిరులు పాకలువేసి తోరణములుఁ గట్టుటకును వేర్వేఱ భృత్యుల నియమించి, మహోత్సాహమున నుండెను.

కిశోరుఁడు తండ్రితో నింటికివచ్చినదిమొదలు, లలితకుమారిని విడిచి మఱియొకకన్య నొల్లువివాహము చేసికొనననియు, కీర్తిసింహుఁడు

పూర్వమంపిన ప్రతిహారివచనములను దోసిపుచ్చి తానింకొకకన్యను ప్రేమించితినని, చెప్పిన, గౌరవించిన జనకుడు నేడు తన వివాహవిషయమున నన్నేమియు, నడుగకయే కీర్తిసింహునకు మాటనిచ్చినందుల కెంతయు జింతించుచు, నిద్రాహారములను మాని విచారహృదయుడై యుండెను.

మహేంద్రనగరమునందును వివాహప్రయత్నములు విరివిగ జరుగుచుండెను. కిశోరుడు తండ్రిమాట కెదురాడలేదు. తనకిప్పుడు పెండ్లివలదని చెప్పెను. తల్లితో సన్యాసినై యుందుననియు, వివాహమక్కరలేదనియు బలికెను. ప్రయోజనము లేకపోవుటయేగాక, తల్లియు దనయుని జీవాట్లు పెట్టెను. ఎచ్చటికైన బోవుట మంచిదని యాతడనుకొనెను. అదియును గురుజనులయాజ్ఞ నతిక్రమించుటయే యగును. లలితకుమారిని విస్మరింపజాలడు! ఇరువురు భార్యలను జేసికొనుటకిష్టములేదు. ఆతని హృదయ మిదివరకే ప్రణయపూరితమై యుండెను. ఇప్పుడు దుఃఖము పొంగిపొరలుచుండెను. ఆత్మహత్య మంచిదని బుద్ధిపుట్టెను. ప్రపంచమంతయు నాతనికి వికృతముగ గన్పట్టెను. సృష్టియంతయు మిధ్యవలె నాతని కగుపడెను. ఏమిచేయుటకును దోచదు. తండ్రి కొకయుత్తరము వ్రాయదలచెను. కానకులమున బుట్టిన లలితను పెండ్లియాడుదునని చెప్పి, తండ్రి నంగీకరింపజేయుట కాతనికి మనోధైర్యము లేకయుండెను. గురుజనుల నకారణముగ వాదమొనర్చి యొప్పించుట కాతనికి పేంతువులు నిరాశ్యముగ నుండెను. తండ్రికడ నాతడేమియు మాటాడుటకు నోరు రాదు. పిచ్చివాని తీరున నుండెను.

ఆతడొక్కనాడు పోయి లలితను జూడవలయునని కోటనగరికి యొకనాడుత్సాహపూర్ణుడై పోయెను. నందుడను గొల్లపల్లెను విడిచి కుటుంబముతో నెచ్చటికో వెడలిపోయెనని యాతడు వినెను. కిశోరుని పై నొక్క పిడుగుపడినట్లాతడు తలంచెను. లలితలేని పాలము—లలితలేని గొల్ల

పల్లె—లలితకుమారిలేని కిశోరునకు—లలితలేని ప్రపంచము నాతనికి మహానరకమువలె గన్పడెను. నందాదు లెచ్చటికిబోయిన దెవ్వరును, జెప్పలేకపోయిరి. వారు నివసించు గృహము శూన్యము. వారు పండించు పొలము శూన్యము. "నందాదు లెచ్చటికిపోయిరి?"

"నీకోర్కె సిద్ధించును. భయములేదు" అని కిశోరున కంతరాత్మ బోధించుచుండెను. అది నెట్టివమ్మకముననో కలిగిన దనుకొని కిశోరుఁ డింటికి పోనిష్టములేక యరణ్యమును బ్రవేశింపఁ దలఁచెను. భయము కలిగెను. చీకటిరాత్రులయందైన నరణ్యమంతయుఁ దిరుగు కిశోరున కప్పుడు శిరఃకంపము కలిగెను. ఆతనిహృదయమున పెద్ద బెంగపడినట్లుండెను. ఏదియో పోయినట్లాతఁడు కలవరము నొందెను. లలితకుమారిదూరముగ వరువెత్తుచు—వక్షముప్పనెక్క, వాయువేగమున నాకసమార్గమునఁ బోవుచు, కిశోరువైపునకుఁజూచి కలకిలనవ్వుచు 'నావైపునకు రమ్మని యాతని బిలుచుచున్నట్లు కిశోరుని మనోప్రపంచమున దృగ్గోచరమై భ్రమ గొలుపుచుండెను. కిశోరుఁడు చింతాక్రాంతుండై గుఱ్ఱము కళ్లెమును, వదిలెను. గుఱ్ఱము మెల్లగ నడుచుచు సింహగడను జేరెను. కిశోరుఁడు గుఱ్ఱము దుర్గద్వారముదాటి యాతనిమందిరముకడకువచ్చి నిలువఁబడు వరకు నాతఁడెచ్చటనున్నదియు నెఱుఁగఁడు. కిశోరుఁడు స్మృతివచ్చి యిది యంతయు స్వప్నమని తలంచెను. గొల్లపల్లెకుఁ బోలేదని యాతఁడను కొనెను. ఎట్లో గుఱ్ఱమును దిగి లోనికిబోయెను. ఏమిచేయవలయును?

కిశోరసింహుఁడు జనకునియాజ్ఞకు బద్ధుఁడై లలితాసహస్రనామమును జపియించుచుండెను. తనహృదయ వాంఛితమగు నలినను జేరఁ జాలక పోతినని మిక్కిలి విచారించుచుండెను. ఇప్పుడాతని ప్రియమగు వేట మాటయనిన నాతని కిష్టముగాలేదు. వేటయనుటవినినే, ఆతని మనోవీధిని—పులి—గుఱ్ఱ—బయలు—కొండ దేవు—బాలిక—లలితకుమారి—శరలాఘవము—యివియన్నియు జ్ఞాపకమువచ్చును. ఇనకీర్తి

పెండ్లికూతు రెట్లుపయోగపడును? ఎట్లు సౌఖ్యాకరమగును? ఆరూప రాసిని—ఆలలితకుమారిని—యిన్నిటికంటె మిన్నయగు కలకంఠ నిస్వనంబులఁబోలు నామె కంఠధ్వనిని—ధ్వనికేమి—సంభాషణమునందలి ప్రౌఢత్వమును దలంచి కిశోరుఁడు ముగ్ధుఁడగును. లలితకుమారి విషయికమగు యోచన మొనరించుట యాతని కానందమే! కాని, పట్టణము నందు జరుగుచున్న యాతని వివాహప్రయత్నములఁ—జూచుచు ధైర్యమూర్తియగు కిశోరసింహుఁడు దిగులు జెందును. ఆతని హృదయము చేయిఁబెట్టి కలచి నట్లుండెను.

ఆతని మీఁదేమయిన సనినదో మేము చెప్పఁజాలము కాని యాతఁడొక్కొకమారు కన్నీరు మున్నీరగునట్లు విచారించుచుండెననుట యథార్థము. అతిశయోక్తి యని కొందరనుకొనిన యనుకొనుఁడు! గొల్లకన్నియకారికీదుఃఖమేల యనిన ననుకొనుఁడు! ప్రేమము నెఱిఁగిన నేరయిన యాసందర్భమునందట్లే చేయుదురని మేము నిశ్చయముగా చెప్పఁగలము. కిశోరుఁడు వీరపురుషుఁడు! నిరుపమతయగు—సౌందర్యరాశియగు—సద్గుణముల ప్రోవగు—లలితకుమారి కొఱకు కిశోరసింహుఁడు విచారించకుండుట యెట్లు?

పందొమ్మిదవ ప్రకరణము.

"వివాహము జరిగిపోయినది."

తే. అట్లు పెద్దగొప్పనయ్యాల యాసతో
నహిని వెలుగొ,- నందివి రాగయు
యాంగు రాగవులను రాగా నసపుట్టి
పండ్లిచేసె నుతియుఁ జేర్మతోడ.

[నుంచిమంచి తెన్నకవి.]

ముహూర్తదినము వచ్చినది. మహేంద్రసింహుఁడు తన రాజ్యమునకు నూతనముగఁ జేరిన మహేంద్రనగరమునకు బలు వైభవములతోఁ గిశోరసింహుని వివాహమునకు దరలివచ్చెను. నరసింహుఁడేలోపముఁ గలుగకుండ మగపెండ్లివారి కోర్కెల ననుసరించి వేయికన్నులతో సకలవిధముల సన్మానించెను. దిన వైభవములకు లోపమేమియు లేకుండ సకలవిధముల వివాహప్రయత్నము లనుకూలముగ నుండెను. కిశోరుని హృదయమునందలి దావాగ్ని చల్లారియుండలేదు.

శుభముహూర్తము మించకుండ పురోహితులు క్షత్రియాచారము ననుసరించి వేదోక్తముగ వివాహవేదికకు నిరంకుశాధికారమును మహానందముతో నెఱపుచుండిరి. పెండ్లితంత్రము యథావిధిగ నడచిపోవుచుండెను. మహారాజపుత్రుని వివాహవైభవమును జూచుటకు లక్షలకొలఁది ప్రజలు వచ్చిరి. పుష్కలముగ సంభావనలు, వస్త్రములు, శాలువలు, వాహనములు, సగ్రహారములును, లభించును యాశతో విప్రులు, కవీశ్వరులు, యాచకులు, గుంపులుగుంపులుగా వచ్చియుండిరి. నగరమంతయు పెండ్లిపందిరులతోను, విశేషనూతనాలంకారముల తోడను, తోరణములు, ఫాందసేలు, అత్తరువులు, పన్నీరులు, తాంబూ

లములు, మేళములు, వినోదములు, ప్రతివారికి నానందదాయకముగ నుండెను. వచ్చినవారికిని, పట్టణవాసులకును గూడఁ గీర్తిసింపఁబడు భోజన సదుపాయము లొనర్చియుండెను.

యువరాజుమిత్రులు, బంధుగులు, భృత్యులు, నూతనాలంకార శోభితులై యుత్సాహ మధికముగఁ బ్రవర్తించుచుండిరి. అంతఃపురము నందలి స్త్రీజనమునందు నూతనవికాసము ప్రదర్శితమగుచుండెను. దాస దాసీజనంబు లెఱుపుదరీసుల ధరించి మురియుచుండిరి. పరిహాసమునకు చందనతాంబూలములను విరివిగ వినియోగపఱచుచుండిరి.

మహేంద్రునకు పుత్రోదయ దినముకంటె నెక్కుడానందముతో నుండెను. తనమాట నతిక్రమించునని భయము క్రమక్రమముగ పోయి యొకరికొకరు కూడికొనుదురని సమాధానము నొందెను.

ఇట్టు మహేంద్రసింహుని సుతుఁడు సతీసమేతముగవచ్చి తనకు ప్రణమిల్లినను సంతోషముతోఁగూడిన మాతృగర్వమున పొంగుచుండెను. ఆమె యానందమునకు మితిలేక యాకసము ముట్టుచుండెను. కోడలు వచ్చినను వారి కెంత సంతోషదాయకము? ఆ సంతోషము కోడలు వచ్చినపిమ్మటకూడ సత్సంతతి కలుగువరకు వృద్ధినొందును. అది పూర్వాచారము! వధువు సంతోషములేక యుండలేదు. కళ్యాణము [illegible] పెండ్లికూతురును చేసిన మొదలు ప్రపంచమునందుండు లజ్జ యంతయును నామె నాశించి తల్లితోడనైనను మాటలాడనిచ్చుట లేదు. సద్గుణసంపన్నురాలగు నా పెండ్లికూతురును తనతో యంతన మొనరింపుమని బలవంతము చేయుచుండెను. బాలికి యానందము మాటలచే లయించు [illegible] సంగతుల [illegible] నలుముఖములనుండెను. అమె [illegible] [illegible] దోచక [illegible] లేకపోవుచుండెను. అప్పు [illegible] భయము వెలుగుచుండెను.

కిశోరునివాలక మానాఁడేమియు బాగుగ లేదు. ఇదివఱకువలె హృదయావేదన లేకపోయినను—లలితకుమారీస్వరూప మాతనికన్నుల యెదుటఁ బ్రత్యక్షముగ నుండెను. నేఁటి వాలకమును పరిశీలనముగఁ జూచినచో నాతఁడు కేవలము సర్వకార్యములు దైవాధీనములని భగవంతునిపై భారమువైచి, వైరాగ్యమునొంది కానున్నది కాకమానదను కొని యున్నట్లు తోఁచును. కాకుండినచో నాతని కొకవిధమైన పిచ్చితనము కలిగియుండెనని తలంపవచ్చును. మహేంద్రుఁ డొకటిరెండు సారులు కిశోరునికడకువచ్చి మందస్వరముతో బుజ్జగించియు, నయమున, భయమునఁజెప్పి సమాధానము నొందింపఁ బాటుపడుచుండెను. "మహేంద్రుఁడు నేఁడు క్రొత్తవిధముగ పుత్రునితోఁ మాటలాడుచుండెనేమి?" అని పైవారికిఁ దోఁచును. కిశోరుఁడును దండ్రి ప్రవర్తనమునందుగల భేదమును పరికించెనా? అతఁడు నిరుత్తరుఁడై గురుజనులు చెప్పుమాటల నెల్ల వినుచుండెను. మనస్సునందాతనికి నిష్టము న్నట్లప్పుడప్పుడు వెల్లడి యగుచుండెను. కిశోరుఁ డొక్కొక్కప్పుడు వెఱ్ఱివానివలె సందర్భశూన్యముగ మాటలాడుచుండెను. పిలిచినఁ బలుకఁడు.

"తొందరపడి కుమారుని కీవ్యధనొందించితినా?" అని మహేంద్రుఁడనుకొనును. "కుమారుఁడు బాలిక నేలఁడా?" యని సందేహము నొందును. "ఊఁ! అట్లు జరుగనేరదు" అని తన నిరంకుశాధికారమును, పుత్రుని సరళత్వమును దలంచి "అట్లు జరుగనిచ్చెదనా?" యని ధైర్యముఁ జెందును. కాని యాతఁడు సంతోషముగ లేఁడు. కిశోరుఁడు మతిభ్రమణమునొందినట్లు తండ్రి భయపడి మరల ధైర్యముఁ జెందుచుండెను.

కుశలవసింగులు తమ సోదరివివాహసమయమున నూపిరి సలుపకుండ పనులొనర్చుచు, వచ్చినవారికి భృత్యులచే మర్యాదల నొనరింపఁ జేయుచు, మధ్యమధ్య తండ్రియనుజ్ఞగొని కార్యముల నడుపుచు, పెక్కు విషయములఁ బోఁద్రోయుచుండిరి. ఆబాలుల చాకచక్యములను జూపసాం

దర్శ్యములను, విచిత్రచరిత్రములను, పెండ్లికివచ్చిన వారందరుఁ జూచుచు చెప్పుకొనుచు నానందించుచుండిరి.

వధూవరు లిప్పుడు వివాహవేదికపై నుండిరి. కిశోరుని కండ్లవెంబటనీరు జాలుజాలుగ కారుచునే యుండెను. ఆకన్నీ రగ్నిహోత్రవేదిక నుండి బయలువెడలుచున్న ధూమమువలననే గలిగెనో, లేక యింకను లలితకై విచారమా? కిశోరుని హృదయమునకే వేద్యము కదా! కావున నా విషయము నాతఁడే స్పష్టియించి చెప్పవలసియుండును. లేక కిశోరుని ప్రేమమింతలో పరిమితిగలదని బాగుగ నెఱిఁగిన లలిత నారింగమునకుఁ దీసి కొనివచ్చిన సూచి యామె చెప్పఁగోరియుండునని మానమ్మకము. పురోహితుఁడు చేయించు ప్రతికార్యమును కీలుబొమ్మవలె కిశోరుఁ డొనర్చుచుండెను.

నిర్దయహృదయులగు పురోహితులా ధూమమును పోగొట్ట యగ్ని నించుక ప్రజ్వలింపఁజేసి, ఇతనికి పొగవలన బాధతగ్గుచుండునని యైనఁ — తలంచరు — కాని యట్లొనర్చినచో నాతని విచారమును — బహుశః — పోగొట్టుట కించుక యవకాశము చిక్కియుండనేరదు.

పాపము! లలితకుమారి యిప్పుడెచటనున్నదో? యెట్లుండునో? దుఃఖమైపోయెను? వారికి పెండ్లి వృత్తాంతము తెలిసియే వెడలిపోయిరా? అట్లయినచో లలితకుమారి హృదయము — పాపమిప్పు డెట్లున్నదో? వారు కొండ — పాపము — యువరాజు వివాహమునకొఱకే పట్టణమునకు వచ్చి యుండరుకదా! పూర్వచరిత్రము నెఱింగిన మనబోఁటులకట్టి యాతెలు — జాలియుఁ గలుగుచుండ కిశోరుని కంటికంటె వేయిమడుంగు లధికముగ నాశాలతలు వ్యాపించుచుండినట్లు — పదవేలవిధంబుల జాలియు, దుఃఖము నాతని హృదయమును వ్యాపించుచుండినట్లును, మనమనుకొనుట యందు స్వభావసిద్ధము లనేకములను ఉత్సాహవిషయ మాముకుఁ దెలిసి

యుంచినయెడల నామె తన భాగధేయమునకెట్లు మనమున నాలోచించుకొనుచున్నదో మనమెట్లెఱుంగఁ గలము?

కాని యొక్కటిమాత్రము చేయఁగలము. కిశోరుఁడు గాని, యాతని పితృవిధులమైన మనముగాని "లలితకుమారీ! నీకిశోరుఁడేమను! పాపము—చేయునదిమాత్రము లేదు. ఆతఁడు నీయందు సంపూర్ణముగ ప్రేమము గలిగియున్నాఁడు. ఆతఁడన్యాయ మొనరించుట లేదుసుమా! పితృవాక్యపరిపాలనా ప్రియుఁడగు నాతఁడిట్లు గావింపవలసివచ్చినది. లేక కిశోరునకు మతిభ్రమణ కలిగినది. అతఁడు లోకమున లేఁడు ఇందు కిశోరుని తప్పేమియు లేదు." అని లలితకుమారితో చెప్పినచో నామెకు వినఁబడునా? వినినచో నామె యేమిప్రత్యుత్తర మొసంగును?

ఉచితకాలమున వివాహము జరిగిపోయినది. బ్రతికి బయట పడితినని పురోహితుఁడు పిలుచుచున్నను—వినఁబడలేదో—యేమో? కిశోరుఁడు వధువునువదిలి గృహమునందలి మఱియొకభాగమునకు—చరచర పోవుచున్నాఁడు.

కిశోరా! నీయందు మాకు సంపూర్ణమైన సానుభూతి కలదు. నీవిచారమునందు మాకు పరిపూర్ణమైన సానుతాపము కలదు. నీహృదయము యోగ్యమైనదని—నీప్రణయము—లలితయెడ—సంపూర్ణమైనదని మేమెఱుఁగుదుము. మానసికముగ నీవు ప్రేమించిన కన్యను గాక నొరుల నెన్నఁడైనఁ బెండ్లాడవొల్లనని మాకుఁ దెలియును. కాని మేమేమిచేయఁగలము? వివాహము జరిగిపోయినది.

"శ్రీరాముఁడు పితృవాక్యపరిపాలనమునకు సతితో నడవికేఁగెను. సకలకష్టములను సుఖములవలె ననుభవించెను. కాని దశరథుఁడాజ్ఞాపించి యుండినయెడల—కైక కోరినయెడల—కౌసల్య బ్రతిమాలిన యెడల—రాముఁడు సీతను విడిచి మఱియొక సతిని పెండ్లి యాడునా?"

ఈసందేహము తేలువఱకును కిశోరుఁడికన్యను చూడవలెనని తోఁచు చున్నది. సందేహము చిన్నదికాదు! లలితనే తానీదినమున వివాహ మైతినని కిశోరుఁడు తలంచి, మరలలేదని తెలిసి, దుఃఖాక్రాంతుఁ డగు చుండెను. ఆతని వాలకమేమియు బాగుగలేదు.

సకల సన్మానములుపొంది మహేంద్రుఁడు కోడలితో సింహనగ రముఁ జేరెను. శ్రీసింహళుఁడు తనకూఁతు నప్పగించునప్పుడు పడిన వ్యస నమును, పుత్రికకిచ్చిన యమూల్యాభరణ దాసదాసీజనంబులను, యథావిధిగ నుండెనని పాఠకులు కనుగొన కుందురా?

ఇరువదియొకటవ ప్రకరణము.

“ల—త—కి—నిన్నే పెండ్లియాడెదను.”

సిగ్గునఁ గొంతసేపు తలచేయిడ్డి నేల మూసిమూసి స
మ్యగ్గమునందు రోయారి నలుదెసలుం, గనుంగొని యెవ్వరున్న వెన్నెలల్
జగ్గన యుంగఁ గోరిక లెసంగ ననంగుని తోల్తతీలనై
నిగ్గుచెలంగి వచ్చి రమణీమణి నాగరుఁడు నేత్రఁజూచెగన్.

[కుమారగిఘంట్టటి, ఇందుమణీపరిణయము.]

శోభాయమానమగు పడకగదియందు కిశోరుఁడు చేలాంచల మును ముసుగు పెట్టికొని హంసతూలికాతల్పముపైఁ బరుండియుండెను. వివాహితకన్య నచ్చట దిగవిడిచి పోవ మామె వలదని, వెంటాడుచుండగనే పుణ్యస్త్రీలావలకుఁ బోయిరి. గదికివాకిలి తప్పను బంధించియున్నది. ఇంకనాగదియందున్నవారు వధూవరులు. వరుఁడిభార్యయేలవచ్చినదని పరితాపముతోడనో—లలితపైఁగల యనురాగమునో విముఖుఁడై యుండెను. పాపము! బాలిక రాకొమరునియందు బద్ధానురాగయైనను,

బాహ్యమున కనిష్టము నటించుచుండెను. స్త్రీలకుసిగ్గు స్వభావము. పరిచయుఁడైన భర్తకడనైన నేటిసమావేశమున వారెల్లు పరిపత్తించపలయును! అది గుర్తింపఁగక — ఆకుటిలకుంతలముల శోభను గనక — ఆమణిమయభూషణముల ప్రకాశమును గ్రిందుజేయుశరీరకాంతిని జూడక — కిశోరుఁడు ముసుగు బెట్టుకొని యుండెను. ఆతఁడా ముసుగును దొలంగించినచో నాపాదమస్తకము వర్ణనాతీతమై, వికసితపుష్పము సౌభాగ్యమగునట్లు సర్వవిధముల యోగ్యమగు నాబాలికను గాకుమారుఁడు జూచినచో, నిక నాతఁడు లలితను వివాహమాడక పోవును, విచారపడ లేకయుండును. ఆకటాక్షవీక్షణముల — ఆపరిణయపూరితమై సౌందర్యావలిపైకి మందహాసపూరమున నధోముఖమున వదనము వంచియుండుట, క్రమముగ — నొకప్పుడు క్రీగంటిచూపులతో నగుచు కౌమారుని చేలాంచలముమాటుగ — ప్రకాశించుచున్న యాకన్నియ మందహాసచంద్రికల నాతఁడు చూచినచోఁ దప్పక నాతఁడు లీనమైపోయియుండును! ఆమె బాహులతలయం దాతఁడు బంధింపఁబడి యుండును. కాని యాతఁడాముసుగై పుంకుఁ దరుగఁడే!

చాపమాక్షోమలాంగి యెంతకాలము వేచియుండెను ప్రయోజనము లేకయుండుటఁ గాంచి ప్రక్కనొకదంతపుబల్లపైఁగల పరిమళద్రవ్యములకడకుఁ జేరెను. అచ్చట నొక కనకంపుపళ్లెరమున నున్న పూలచెండు నొకదానినెత్తి కౌమారుని ముసుగుపై వేయ దలంచెను. కాని చేయలేకపోయెను. పన్నగుకిలకిలనవ్వును నవ్వెను. గోముగ నుండియుఁ జాలకు నాటిల యస్థానమున నుంచఁ బోయెను. పరాకున నా పన్నగుచేలాంచలము పళ్లెరము మీఁదకొరగి ఘల్లుమనిధ్వనిచేయుచు క్రిందపడిపోయెను. కిశోరుఁడు తన ముఖమున ముసుగు నదల్చివేసి యటు చూచెను. బాలిక నీలపుకాంతులయందు, వెన్నెలయందు వికసించు పుష్పగుచ్ఛములతో నిండియున్న మల్లెతీవవలె, కనులను మూయుచున్న దాయెను. ఆతఁడు తెరిచి ముసుగు వేసు

కొనుట బాలికచూచి పన్నీరుకలశమును యోజనతో యథాస్థానమున నుంచి వీవెనకడకుఁ బోయెను. ఆమెకు కన్నుల వెంబడి నశ్రుధార లొక్క-సారిక్రిందికి జారెను. అట్లు కన్నీరుగారినట్లును, దానికి కారణమును మాత్రము బాలిక కాసమయమునందు వేద్యము కాలేదు. హృదయమునందు మసకుజెందియుండెను. ఆలోచనలు మితిమీరి యుండెను. బాలిక వెనుకకుఁ దిరిగి క్రిందబడియున్న రత్నకంబళముపై శయనింప నెంచెను. అది రాకొమరుఁ డెంచాయనని యెంచునని భయముఁ జెందెను. శబ్దముగాకుండ మెల్లగనడచి తల్పముకడకుఁ జేరెను. భర్తృపాదము లొత్తుటకుఁ దలంచెను. సిగ్గుమాత్రమామె నట్లుఁ జేయనిచ్చుటలేదు! అచ్చట నెవ్వరును లేరు. ఎవ్వరు వచ్చుటకును వీలులేదు. చూచుటకైన వీలులేదు. అయినను సిగ్గుమాత్రమామె నేపనిచేయనిచ్చుట లేదు. ఇట్లు రెండుమూడు గడియలకాలము జరిగియుండును. బాలిక మెల్లగఁ దల్పముపైఁ గూరుచుండ నెంచుచుండెను. భర్తృపాదములనొత్తి హస్తములను సరిచేసికొనుచుండెను. అట్లుచేయఁజాలక ప్రక్కనున్న వీవనఁదీసి యాతనికి మెల్లగ విసరుచుండెను.

అప్పుడు రాకొమరుఁడు "హా! ల—తా—క—నీ! నిన్నే పెండ్లి యాడెదను. ఈపెండ్లి—డ్లి—డిగి—నాయుష్య—ము—— వ్యతిరేక —" అని పలవరించెను. ఆతని వదనము దీనముగ ముకుళించుకొని పోవుచుండెను. బాలిక వినకుండనె వినుచుండెను. ఇంక వినఁబడదు. బాలిక గుండెలు తటతట కొట్టించెను. రాకొమరుని పలవరింతలయందలి యసంపూర్తి వాక్యములు బాలికకు స్పష్టములు గాకయు హృదయమునకుఁ బ్రతిధ్వనించుచుండెను. బాలిక యింకను వినుటకుఁ గోరిక గలదై యుండెను. రాకొమరుఁడు ప్రక్కకొత్తిగిలెను. బాలిక తలపంకించెను. ఆమె కింకను రహస్యము దెలిసికొనవలెను! భర్త మఱియొకకాంతను గూర్చి పలవరించుచుండెనని తలంచినదా? ఆమె మనస్సు దిట్టము చేసికొనుచుండె

నా? ఆలోచనయందు మునిగియున్న బాలిక చేతియందలి వీణను మరల విసరుచుండు కిశోరుని చేలాంచలమునను తగిలెను. కిశోరునకు మెలకువ వచ్చెను. మునుగు తొలగించి "ప్రియా! వచ్చితివా?" అని లేవఁబోయి బాలికవేషమును జూచి "అబ్బె? నీవు కావు—నీవిచ్చటి కేలవచ్చితివి?" అని పలికెను. "ప్రాణప్రియా! అగ్నిసాక్షిగ వివాహమాడిన భార్యను పరిత్యజింతురా?" అని బాలిక పలుకుచుండ.

కిశో—అబ్బా! నాహృదయ మన్యథాలగ్నమై యున్నదని చెప్పుటలేదా? స్త్రీతో వివాహమునకుఁ బూర్వము మాట—మాట మాత్రమే కాదు హృదయమునే యిచ్చినకన్యను వీడి నిన్నెట్లు ప్రేమింపఁగలను.

బాలి—అయినచో నామెనేల పరిణయమాడరైరి (నవ్వువచ్చెను) మఱియు మిమ్మును ప్రేమించి మీతో వేదోక్తముగ బంధింపఁబడిన భార్యగతి యేమి కావలయును?

కిశో—(తనలో) అయ్యో! లలితకుమారీ! యీవాదము నాకు తెలియదని నీవిచ్చటకు వచ్చి చెప్పరాదా? దైవమా! నాకెట్టి సందిగ్ధావస్థ నేల సమకూర్చితివి. పాపమీబాలికమాటలు జాలిగొలుపుచున్నవి. ఆకంఠస్వరము లలితదేయే—ఆమూర్తి లలితకుమారిదే యైనచో—నామెకు నాకును కూడ నెంతటియానందము! పాపమీబాలిక—అయ్యో! ఈమెమాటలు విన్నప్పటినుండియు, నాహృదయము చలించుచున్న దేమి? శరీరమున పులకాంకితములేల? ఛీ! లలితను వీడను—అయ్యో! నీబాలిక నావలకుఁ బొమ్మని చెప్పుటకు నోరాడకున్నది. ఈమెయెడ మిత్రభావ మంకురించుచున్నది. దైవమా! నామనస్సునకు స్థిరభావమును బ్రసాదించుము. నాలలితకడకు నన్నుఁజేర్చుము. (ప్రకాశముగా) బాలికా! నేనొకబాలికయందు సంపూర్ణమైన ప్రేమము—

బాలి—ధన్యురాలగునట్టి నాబాలిక యూరును, పేరును, మేము వినవచ్చునా ?

కన్య—(తనలో) నిప్పుగొంపు తొనకిలుబోలు పలుకులు ! (స్పష్టముగా రూపించి ప్రకాశముగా) చెప్పుటకో సిగ్గు నవ్వేదవు.

బాలి—ఆబాలిక యూరుపేరు లంత విచిత్రములైనవియా ?

కన్య—కాదు—కాని—ఆమపేరా ? ఎవరైన నేమి ? కాని—ఆబాలిక నల్లపల్లె—పల్లెలో కాపురముండును.

బాలి—(నవ్వి) నల్లపల్లెలో క్షత్రియులుందురా ?

కన్య—ఆమె నల్లపిల్ల !

బాలి—(సిగ్గునొందుచుండెను. కొందరు నల్లపిల్లనా మీరు ప్రేమించినది. ఆమెనుగూర్చి నన్ను విచారించినది. ఇప్పుడామె నుంచునట్టున్న దియు మీరెరుంగుదురా ? (బాలిక పొంగి పోవుచుండెను)

కన్య—తెలియదు ! వారు కుటుంబమునందరు నేటికి పదిదినము లకుముందే మెచ్చినచో వెడలిపోయిరి.

బాలి—పోనిండు ! ఆమె నేలవివాహము చేసికొనరాదు ?

కన్య—నిన్ను వివాహమాడుటకు మాతండ్రి మాటయిచ్చెను. నన్నాజ్ఞాపించెను.

బాలి—అట్లయినచో బిడ్డవాక్యముగూడ పరిపాలింపక యే నన్ను వలదనుచున్నారా ?

కన్య—వివాహములయందు నామాటకంటె నాతండ్రిమాట—(ఇక మాటలాడలేకపోయెను.)

బాలి—అట్టి స్వయంవరస్వాతంత్ర్యము బాలికలకు గదా ! మఱియు నానా ధర్మములే నేను భార్యల స్వీకరింపవచ్చునుగాదా ?

కన్య—ఆడ నామాట వ్యర్థము ! ధర్మము విడిచినను మగవాని కందువలన మనోవికలత మెండగును.

బాలి—ఆభార్యలు పిసమంతయు భేదముల నొందక యేకహృద యులైనప్పుడు మీకేమికష్టమగును ?

కిశో—రెండుకొప్పు లొకచో నిముడునా ?

బాలి—అది యిరువురు వేఱువేఱు కాంతలను గురించి చెప్పిన మాట! ఇరువురు నొక్కటై నమానే యారాధించువారై—ఇరువురు నొక పురుషునకే యర్థాంగులై—ఇరువురు నొకరై—ఇరువురును భర్తకుఁ దమకును ముక్తికలుగుటకుఁ బ్రయత్నించుచు నేకకార్యఫలాపేక్ష కలిగి యుండినప్పుడు—రెండుకొప్పు లొకచో నిముడవా ?

కిశో—అది దుస్సాధ్యము !

బాలి—మీప్రేమము కేవల మోహికమైనదని మీరు చెప్పఁ గలరా? మీరొక బాలికయందు లగ్నమైనమనస్సును మఱియొకయెడ ను పయోగింప రాదందురేకారణమున? పవిత్రప్రేమమునకు స్థానమునిర్ణయిం పవలయునా?

కిశోరుని మనమునందు చిత్రింపఁబడియున్న గొల్లవేషమునను న్న లలిత రూపము క్రమముగా సదృశ్యమగుచున్నట్లుండె, యారూప మీస మీపమునందున్న బాలికయందు సహస్రగుణము లధిక తేజోవంతమై లీన మగుచున్నట్లాతనికిఁ దోచెను. నాలలితను నాకిమ్మని యామె నడుగుద మని యాతనికిఁ దోచుచుండెను. ఆతఁడు పరాకున నదేపనిగ బాలిక రూపమును జూచుచుండెనో, లలిత రూపమిశ్రమమును మనోనేత్రమునఁ దిలకించుచుండెనో, తెలియదు కాని యాతని వికసితనేత్రయుగ్మము తేఱి పాఱ చూచుచుండెను. పరిశీలించినచో నాచూపు లాతని మనోరంగము లనే తిలకించుచుండెనని సందియ మొదవును. ఇంతలో నాతనికి జ్ఞప్తి వచ్చెను. ఈమెయే లలితయని—కాదు యీమెయందే లలిత లీనమైన దని భ్రమఁజెందితినని కావలయును తన్నుతాను నిరసించుకొను నప్పుటో అట్టి యుత్తరమార్గమగు ప్రణయమూ నీకు వలసినది.” అని బాలికనడిగెను.

బాలి—చిత్తము! మీ ప్రేమ మోహికమైనది కాదు. మీరు నన్ను నిరాకరింపజాలరు. మీది పవిత్రమైన ప్రణయమే!

బాలిక నాతఁడు చూచుటకానై పునః దిరుగఁదలంచెను. బాలిక వినమ్రస్వభావముతో—కించిత వదనముతో—చిరునవ్వుతో—ప్రకాశించుచుండెను.

"కన్యకామణీ! నా హృదయము భారముగ నున్నది. నేను చేయునదిలేదు నీవు నీతలిదండ్రుల యింటికి పొమ్ము!" అని కఠోరుఁడు పలికె యామె యేమో—లలిత—అట్లనేమి—అని దద్దరిల్లి—కాదని మరల నిట్టూర్పువిడిచెను.

"స్వామీ! నాకు నాగృహము కలిగినదా? వివాహితకన్య కత్త మామలే తల్లిదండ్రులు. పుట్టినయింట పరాయిదానను కదా! వీరిని విడిచి, తలిదండ్రు లెవరుగలరు? మీపాదసరోజములను బూజించుచు నుండుట కంటె నాకు మాతృగృహమునందు ప్రేమున్నదా" అని బాలిక పలికెను.

"సాధ్వీ! నీ పూతచరిత్రము నీ మాటలవలననే ప్రకటితమగుచున్నది. కాని నా హృదయవాంఛిత మొనగు దీనిని నేనెట్లు విడువగలను" అని కఠోరుఁ డనెను.

"స్వామీ! మీ హస్తకమలములతో బంధించిన నా గళమునందున్న మంగళసూత్రబంధమును మీరెట్లు కాదనఁగలరు? అని బాలిక చిరునవ్వుతోఁ బ్రకాశించుచుండెను. ఆమెకుఁ గఠోరుఁడు విడిచివేయునను భయములేదు. ఇంతవఱకుఁ బొందిన దుఃఖమే లేదు. తనతో మాటలాడినందుకే మురియుచున్నదా? అబల సంతోషి!!

"కేవలము పిత్రువాక్యపరిపాలనమునకు నిన్ను పెండ్లియాడితిని కావలయును. అదియు నేనెఱుఁగను. నా యిష్టముచే నిన్ను వరించలేదు. నిన్ను నేను ప్రేమింపలేను. నా హృదయము సంపూర్ణముగ మఱియొక

బాలికను జేసియున్నది. అయ్యో! నాకెట్టి యసందర్భ మేలకలిగినది?” అని కిశోరుడు శ్రమపడుచుండెను. చాకలివాని మాటకొఱకు భార్య నడవిపాలించిన రాముడు దశరథుడాజ్ఞాపించిననో మఱియొకభార్యను దప్పక పెండ్లియాడితీరుననియు దనకీభార్యను పితృవాక్యముకొఱకు గౌరవించుట తప్పదనియు దలపోయుచుండెను. బాలికవాదమునకో—పితృవాక్యమునకో—కిశోరుడు లొంగిపోవుచుండెను.

“స్వామీ! నన్ను దాసిగనైన నుండుటకనుగ్రహింపరాదా? మీహృదయవాసినియగు కన్యను నాసోదరివలె ప్రేమింతును. ఆమెను మీరాయిరువురగల భర్తగౌరవములతో పూజింతును. నన్ను మీరాకన్యను ప్రేమించినట్లు ప్రేమింపజాలరా? పోనిండు! ఆమెయందు చూపు గాఢప్రేమనుంచుల సాటికనా ప్రేమాభ్యాసముచే—పితృవాక్యపరిపాలనాగ్రహము దెమ్మనేపల భాగ్యమును చూపరాదా?” అని బాలిక పలికెను.

కిశోరుడు బాలికను జూచెను. ఆతని బుద్ధియందు చలనము కలిగినదని చెప్పలేము. బాలికవాద మంతయు హృదయాకర్షణ మొనర్చి యుండవలెను!

కిశో—“అట్లయిననో సాధ్వీ! నేను పెండ్లియాడు కన్యయందు దీక్షలేక—సమానగౌరవమును బొందుచు—నీవామెను పట్టమహిషిని జేసినను—ఇరువురములకే సామ్రాజ్య మొసంగినను—వినంగీకరించి—సంతోషముగ నుందువా?” అని కిశోరు డడిగెను.

“భాగ్యముచే[redacted]ము తెలుసుకొంటిని” “చిత్తము! తమయాజ్ఞను మీరునా[redacted]మీరాయిరువురకు ప్రేమ సమానముగనొసదకాదు!” అని బాలిక పల[redacted]

క[redacted]ట్లు నాచేతిలో చేయినైచి శపథము చేయుదువా?” అని కిశో[redacted]ంచెను.

ఆమె యట్లంగీకరించదని యాతనికి దృఢమైన నమ్మకముండెను. కాని సువర్ణభూషణాలంకృతమైన బాలికహస్తము కిశోరుని హస్తము మీదుగవచ్చి చేతిలో చేయువైచెను. కిశోరుఁడు విషాదముతో బాలిక హస్తమును జూచుచుండెను. ఆబాలిక వ్రేలిపై నాతనికొక యుంగర మగుపడెను. అతఁ డదరిపడిలేచి యాశ్చర్యముతో “బాలికామణీ! నీ కీయుంగర మెక్కడిది?” అని యడిగెను.

బాలి—“అది నాకొకరిచ్చిరి!” అని బాలిక యనెను.

కిశో—“ఎవరిచ్చిరి?” ఆతృతతో నడిగి కిశోరుఁడు బాలిక వదనమును తీక్ష్ణమగు చూపులతోఁ బరిశీలించుచుండెను.

బాలి—ఎవరా? ఎవరా? నేజెప్పను!—(తలవంచి)—

“సింహనగరమహారాజపుత్రులగు కి—శో—ర—సింహుల! ఖడ్గము!” అని బాలికచేయిఁ గీసికొనెను.

కిశోరుఁడు బాలిక నిప్పుడు మఱియుఁ బరిశీలించి చూచెను. ఆతని కండ్లు జలపూరితములయ్యెను. “లలితా! నీవు లలితకుమారివేనా?” అని యానందబాష్పములు వ్రాల బాలికను కౌఁగిలించుకొనఁబోయెను. “ఆ గోపిక—ఆబీదతనము—ఆవస్త్రములు! లలితా! ఈమనోహర రూపము నీదేనా? అలంకారముల నలంకరించు మగుచున్నదే!” అనెను. ఆమె నిజముగ లలితకుమారియే! కిశోరు నామె యిప్పుడు మరిచుర... ముఖ జూచుచున్నది. “ఆమె లలితయు భగినికలిగినదా?” అని తలంచి—కాదని కిశోరుఁడు “నీవెట్లు వచ్చితివి? నన్నే నాకుఁ బెండ్లి చేసితివా? నావన స్వప్నమా? ఆఁ! ఆఁ! గొల్లసంఘముఁడేకి క్తసింహునిహా? లలితా! నీవు సుక్షేత్రముకన్యవా?” అని పరిశ్నలవర్షము నానందబాష్పములను గురిపించుచుండెను. ఆతని తరువాతవి లతికోమలములై, పరికాశవంతములై, యువజనములై, పరిమళపూరితములై, యుండెను. ఇంతవరకును మనోహరమైన యూసౌందర్యము నిగ్గొల్గు బెద